

In de voetstappen van de Gekruisigde

Wiel Logister smm

In de voetstappen van de Gekruisigde

Spiritualiteit in de lijn van
Louis-Marie Grignon de Montfort

Wiel Logister smm

In de voetstappen van de gekruisigde

In de voetstappen van de gekruisigde

Spiritualiteit in de lijn van

Louis-Marie Grignon de Montfort

Wiel Logister smm

Colofon

De kruiswegillustraties komen uit de kapel van het voormalige grootseminarie van de Montfortanen in Oirschot. Jaap Min uit Bergen (NH) schilderde ze in 1952-1953.

ISBN: 978-90-820474-1-7

Opmaak en druk: Gianotten Printed Media, Tilburg

Omslag: Yoman Reclame Studio, Tilburg

Fotografie: pixel Xp, Tilburg

© Copyright en uitgever: Provinciaal Montfortanen, Vroenhof 87, NL - 6301 KE Valkenburg a/d Geul
Tilburg, 2014

Inhoudsopgave

7	Voorwoord
11	Inleiding
	Hoofdstuk 1. Bijbelse achtergronden
	1. Neem je kruis op en volg mij Jezus als de lijdende dienaar Navolging volgens Marcus Het leven staat op het spel
	2. Het kruis - symbool van het leven, lijden en sterven van Jezus
	3. De Messiaanse weeën
	4. De vreugdevolle dimensie van de kruisspiritualiteit
39	Hoofdstuk 2. Montfort als vriend van het Kruis
	1. Mens-zijn in een netwerk van relaties
	2. Met beperkingen en mogelijkheden
	3. Zondaar en gerechtvaardigde tegelijk
	4. Te midden van moeilijkheden van allerlei soort
	5. Met het Kruis voor ogen
	6. <i>De Liefde van de Eeuwige Wijsheid</i> en het Kruis
	7. In gesprek met Jezus en Maria
67	Hoofdstuk 3. De Brief van Montfort aan de Vrienden van het Kruis
	1. Inleiding
	2. De tekst De aanhef Een prachtnaam: Vrienden van het Kruis De twee legers Als iemand achter mij aan wil komen, moet hij zichzelf verloochenen en zijn kruis opnemen. Niets is zo noodzakelijk niets zo zacht en vreugdevol niets zo glorievol Veertien richtlijnen
	3. Erfgoed dat te denken geeft
103	Hoofdstuk 4. Vrienden van het Kruis in onze dagen
	1. Leven met Messiaanse passie
	2. Met oog voor de ander - zelfverloochening
	3. Zijn leven verliezen
113	Epiloog
118	Eindnoten

*Het kruis is een zeer diep mysterie op aarde;
zonder licht van boven dring je er niet in door.
Alleen wie er in zijn hart door wordt geraakt,
begrijpt het en wordt erdoor gered.*
(Montfort, Cantiek 19,1)

Voorwoord

Begin 2013 besprak de Werkgroep Spiritualiteit, of en hoe een vervolg kon worden gegeven aan het boek van confrater Wiel Logister **Geraakt door de nederigheid van God – Spiritualiteit in de lijn van Louis-Marie Grignion de Montfort**. Voorgesteld werd aan de gang te gaan met Montfort's *Brief aan de Vrienden van het Kruis*. Het enthousiasme was niet groot. De wenkbrauwen werden gefronst en er verschenen vraagtekens op het voorhoofd. "Is het thema van die brief nog wel van onze tijd?" Met de nodige aarzeling werd besloten te wachten op een concreet voorstel. Dan zou de werkgroep verder kijken. Dat voorstel nam lang niet alle scepsis weg. De indruk was, dat in de *Brief aan de Vrienden van het Kruis* een gods- en mensbeeld naar voren komt dat overdreven veel met zonde, boete en straf te maken heeft. Een aantal besprekingen verder werd het licht eerst op oranje en vervolgens op groen gezet. Het resultaat ligt nu op tafel.

Dit boek is geen gemakkelijke kost. Wie in de kruisspiritualiteit van Montfort tracht door te dringen, wordt uitgedaagd en door elkaar geschud. De tekst vraagt een meditatieve leeshouding. Montfort noemt de christelijke kruisspiritualiteit een mysterie. Je krijgt er slechts zicht op, als je je laat aanspreken en bereid bent met de profetische scherpzinnigheid van Jezus naar jezelf en naar het leven om je heen te kijken. Niet als een afstandelijke toeschouwer, maar als een leerling die de hand aan de ploeg wil slaan. Toch kunnen we er niet aan voorbij, dat de houdbaarheidsdatum van bepaalde frasen en beelden van Montfort voorbij is. Van de andere kant versterkt zijn visie de bedenkingen tegen de hedendaagse tendens om de situatie van het leven nogal rooskleurig voor te stellen en niet meer te spreken van menselijk falen en menselijke schuld.

Deze nieuwe publicatie over spiritualiteit in de lijn van Montfort wil voorkomen dat de geraaktheid door de nederigheid van God in het luchtledige blijft hangen. In de voetstappen treden van de Gekruisigde vergt een daadwerkelijk engagement met hen die zus of zo in moeilijkheden terecht zijn gekomen. Wat dit concreet inhoudt, moet telkens opnieuw wor-

den uitgevonden. In het licht van Jezus en zijn leerlingen, o.a. van Louis-Marie Grignion de Montfort. Hoewel hij leefde in een andere tijd en de taal sprak van 300 jaar geleden, gaat van zijn kritiek op een gezapig christendom nog steeds een uitdaging uit. De radicale wijze waarop hij de oproep van Jezus om hem na te volgen tot onder het kruis heeft verstaan en beleefd, hoort bij het geestelijke erfgoed dat ons in handen is gegeven.

Valkenburg aan de Geul, juli 2014

Peter Denneman smm
provinciaal overste

Gebruikte afkortingen

BMontfort, Brieven

C Montfort, Canticen

DSM Dictionnaire de Spiritualité Montfortaine

LEW Montfort, Liefde tot de Eeuwige Wijsheid

VK Montfort, Brief aan de Vrienden van het Kruis

WG Montfort, De Ware Godsvrucht

Inleiding

Dit boek is een vervolg op **Geraakt door de nederigheid van God – Spiritualiteit in de lijn van Louis-Marie Grignion de Montfort** (Valkenburg 2012). Die spiritualiteit is daar getypeerd als deelname aan de nederige, dienstbare en niet ik-gerichte wijze waarop God midden in het leven aanwezig is. De vraag is blijven liggen hoe die deelname concreet vorm krijgt. Wat voor mensen worden we, als we meegaan met de nederigheid van God? Montfort wijst daarvoor naar de oproep van Jezus om hem te volgen, het kruis op de schouders te nemen en solidair te zijn met hen die geen volwaardige plaats krijgen in kerk en maatschappij. Hij noemt het kruis een mysterie. Terwijl raadsels kunnen worden opgelost, blijven mysteries ons bezig houden, aanspreken en uitdagen. Naarmate we erin doordringen, worden ze alsmaar indringender. Wat dit inhoudt en betekent voor de weg die de volgelingen van Montfort moeten gaan, is het thema van dit boek.

Op heel wat tekeningen en schilderijen wordt Montfort weergegeven als een strenge asceet. Er kan geen glimlach van af. Hij gaat door het leven met een Mariabeeld in de ene hand en een kruis in de andere. Dat wil zeggen: in het besef dat hij een rotte appel is die alleen dankzij Maria op Gods goedgunstigheid kan rekenen, mits dat gepaard gaat met boete en versterving. Zijn kruisbeleving lijkt uit een wereld te komen die gelukkig achter ons ligt – de wereld van duister zondebesef, schuld en boete. Dat wekt herinneringen aan middeleeuwse boeteprocessies. Zoals in de film van Ingmar Bergman “Het Zevende Zegel”, waar men zichzelf en elkaar tot bloedens toe geselt om het harde oordeel of de toorn van God af te wenden.

Wie wil daar nog naar terug? Is het niet juist zo, dat we hebben ontdekt dat de Bijbel van een Blijde Boodschap spreekt? Bezat Jezus niet een aanstekelijke en prikkelende vreugde in God en diens zaak? Leven christenen niet vanuit “het existentiële onvermogen om in Jezus’

*De Calvarieberg van Montfort in Pontchâteau,
weer opgebouwd door de Franse Montfortanen in de 19^e eeuw.*

aanwezigheid te treuren” (Schillebeeckx)? Hoezo kruis? Is dat niet te somber, te ascetisch, te neerslachtig? Significant voor het religieuze klimaat na de Tweede Wereldoorlog is een ontboezeming van Walter Kasper over *de Navolging van Christus* van Thomas van Kempen: “Er zat teveel kruis en lijden in en te weinig verrijzenis, teveel zelfverloochening en wereldvlucht en te weinig vreugde om de schepping en te weinig aandacht voor de wereld”.¹ Heeft Paulus zich vergist door nadrukkelijk de gekruisigde Christus te verkondigen (1 Kor 1,23) of hebben we vijftig jaar geleden slechts oog gehad voor “de jubelzijde van de opstanding, waarin alleen maar plaats is voor een naïef blij Godsbeeld”?²

De veranderde houding ten aanzien van de kruisspiritualiteit is te zien bij de Franciscanessen van Oirschot. Vanaf hun stichting in de 17^e eeuw borduurden ze de tekens van Christus’ lijden op hun habijt. En tot na de Tweede Wereldoorlog vroegen ze bij het aanvaarden van het habijt: “wil mij het kleed van Uw heilige Staat verlenen om de Gekruiste Jezus te volgen door boetvaardigheid te doen”.³ Elke morgen werd dit herhaald bij het aankleden: “Geef, God, dat ik dit bruine kleed draag in de geest van boetvaardigheid en verloochening van mijzelf, opdat ik U trouw mag dienen tot het laatste ogenblik” (89). De nadruk lag op onthechting en offer, en breken met de geest van de wereld (152). Enkel dankzij een voortdurend besef van de menselijke zondigheid was het mogelijk om als enkeling en als congregatie in onderwijs en ziekenzorg de christelijke naastenliefde te beoefenen, ook al konden de idealen van het Rijk Gods in het aardse leven niet eens en voorgoed verwezenlijkt worden. Deze zienswijze raakt rond 1965 op de achtergrond. Boetvaardigheid, onthechting en zelfverloochening verdwijnen uit het woordenboek. Dat gaat gepaard met een teloorgang van schuldbesef, (erf)zondebewustzijn en biechtpraktijk. Mede onder invloed van Friedrich Nietzsche, die in zijn *Genealogie der Moral* (1887) christenen ervan beschuldigt de menselijke schuldgevoelens bovenproportioneel te cultiveren. Sigmund Freud is hem daarin gevolgd.

Dezelfde ontwikkeling is te zien in de montfortaanse constituties. Vóór Vaticanum II zeggen ze: “Naar het voorbeeld van de stichter gaan de leden van de congregatie met grote eerbied en liefde om met de kruisen in hun leven”, die ze “met geduld en zelfs met vreugde aanvaarden om voldoening te geven voor hun onvolmaaktheden” (nr. 152-153). Maar vanaf 1960 staan zelfverloochening, versterving, offer en boete bij de volgelingen van Montfort op een laag pitje. Het provinciaal kapittel van 1969 wijst in *Ontwerp Leefwijze SMM* wel op de band van Montfort met het Kruis, maar de focus ligt op de inzet voor mensen in nood en

niet op ascese, bekering en boete. Dat komt overeen met een uitspraak van Willem Gros-souw in een van zijn veelgelezen meditatieboeken: “De primaire intentie van de evangelische zelfverloochening is veel meer positief dan negatief georiënteerd en eigenlijk gericht op het welzijn van de medemens, niet op persoonlijke zuivering of vervolmaking”.⁴ Is dat niet een al te grove tegenstelling? Vergt de bekommernis om de medemens niet ook, dat wij van bin-nenuit anders gaan leven en denken? Zeker, het vertrekpunt in de verlossingstheologie is niet het boeten voor de zonde vanwege de daarin vervatte belediging van God, maar de ijver van God om ons te winnen voor vrede, verzoening en echte gemeenschap. Niet wij moeten God tot verzoening bewegen. Het is juist andersom: God wil ons winnen voor verzoening op alle niveaus van het leven. Maar gaat dat zonder bekering en verandering?

In **Geraakt door de nederigheid van God** is de kruisbeleving van Montfort in de grond-verf blijven steken. De suggestie was zelfs dat de kruisspiritualiteit in de laatste vijftien jaar van zijn leven op de achtergrond raakt. Groeit hij juist daardoor niet uit tot “le bon père de Montfort” die vooral de vreugdevolle kanten van het Evangelie naar voren brengt? Of zetten we dan vreugde en kruis te zeer tegenover elkaar en vormen ze samen juist een verrassende twee-eenheid? Hoe zit dit in de *Brief aan de Vrienden van het Kruis*, die Montfort schrijft in 1714, twee jaar vóór zijn dood? Montfort zet zijn kruisspiritualiteit nergens systematisch uiteen. Hij wijst nu eens op dit aspect en dan weer op een ander. Twee dimensies komen regelmatig terug. Ten eerste de innerlijke bekering ofwel het loskomen van de gecentreerdheid op het eigen ik; dit heet ook wel zelfverloochening en hangt samen met de eenwording met God in zijn nederig dienstbetoon aan het welzijn van anderen. Ten tweede de daadwerkelijke inzet, ten koste van soms hard ongerief en lijden, voor leven dat in nood verkeert en voor mensen die het zwaar te verduren hebben. Met deze tweede dimensie krijgt Montfort te maken als hij als missionaris van het Rijk Gods stuit op tegenwerking en tegenslagen. Beide dimensies worden “je kruis dragen” genoemd. Naargelang de cultuur, de omstandigheden van de tijd of de fase van iemands leven staat de ene of de andere dimensie op de voorgrond. Montfort legt aanvankelijk het accent op de innerlijke bekering; de laatste vijftien jaar van zijn leven treedt het verband tussen kruis en actieve dienstbaarheid op de voorgrond, zonder dat hij de innerlijke dimensie vergeet.

De titel **In de voetstappen van de Gekruisigde** duidt aan, dat het kader van dit boek de navolgingschristologie is. De basis ervan is de wijze waarop Jezus conform de nederigheid van God de dienaar van ontheemde mensen is geweest, ten gevolge waarvan hij aan het kruis is gestorven. Van zijn leerlingen vraagt hij dat ze in zijn voetstappen treden. In het licht hiervan en van hedendaagse visies en vragen wordt de kruisspiritualiteit van Montfort gezien. Omdat Montfort herhaaldelijk naar uitspraken van Jezus over navolging en kruis verwijst en naar Paulus' kruistheologie, bespreekt **Hoofdstuk 1** Jezus' oproep tot navolging, de visie van Paulus op de kruisdood van Jezus en op de Messiaanse weeën en tenslotte de vreugdevolle dimensie van de kruisspiritualiteit. **Hoofdstuk 2** schetst hoe Montfort zich in de loop der jaren als leerling van de Gekruisigde heeft ontwikkeld. **Hoofdstuk 3** bevat een gemoderniseerde en niet altijd exact letterlijke vertaling van Montfort's *Brief aan de Vrienden van het Kruis*, met enkele inleidende en verklarende opmerkingen. **Hoofdstuk 4** staat stil bij een paar elementen van Montfort's kruisspiritualiteit die in onze dagen verrassend vorm krijgen in nieuwe contexten en situaties. De **Epiloog** wijst op de blijvende uitdaging die uitgaat van de oproep van Jezus om Hem na te volgen en van de wijze waarop Montfort daarop is ingegaan.

Deze volgorde is bewust gekozen. Ten eerste veronderstelt Montfort de context van de Schrift. Ten tweede wordt hiermee voorkomen dat bepaalde uitdrukkingen en beelden van Montfort bij een directe confrontatie zwaar op de maag vallen. Er leven in ons, vaak eerder onbewust dan bewust, allerlei ideeën, vooroordelen en veronderstellingen die ons gemakkelijk op het verkeerde been zetten. De eerste hoofdstukken willen het bewustzijn daarvan versterken. Zoals **Geraakt door de nederigheid van God** is dit boek geschreven met tegelijkertijd de Bijbel, Montfort en het leven in onze dagen (in West-Europa) voor ogen. We kijken m.a.w. naar Montfort in het licht van de Schrift, zonder te vergeten dat we leven in een sterk veranderde cultuur. Als West-Europeanen aan het begin van de 21^e eeuw beschrijven we met een zekere vrijmoedigheid wie Montfort was, hoe hij heeft geleefd en wat hij als apostolisch missionaris beoogde. Hopelijk met dezelfde vrijmoedigheid en creativiteit als waarmee de evangelisten in de begintijd van het christendom terugkeken op het leven en de dood van Jezus. Zonder het in alles met Montfort eens te zijn, weten we ons toch met zijn grondteneur verbonden.

HOOFDSTUK 1

Bijbelse achtergronden

Als christenen spreken van het kruis, gaat het niet over een helder en klaar begrip. Het is lastig recht te doen aan de vele betekenissen en connotaties ervan en niet in eenzijdigheden te vervallen. Het kruis is teken van de verlossing, maar ook van opstand en strijd met de daarbij horende momenten van angst en vertwijfeling. Naast de link met “we shall overcome” klinkt het besef door, dat het nieuwe leven niet vanzelf komt, maar gepaard gaat met tegenslagen, vervolging, pijn en lijden. Een belangrijke rol speelt daarbij de oproep van Jezus aan zijn leerlingen om hem te volgen tot en met zijn dood aan het kruis in Jeruzalem (Mt 16,24vv; Lc 9,23vv; Mc 8,34vv). Door de eeuwen heen heeft deze oproep een belangrijke rol gespeeld in de visie op christelijke spiritualiteit en levenskunst, zoals bij de woestijnvaders en Franciscus van Assisi en in de Navolging van Christus van Thomas à Kempis.⁵ Ook Montfort wijst er expliciet of impliciet vaak naar (WG 59; 80; 154; C 11,13; LEW 133; 173; 194; 225; VK 4; 12; 41).

Deze oproep vestigt de aandacht op de weg die Jezus sinds zijn doop is gegaan, in het besef dat de Vader hem nabij is en dat de Geest van de eindtijd hem inspireert. Hij staat midden in het leven van zijn dagen. Het land is door de Romeinen bezet en allerlei joodse groepen zijn op zoek naar de wijze waarop ze het spoor van aartsvaders en profeten moeten volgen. In die onrustige tijden verkeert Jezus met mensen in Galilea en Judea, met arm en rijk, met schriftgeleerden en ongeletterden, met joden en heidenen, in synagogen en in de tempel van Jeruzalem. Zijn leerlingen komen uit allerlei lagen van de bevolking. Hij bezoekt zieken en is aanwezig bij bruiloften, heeft vrienden en vriendinnen, spreekt in parabels en gelijkenissen, zoekt nu eens de menigte op en trekt zich dan weer terug in de stilte van het gebergte, jaagt de kooplui uit de tempel en wordt tenslotte als een misdadiger gekruisigd. Zijn kruisdood is geen donderslag bij heldere hemel, maar het gevolg van de weg die hij is gegaan. Vanaf het begin wilden Farizeeën en Herodianen hem een kopje kleiner maken (Mc 3,6).

Dit hoofdstuk staat stil bij: de context en de portee van de navolgingsoproep (1); de betekenis die vooral Paulus geeft aan Jezus' dood aan het kruis (2); de moeilijkheden waarmee de navolging van Christus gepaard gaat (3); de vreugdevolle ondertoon in de oerchristelijke kruisspiritualiteit (4).

1. Neem je kruis op en volg mij

Om de strekking van deze oproep voor ogen te krijgen wordt eerst geschetst hoe Jezus zich identificeert met de Lijdende Dienaar uit Jes 53. Daarna hoe Marcus de oproep van Jezus tot navolging situeert. Ten derde hoe Dietrich Bonhoeffer die oproep heeft gezien.

*Jezus als de Lijdende Dienaar*⁶

De wijze waarop het Nieuwe Testament Jezus schetst, is o.a. gekleurd door de herinnering aan de Lijdende Dienaar uit Jes 53. Jesaja heeft het er over een groep mensen die in 587 v.Chr. als ballingen naar Babel (in het huidige Irak) waren versleept, zich daar gesetteld hadden en redelijk welvarend waren geworden. Terwijl veel ballingen in Babel wilden blijven, besloten anderen op een gegeven moment naar Jeruzalem terug te keren. Niet omdat het er zo goed ging. Integendeel, de achtergebleven inwoners stelden het juist slecht. Ze waren verpauperd, hopeloos en moedeloos. De terugkeerders wilden solidair met hen zijn en hen helpen, ook al bracht dat allerlei moeilijkheden met zich mee. Ze gaven hun welvarend leven op en gingen naar Jeruzalem om ervan te getuigen dat God zijn mensen niet in de steek laat. De terugkeerders namen het lot van de achtergeblevenen, hun armoede en hun vertwijfeling op hun schouders. Ze werden gedreven door hun geloof dat de God van Israël mensen niet in de steek laat, ook niet als ze er zelf een potje van hebben gemaakt. De terugkeerders identificeerden zich in één adem zowel met hun oude stadsgenoten als met God die hen wil helpen. Ze zagen zichzelf als de Lijdende Dienaar die Gods gerechtigheid handen en voeten geeft door het geknakte riet niet te breken en de kwijnende vlam niet te doven (zie Jes 42,3). Zo beleefden ze de moeilijkheden die ze na hun terugkeer ondervonden.

Jezus wordt op een gegeven moment geraakt door die figuur van de lijdende dienstknecht. Zijn godsgeloof en zijn solidariteit met zijn medemensen ziet hij in dat licht. Deze figuur

beeldt zijn levensroeping uit. Naarmate de situatie ernstiger wordt en de dood aan het kruis dichterbij komt, wordt de identificatie van Jezus met de Lijdende Dienaar alsmaar intenser. Zo schildert met name Marcus hem. Door het verhaal over Jezus' lijden weeft de evangelist verzen uit Jes 53. Wie Jezus wil begrijpen in zijn leven en sterven, moet als het ware in zijn identificatie met deze tekst kruipen. Zoals de Lijdende Dienaar, zoals Jezus, zal ook de lezer van het Evangelie het licht eerst zien (cf. Jes 53,11) en Gods aanwezigheid in de lijdende en stervende Jezus pas ontdekken op grond van een identificatie met deze tekst, die het begin vormt van de Romeinse liturgie van Goede Vrijdag.

Dan wordt duidelijk, dat Jezus niet de blijmoedige verkondiger van een Goede Boodschap was die tot zijn eigen verbijstering in Jeruzalem plotseling aan het kruis vermoord werd. Zoals de Evangeliën hem schilderen, onderkende hij die mogelijkheid van het begin af aan. Hij heeft haar steeds meer op zijn schouders genomen. Hij was er tot in het diepst van zijn ziel door getekend. Dat doet niets af aan zijn hoopvolle levensinstelling en zijn diepe vreugde, maar geeft er wel een bijzondere kleur aan.

Navolging volgens Marcus

Midden in het Marcusevangelie zegt Jezus tegen het volk en zijn leerlingen: “Wie mijn volgeling wil zijn, moet zichzelf verloochenen, zijn kruis op zich nemen en zo achter mij aan komen. Want ieder die zijn leven wil behouden, zal het verliezen, maar wie zijn leven verliest omwille van mij en het evangelie, zal het behouden” (8,34-35). Met die woorden richt hij zich tot de menigte en de leerlingen. Marcus gebruikt hier voor “de menigte” het Griekse woord *ochlos*, d.w.z. de verpauperde mensen in hun beroerde omstandigheden. Zij vormen zijn ware familie. Hen nodigt hij uit om in zijn voetstappen te treden. Zijn bekommernis met hen is niet mild neerbuigend, maar representeert hoe God gerechtigheid wil vestigen in een onrechtvaardige wereld. Zo moet de *ochlos* gaan leven; hij vraagt dat ze vormen van solidariteit ontwikkelen die haaks staan op de manier waarop de hogere standen zich helaas gedragen.⁷ Bas van Iersel merkt bij deze verzen op: “Lezers van vandaag doen er verstandig aan zich ervoor te hoeden deze passage los te zien van een mogelijke vervolgingssituatie en haar te verstaan bijvoorbeeld als een oproep tot een levenshouding die wordt gekenmerkt door ascese en zelfverloochening of zelfs zelfverachting... De spreuken hebben geen algemene le-

vensstijl op het oog, maar de bereidheid zo nodig zijn leven te geven voor de zaak van Jezus”.⁸ “Kom, volg mij”, zegt Jezus tegen Petrus (1,17), Levi (2,14) en anderen. Hij vraagt niet, dat zij als asceten in de woestijn gaan wonen, op blote voeten lopen als boetelingen of afval eten. Hij vraagt dat ze midden in het leven staan *omwille van mij en het evangelie* en deelnemen aan zijn Abbabeleving, inclusief de daaruit voortvloeiende aandacht voor de medemens. Het gaat om het volgen van zijn levenswijze en levensvisie. De ernst hiervan blijkt als Jezus tot tweemaal toe zegt dat zij met de boot moeten oversteken en de storm moeten trotseren (4,35-41; 6,45-52). De schrik slaat hen om het hart en ze raken in paniek. Als Petrus over het water naar Jezus toe loopt, meent te verdrinken en schreeuwt: Heer, red me! (Mt 14,28-31), wordt hij zich bewust van de risico’s die vastzitten aan het volgen van Jezus. “Was hij aan boord gebleven, dan had hij niet leren geloven”, zegt Dietrich Bonhoeffer.⁹ Nog dramatischer blijken de consequenties van het volgen van Jezus te zijn, als de Doper onthoofd wordt en zichzelf aan het kruis wordt gehangen.

De leerlingen geven Jezus de mooiste namen en titels, maar willen niet weten van zijn lijden en dood. Hijzelf daarentegen spreekt onomwonden over wat hem te wachten staat. Hij wijst het protest van Petrus tegen dat vooruitzicht streng van de hand: “Ga terug, achter mij, Satan! Je denkt niet aan wat God wil, maar alleen aan wat de menen willen” (Mc 8,33). De al geciteerde verzen 8,34-35 zijn het scharniermoment tussen eerdere oproepen tot navolging en wat komen gaat in Jeruzalem. Eerst in de kruisdood blijkt de diepgang en de reikwijdte van titels als Messias en de Zoon van God. Het volgen van Jezus omvat leven en sterven, zowel van hemzelf als van zijn leerlingen.

De houding waarin dat volgen moet worden beleefd, wordt zichtbaar in de ontmoeting met een rijke jongeman. Hij krijgt te horen: “verkoop alles en geef het geld aan de armen...; kom dan en volg mij” (Mc 10,21). De jongeman wil vrijblijvend met Jezus discussiëren, maar hij wordt geconfronteerd met het radicale “kom, volg mij”. Jezus maakt het hem onmogelijk “de navolging mis te verstaan als een ethisch avontuur, als een aparte en interessante, maar altijd nog te herroepen weg en levensstijl” (Bonhoeffer 52). De navolging vraagt meer dan afstand doen van een paar bezittingen. Dat zou de jongeman wellicht kunnen om kortstondig de interessante ervaring op te doen hoe het is te leven als een arme mens. Om vervolgens weer van voren af aan te beginnen en alles in het werk te stellen om opnieuw rijk te worden. Dat hij Jezus radicaal moet volgen, tot en met zelfverloochening en kruis, is andere

koek. Hij moet zich het volgende in de oren knopen: “Ik moet me niet fixeren op wat er in me leeft en me daaraan vasthouden; integendeel, ik moet vastbesloten Jezus achterna gaan en daarin mijn zekerheid vinden”.¹⁰ De jongeman neemt de benen; dat gaat hem te ver. Ook de leerlingen begrijpen er niets van; na de derde lijdensaankondiging bekvechten ze onderling nog steeds over de vraag wie van hen de belangrijkste is (Mc 10,35-45). Alleen bij de blinde Bartimeüs gaan de ogen open: hij volgt Jezus (10,52). Dat de leerlingen er nog steeds niets van begrijpen, blijkt in de Olijfhof (14,37) en in het paleis van de hogepriester (14,66-72).

De oproep tot navolging sorteert niet snel en definitief effect. Het is een kwestie van vaak opnieuw beginnen. Dat de leerlingen en met name Petrus op Pasen te horen krijgen dat zij naar Galilea moeten gaan (Mc 16,7) “is een hart onder de riem van juist die christenen die zich de meeste zorgen maken over hun falen, of dat nu bij de Romeinse vervolging was of in een andere situatie... Hoe mensen zich ook misdragen, het is van de kant van Jezus – en, zo mag de lezer daaraan toevoegen, van de kant van God, wiens bode Jezus is – nooit een reden om het contact te verbreken. God en Jezus blijven trouw, ook als mensen ontrouw geweest zijn... Jezus maakt de leerlingen regelmatig de hevigste verwijten, maar heeft niet één keer iets gezegd of gedaan dat de band tussen hem en zijn volgelingen in gevaar bracht”.¹¹ Jezus schenkt hen niet zevenmaal, maar zeventig maal zeven keer vergiffenis (Mt 18,21-22). Ten teken dat God niet de dood van de zondaar wil, maar dat zijn bekering (Ez 18,23). Dat de navolging van Christus moet samengaan met boete en bekering, is het waarheidsaspect in de ascetische beleving van de 17^e tot midden de 20^e eeuw waarvan in de Inleiding (blz. 12-13) sprake was. Schuldbelijdenis en vergeving zijn niet weg te denken uit de christelijke existentie.

Het leven staat op het spel

“Als een graankorrel niet in de akkergrond sterft, blijft hij onvruchtbaar. Hij moet sterven, alleen dan brengt hij rijke vruchten voort” (Joh 12,24). Een levend commentaar op deze woorden heeft Dietrich Bonhoeffer gegeven, toen hij in 1939 zijn veilige theologenpositie in de Verenigde Staten opgaf en terugging naar Duitsland waar Hitler het Derde Rijk had uitgeroepen ter vervanging van het rijk van God zoals Jezus dat had verkondigd en beleefd. Niet de mens in nood van welke afkomst en kleur ook, maar de glorie en de alleenheerschappij

pij van het Arische ras bepaalde de agenda van Hitler c.s. Daartegen moest Bonhoeffer als volgeling van Jezus Christus in actie komen.

Twee jaar eerder, in 1937, had hij over de navolging van Christus een boek geschreven waarvan Karl Barth zei: “Verreweg het beste dat erover geschreven is”. In dat boek met de korte titel *Nachfolge* had hij scherp de radicaliteit van Jezus’ oproep naar voren gebracht. Wat dat voor hemzelf inhield, begreep hij eerst ten volle in 1939. Meer dan ooit beseftte hij, dat het volgen van Jezus vroeg om “de totale doorbreking van iedere programmering, ieder idealisme, iedere wettelijkheid... Naast Jezus bestaan er hier geen verdere inhouden. De inhoud is Hij zelf” (31). Niet wat iemand als ideaal voor ogen staat of wat in zijn omgeving als norm geldt, moest het uitgangspunt zijn, maar de oproep van Jezus. “Alleen die oproep schept de situatie” (36). Van meet af aan moet duidelijk zijn, dat navolging, zelfverloochening en het dragen van het kruis onlosmakelijk bij elkaar horen.

Bonhoeffer keert zich o.a. tegen hen die pronken met hun armoedebeleving en daarin slechts hun eigen eer en glorie zoeken (62). Wat bekering wordt genoemd, gaat zijns inziens vaak niet ver genoeg. “De dronkaard die de alcohol laat staan, de rijke die zijn geld weggeeft, wordt wel vrij van alcohol en geld, maar niet van zichzelf” (39). Een volgeling van Jezus mag niet met lijden en kruis te koop lopen noch als een stoïcijn met een air van onaantastbaarheid door het leven gaan. Jezus wil dat verhinderen en koppelt het lijden aan verworpen worden. “Verworpen worden ontnemt het lijden elke waardigheid en eer... Zoals Jezus die alleen Christus is als de lijdende en de verworpene, is de leerling alleen leerling als hij het lijden van anderen op zich neemt en daarom gehoond en bespot wordt” (65). In het paleis van de hogepriester zegt Petrus terecht dat hij die Christus niet kent. “In het lijden uitgestoten, veracht en verlaten te zijn door de mensen, zoals de nooit eindigende klacht van de psalmist luidt, dit wezenlijke merkteken van het kruislijden kunnen degenen die op een burgerlijke manier christen zijn, niet meer begrijpen” (67). Het christelijk lijden komt voort uit gehoorzaamheid aan Christus die zegt dat de leerling de last van de naaste, dichtbij en ver weg, moet dragen ten koste van alles. De christen moet ruiterlijk erkennen, dat hij niet op een gemakkelijke manier loskomt van de concentratie op het eigen ik. Vanwege hun kritiek op de burgerlijke levensstijl en op figuren als Hitler worden de leerlingen van Jezus door de wereld vervolgd en verworpen, soms tot de dood toe. De dreiging hiervan laat ook Jezus niet onberoerd. Ook hij bidt aanvankelijk: “laat deze beker aan mij voorbijgaan” (Mc 15,36). Dat is echter niet

zijn laatste woord. Zijn vertrouwen in de Vader is uiteindelijk sterker. In naam van de Vader ondergaat hij de smaad van de verworpenen. Hij zegt daarmee, dat de leerlingen zich in zulke uiterste noodsituaties niet van God verlaten moeten achten, ook al lijkt alles daarop te wijzen.

Wie Christus volgt, mag zich niet gedragen naar de maatstaven van de wereld, zegt Bonhoeffer. Iets dergelijks zien we al bij Abraham die zijn familie verlaat en zich, tegen zijn primaire emoties in, bereid verklaard zijn zoon te offeren. Als hij met Isaac van de berg afdaalt, is hun verhouding anders geworden. Niet de banden van het bloed zijn nog langer maatgevend, er is een nieuwe en andere gemeenschap ontstaan. Zo maakt ook de ware leerling – als het moet – zich los van zijn vader en moeder, broers en zussen (Mc 10,28-31). Dat is ook te zien bij Montfort. Hij wil niet dat zijn familie hem gastvrij ontvangt wegens zijn bloedverwantschap, maar enkel en alleen omdat hij getuigt van de arme en gekruisigde Christus. Die schuift tussen hem en zijn familie in; er is geen directe band meer tussen hen; hun band moet via Christus lopen. Het is dan ook gevaarlijk om de verhouding tussen Jezus en Maria in te vullen vanuit romantische ideeën over de moeder-kind-relatie.

Jezus spreekt van vervolgd worden of lijden omwille van de gerechtigheid (Mt 5,10). Bonhoeffer vertaalt het als “lijden voor een rechtvaardige zaak” (93), in de voetstappen van Jezus. Omdat de wereld daar aanstoot aan neemt, wordt de leerling zoals Jezus vervolgd. “Scheldwoorden, dodelijke vervolging en laster vergezellen de leerlingen in hun gemeenschap met Jezus; dat hoort bij hun zaligheid” (94).

Volgens Bonhoeffer moet de navolging van Christus worden gevoed door een leven van meditatie en gebed. In de eerste eeuwen is die navolging vergeleken met wat Odysseus deed toen hij het eiland van de Sirene voorbijvoer: hij liet zich vastbinden aan de mast van zijn schip om haar verleidende lokroep te weerstaan. Voor christenen is die mast het kruis van Christus; daaraan maken ze zich vast om op de koers van God te blijven. Honorius van Autun (12^e eeuw) noemt het kruis “de mastboom in het schip van de kerk. Dankzij dit hout vaart zij vast en zeker door de kolkende wateren van de wereld, totdat ze binnenloopt in de vreugdevolle haven van het eeuwig leven”.¹² Jezus bidt dat zijn leerlingen niet van angst bezwijken en zich door goedkope verleidingen laten meeslepen, maar volhouden en er in Gods naam voor elkaar en voor anderen zijn. Dat is het kruis dat ze moeten dragen in de omstandigheden van hun eigen leven.

In zijn brieven uit de gevangenis, die na zijn dood zijn uitgegeven onder de fascinerende titel *Verzet en Overgave*, neemt Bonhoeffer scherp afstand van een geloofsbeleving die veeleer goedburgerlijk is dan radicaal christelijk. Hij zocht de dood niet, maar ontvluchtte hem ook niet. Hij hoopte op zijn vrijlating, maar liet zich niet ten koste van alles door die hoop gezegen. Hij zocht het spoor van Christus en vond in de navolging van Hem tenslotte – bij alle pijn en smart – een wonderlijke rust. Na een showproces werd hij op 9 april 1945 opgehangen in het concentratiekamp van Flossenbürg (Noord Beieren).

2. Het kruis – symbool van het leven, lijden en sterven van Jezus

Op het eerste gezicht eindigen de Evangelieën in een debacle: de verkondiger van de Blijde Boodschap sterft als ware hij een misdadiger en een uitgestotene. Maar juist op dat moment neemt volgens Marcus de centurio het woord: “Deze man was waarlijk Zoon van God” (Mc 15,39). Waar je zou verwachten dat de Stem uit de hemel, zoals bij de doop en bij de transfiguratie, zou spreken van “mijn geliefde Zoon”, neemt heel verrassend een ogenschijnlijke buitenstaander deze rol over. Wat houdt zijn belijdenis in? In het Nieuwe Testament wordt hierover op allerlei manieren over gesproken aan de hand van oudtestamentische beelden over verlossing en bevrijding. Paulus doet dat anders dan Johannes of Petrus, zonder dat er sprake is van tegenstellingen en contradicties. Het is als een symfonie met meerdere melodieën en telkens nieuwe inzetten. Deze paragraaf herinnert aan enkele benaderingen van vooral Paulus, in de hoop hierdoor een antenne te krijgen voor de achtergronden en standpunten van Montfort, voor wie Jezus’ dood aan het kruis het meest diepgaande moment in het christelijk incarnatiegeloof is (zie o.a. C 27,5-8 of C 109,3-4). Ook hij gebruikt daarbij allerlei bewoordingen zoals : de Wijsheid wil via het kruis “de wereld verlossen, de demonen verjagen en binden, de hel sluiten en de hemel openen voor de mensen, en aan de Vader oneindige glorie schenken” (LEW 167). Wat betekenen deze termen en beelden in het licht van de Bijbel?

Volgens Fil 2 is de dood van Jezus aan het kruis het kernmoment van het Evangelie. Paulus voegt er aan een bestaand lied over het leven en sterven van Jezus nadrukkelijk toe: tot de dood aan het kruis. Elders zegt hij: “Wij verkondigen een Gekruisigde Christus, voor joden

aanstootgevend en voor heidenen dwaas” (1 Kor 1,23). Door de nadruk te leggen op de Gekruisigde keert de apostel zich tegen christenen die nauwelijks aandacht hebben voor het sterven van Jezus. Zij willen wijs en rechtvaardig leven door zich te houden aan bepaalde woorden van Jezus. Ze zien het Evangelie als een wijsheidsleer. Jezus is voor hen vooral een hoogstaande mens. Ze weren het kruis uit hun woordenboek en zien zijn dood als een ongelukkige samenloop van omstandigheden. Ze willen voorkomen dat hun omgeving Jezus ziet als een mens die onjuist heeft gehandeld en door God is veroordeeld, omdat het kruis niet past bij iemand die volgens de Wet heeft geleefd (Gal 6,12; vgl. 5,11). Dat dacht Paulus oorspronkelijk ook, totdat Jezus hem verscheen bij Damascus (Hand 9). Vanaf dat moment krijgt de dood van Jezus aan het kruis voor hem een doorslaggevende betekenis. Hij zegt in Gal 6,14: “Ik wil me op niets anders laten voorstaan dan op het kruis van Jezus Christus, waardoor de wereld voor mij gekruisigd is en ik voor de wereld”.

Over de inhoud en betekenis van dat kruis zegt Rom 5,8: “God bewees ons zijn liefde, doordat Christus voor ons gestorven is toen wij nog zondaars waren”. Een zondaar is bij Paulus niet iemand die een of andere wet overtreedt, maar die vastzit in een destructieve levenswijze. Hij is zonder de kracht van God, zonder een band met God, omdat hij zich laat bepalen door de zogenaamde sterken en hun levenswijze. Dankzij Christus is het mogelijk om op een andere manier sterk te worden. De wijze waarop Hij aan het kruis is gestorven, stelt ons in staat anders te leven dan de machthebbers van deze wereld. Namelijk volgens de wijze waarop God zijn gerechtigheid onder ons wil vestigen: als een liefdevolle helper. Aan deze God is Jezus op het kruis ten volle gehoorzaam geweest. Daardoor heeft hij de macht van de machthebbers gebroken. “In deze macabere dood, als van een misdadiger, voltrekt Jezus zijn zelfloze overgave aan de mensen. Namelijk door te ondergaan wat ze hem aandeden zonder het hen aan te rekenen, door hen liefdevol te blijven benaderen en aldus gehoor te geven aan de wil van God”.¹³

Terwijl Jezus een passief slachtoffer lijkt te zijn, houdt hij de band met de Vader vast en tegelijkertijd zijn dienstbare houding tegenover anderen. Daardoor wordt het kruis waaraan hij is gestorven, een levensboom. Op het moment waarop de dood het laatste woord lijkt te hebben, ontstaan er nieuwe verhoudingen tussen God en mensen en ook tussen mensen onderling. ‘Nieuw’ betekent hier niet dat God verandert van gezindheid; die is immers gisteren, vandaag en morgen dezelfde. Maar onder ons, in onze geschiedenis, verandert er

iets. We komen dankzij de dood van Christus tot een nieuw begrip en een nieuwe beleving van God. De horizon is niet langer een harde en toornige God, maar een God die ons op wegen van wederzijds vertrouwen en van vergeving wil leiden. In deze zin zegt Ambrosius in de 4^e eeuw: “Dit is het uur dat een einde maakte aan de tijd der harde schuld, waarop de heerschappij van de dood werd vernietigd en onze schuld werd weggenomen”.¹⁴ Het kruis waaraan Jezus sterft, wordt dus een teken dat er een nieuwe tijd is begonnen. Venantius Fortunatus (6^e-7^e eeuw) zegt in de hymne *Crux benedicta*: “Daar verlost Hij met zijn doorboorde handen de wereld van de catastrofe en sloot door zijn eigen dood de weg van de dood af”. Jezus trekt zich namens God onze situatie aan, opdat we ons niet laten gezeggen door onze sterfelijkheid en de daarmee samenhangende moeilijkheden. Aan het kruis bezegelt hij, dat de Oneindige midden in onze nood, onze onmacht en ons lijden bij ons is. Om dat te onderstrepen houdt de Vader op middeleeuwse voorstellingen van de Drie-eenheid het kruis vast waaraan de Zoon hangt, terwijl de Geest (de duif) naar de aarde daalt. Montfort zegt dat de verrezen Christus niet zonder het kruis mag worden gedacht (LEW 172).

Wat “de incarnatie” wordt genoemd, bereikt aan het kruis het hoogtepunt en komt er tot volle expressiviteit. Het was niet zomaar een willekeurig iemand die zich in Jezus naar ons toe boog. Het is de Zoon die de Vader laat zien en die ons leert over God te denken als Degene die zich in zijn oneindigheid over ons ontfermt en ons vasthoudt. Geloven in de Oneindige zegt, dat onze brokkelige en botsende werkelijkheid omvat wordt door een Aanwezigheid die niet uitsluit en die vrij is van denken en leven in termen van concurrentie. Terwijl eindigheid samengaat met beperktheid, isolement, individualiteit en gemakkelijk tot conflicten met anderen leidt, duidt oneindigheid op een zijnswijze zonder die neiging. Dat is de zijnswijze van God, waaraan de volging van Jezus deel krijgt.

Op deze voorstelling van de Drie-eenheid in de dom van Fritzlar (Duitsland) toont de Vader het kruis waaraan de Zoon is gestorven omwille van de mensen, en vereenzelvigd zich met hem. De Geest (de duif) zit klaar om vanaf het kruis naar de aarde te gaan en daar de inspirerende herinnering aan dit dramatisch gebeuren levend te houden.

Aanvankelijk liet Adam zich aanvankelijk onbevreesd bepalen door Degene die er grenze-loos of oneindig is voor de ander. Daarom had Adam toen geen angst voor de dood. Op enig moment werd hij echter door die angst bevangen en wilde hij in eigen hand krijgen wat alleen mogelijk was dankzij God. Door die revolte werden allerlei aspecten van het leven een loden last. Bemoedigd door de profeten van Israël heeft Jezus het weer mogelijk gemaakt te leven in vereniging met God die de mens niet laat vallen, maar vergeeft, opbeurt en bemoedigt. Jezus roept de leerlingen op het leven van en met God hoger stellen dan de machten van de dood. Het Nieuwe Testament benadrukt daarom zijn Abba-relatie en de tegenstelling tussen de Eerste en de Tweede Adam, en ziet het de menswording als uit God geboren of herboren worden. Onbevreesd voor de dood, durft Jezus zich tot en met de dood aan het kruis in te zetten voor het leven. Die vrijheid stelt hem in staat zich als een arme dienaar van anderen te gedragen.

Pasen zegt dat de Vader de wijze waarop Jezus heeft geleefd en is gestorven, van begin tot einde heeft omarmd. In het licht van Jezus' gehoorzaamheid moet de Vader worden gezien als de primaire en uiteindelijke initiator van zijn leven en sterven. Dat maakt Jezus' leven en sterven tot een gebeuren van universele betekenis. Daarom zien christenen de Kerk van het Heilig Graf in Jeruzalem als de navel of het centrum van de nieuwe wereld. Daar immers heeft Jezus – uitgestoten uit de wereld door de politieke en religieuze leiders – in naam van de Vader met zijn armen alles omvat. In 2 Kor 5,19-21 luidt dit zo: “Het was God die door Christus de wereld met zich heeft verzoend; hij heeft de wereld haar overtredingen niet aangerekend... God heeft hem die de zonde niet kende voor ons één gemaakt met de zonde, zodat wij door hem rechtvaardig voor God konden worden”. God drukt ons aan de borst om duidelijk te maken dat onze relatie tot Hem niet begint bij wat wij voor Hem doen, maar bij wat Hij voor ons doet. Jezus gaat in zijn woorden en daden uit van Gods grenzeloze liefde voor ons, hetgeen hij aan het kruis met zijn leven bezegelt. Dat is volgens Paulus de kern van het Evangelie: de verzoening gaat van God uit; Hij steekt zijn hand naar ons uit.

Jezus heeft anderen niet als tegenstanders of vijanden gezien en behandeld. Hij rekende zijn beulen hun misdaad niet aan. In naam van de Oneindige. Wie Jezus slechts ziet als een goede mens, komt daar niet aan toe. Hij was meer dan een mens die getuigt van Gods menslievendheid. De menslievendheid van God is daadwerkelijk in hem verschenen (Titus, 3,4-5). Stervend aan het kruis openbaart hij, dat God met ons is in onze diepste nood, als

sterfelijkheid en dood ons de adem benemen en wij in zonde verstrikt raken. Niet alleen de Zoon heeft geleden. Ook de Vader lijdt onder de menselijke hardheid en uitsluiting, zonder dat zijn menslievendheid ophoudt. Waar – vanuit onszelf gezien – onze levenswijze de toorn van God verdient, spreekt God van verzoening en maakt de Zoon de diepte en de ernst van de liefde van de Vader duidelijk. In het licht van Jezus' deelname aan het kwetsbare leven, tot de dood toe, kunnen we boven onszelf uitstijgen en ons inzetten voor anderen, met alle pijn en moeite die dat vaak kost.

Dat leidt volgens Paulus tot een nieuwe levensvisie: “Wij, de sterken (in Christus gesterkt), moeten de zwakken in hun kwetsbaarheid helpen en niet ons eigenbelang dienen. Laat ieder van ons zich richten op het belang van de ander, op wat goed en opbouwend voor hem is. Ook Christus zocht niet zijn eigen belang; integendeel, er staat geschreven: ‘De smaad van wie u smaadt, is op mij neergekomen’ (Ps 69,10)... Aanvaard elkaar daarom ter ere van God, zoals Christus u heeft aanvaard” (Rom 15,1-3.7). Christus is in naam van God naast hen gaan staan die worden gehoord en op wie hooghartig wordt neergekeken. Namens God solidair met hen die geminacht worden, stierf hij aan het kruis. Zo getuigde hij ervan, dat God wars is van hooghartig zelfbelang en meeleeft met wie lijden onder hun machteloosheid en daarom bespot worden. Aldus is in hem Gods gerechtigheid ofwel de manier waarop God met mensen omgaat, zichtbaar geworden. Die gerechtigheid van Godswege wil een einde maken aan ons heersen over elkaar, de macht van de zonde breken en ons op een nieuwe manier doen leven.

Een lange traditie zegt dat Christus in zijn leven steeds meer negatieve menselijke sentimenten heeft overwonnen. Als een wijze pedagoog heeft hij laten zien hoe wij mensen tot een nieuwe levenswijze kunnen komen. Stervend aan het kruis heeft hij de paradijselijke staat van Adam en Eva herwonnen. Daardoor is alles in de hemel en op aarde weer onder één hoofd samengebracht (cf. Ef 1,10). De Nieuwe Adam bevrijdt de Oude Adam uit de boeien van de kerker (cf. 1 Kor 15,20-22; Kol 1,18; Rom 5,12.18). Aan het nieuwe leven van Christus krijgen zijn leerlingen deel door het vieren van de sacramenten en door hun mystiek-ascetische levenswijze. Als de Verrezenen samen met het kruis wordt afgebeeld, wordt hieraan herinnerd. Deze heilshistorische pedagogische visie wordt vanaf de 4^e eeuw een belangrijke factor in het monnikendom.¹⁵ Eeuwenlang is daarbij benadrukt het lijden dat hij daarvoor heeft doorstaan en dat ook zijn leerlingen op zich moeten nemen; na 1965 worden vooral de

positieve mogelijkheden die Christus heeft geschapen, onderstreept.

3. De Messiaanse weeën

De verlossing die Christus heeft gebracht, betekent niet dat alles nu gloria en halleluja is. De dood van Jezus aan het kruis zegt niet, dat plotseling alles in alle opzichten anders is geworden. We dragen nog veel van de oude mens met ons mee. En ook om ons heen ademt veel nog de oude wereld, de oude denkwijze, de oude verhoudingen. Leven volgens de gezindheid of de geest van de Gekruisigde vergt veel, soms zelfs het schijnbaar onmogelijke.

Paulus spreekt vaak over de moeilijkheden die hijzelf en andere christenen ondervinden als getuigen van de Gekruisigde en in dienst van de verzoening. Die moeilijkheden doen denken aan de ellende die de Farao de Israëlieten aandeed (Ex 4,31), maar die ook gevolg was van het falen van Israël zelf (Dt 4,30). Die moeilijkheden kunnen ons heel persoonlijk treffen, als we moeten gaan door het hart van ellende (Ps 138,7), in tijden van dreiging (Ps 37,39), in het uur van nood (Ps 50,15; 77,3), als ons een zware last op de schouders wordt gelegd (Ps 66,11), als onze vijanden over ons praten en onze belagers zeggen: God heeft hem verlaten. Op hem los! Niemand neemt hem van ons af! (Ps 71,10). De gemeente die Jezus belijdt, beleeft die situatie in “gemeenschap met heel zijn lijden” (Fil 3,10) of in de voetstappen van Christus, zonder in te stemmen met de machten die dodelijk geweld uitoefenen. Christus geeft hen de moed een nieuw leven te leiden (Rom 6,4). Zonder dat alle moeilijkheden als bij donderslag verdwijnen (Rom 5,3; 12,12), kunnen ze dankzij hem hun lijden verduren in ongebroken en geduldige standvastigheid tegenover het kwaad en de ongerechtigheid van de wereld. Zeker, “we zuchten onder ons lot” (Rom 8,23), onder verdrukking, nood, vervolging, honger, naaktheid, levensgevaar, zwaard (Rom 8,35); en de sfeer om ons heen bezorgt ons kwelling en benauwdheid. Maar dankzij Christus “weegt het lijden van deze tijd niet op tegen de heerlijkheid waarvan de openbaring ons te wachten staat” (8,18).

Het kruis bestaat ook, zij het niet op de eerste plaats, in de pijn die we voelen wegens onze vergankelijkheid, duisternis en eindigheid, tekortschieten en leugenachtigheid, ongeluk en gebrek, ziekte en ouderdom, het verlies van geliefden, onvrede met de cultuur, onvrede met onszelf, onmacht, vertwijfeling, onzekerheid. Ons wordt gevraagd dergelijke momenten te ondergaan zonder verbitterd, opstandig en pessimistisch te worden. Zonder aan onze zwak-

heid en eindigheid het laatste woord te geven, erop vertrouwend dat Gods menslievendheid ook in lastige omstandigheden sterker is dan wat ook. Ook op zulke moeilijke ogenblikken vragen de Vader en de Zoon ons om op te komen voor armen en treurenden, voor hen die verstoken zijn van barmhartigheid, gerechtigheid en vrede, en voor hen die bedreigd worden door de dood in zijn vele vormen. Die solidariteit is vaak moeilijk en pijnlijk. Toch legt Paulus het hoofd niet in de schoot. In 2 Kor 4,8-11 schrijft hij: “We worden van alle kanten belaagd, maar raken niet in het nauw. We worden aan het twijfelen gebracht, maar raken niet vertwijfeld. We worden vervolgd, maar niet in de steek gelaten. We worden gevelld, maar gaan niet te gronde. We dragen in ons bestaan altijd het sterven van Jezus met ons mee, opdat ook het leven van Jezus in ons bestaan zichtbaar wordt. Wij levenden worden altijd omwille van Jezus (in verbondenheid met Jezus – WL) aan de dood prijsgegeven, opdat in ons sterfelijk bestaan het leven van Jezus zichtbaar wordt”. In deze verzen beschrijft Paulus weliswaar zijn eigen leven, maar indirect nodigt hij ook zijn lezers daartoe uit. Terwijl de apostel gewoonlijk spreekt van Jezus Christus of Christus Jezus, heeft hij het hier nadrukkelijk over Jezus. “Daarmee richtte hij zich tegen ontwikkelingen binnen de christelijke gemeente te Korinte die hem verontrustten. Beïnvloed door gnostische voorstellingen creëerden sommigen een beeld van Christus dat sterk gespiritualiseerd was en zoveel nadruk legde op zijn verheerlijking, dat het aardse leven van Jezus (en zijn dood – WL) volledig naar de achtergrond dreigde te verdwijnen”.¹⁶

Hoewel Paulus expliciet niet veel spreekt over het leven van Jezus, zijn er – in tegenstelling tot vaak wordt beweerd – heel wat overeenkomsten tussen zijn brieven en de tradities die in de vier evangelies bewaard zijn. Dat Paulus andere woorden en beelden gebruikt dan Jezus, is te verklaren uit het feit dat de apostel in een andere context spreekt; hij richt zich enerzijds tot het jodendom in de diaspora buiten Palestina en anderzijds tot niet-joden met hun denkwijzen en levensvisies. Zoals Jezus zich in de evangelies kritisch uitlaat over de leerlingen die de navolging ontlopen, zo keert Paulus zich tegen hen die van de boodschap van Jezus een esoterische leer maken en die niet willen weten van solidariteit met armen en verdrukten noch van kruis, lijden en martelaarschap. Dat doet hij vooral in de brieven aan de Korintiërs. Volgens de apostel dient de eenheid en verbondenheid met Jezus Christus samen te gaan met het delen van elkaars vreugde en pijn.

4. De vreugdevolle dimensie in de kruisspiritualiteit

Jezus heeft het zwaar te verduren gehad tijdens zijn lijden en sterven. Dat blijkt in zijn klacht: “God, mijn God, waarom heb je mij verlaten?” (Mc 15,34; cf. Ps 88). Wanneer komt het antwoord op deze noodschreeuw? Misschien eerst “na drie dagen”. Zolang kunnen vertwijfeling en eenzaamheid duren. Drie dagen ... dat lijkt een eeuwigheid. Daar moet ook de leerling rekening mee houden. Dat hoort bij het kruisdragen in deze wereldtijd. De bij het kruis horende angst en vereenzaming mag niet vlug worden weggemoffeld in de glorieuze klanken van Pasen. Het kruis gaat samen met innerlijke verscheurdheid en eenzaamheid. Het gevoel van godverlatenheid gaat dieper dan lichamelijke pijn, al mag die niet worden geringerschat.

En toch weet Jezus zich in het diepst van hart en ziel geborgen in de genegenheid van de Oneindige die hij zijn Vader noemt. Die geborgenheid stemt hem niet alleen dankbaar, maar maakt hem ook grootmoedig en geeft hem een diepe vreugde die hij op sommige momenten opgetogen uitsprekt. Zoals in Lc 10,21: “Op dat moment begon hij vervuld van de heilige Geest te juichen en zei: Ik loof u, Vader, Heer van hemel en aarde, omdat u deze dingen voor wijzen en verstandigen verborgen hebt, maar ze aan eenvoudige mensen hebt onthuld”. Hij vertrouwt erop dat hij, levend en stervend voor anderen, niet door God zal worden verlaten, maar deelt in de levengevende nabijheid van de Vader aan de wereld. Ook al is de menselijke angst voor lijden en dood hem niet vreemd, overheersend is het besef dat de Vader één is met hem en met zijn volgelingen.

Nadat hij, “wetend dat zijn tijd gekomen was en dat hij uit de wereld zou terugkeren naar de Vader “ (Joh 13,1), als een slaaf de voeten van zijn leerlingen heeft gewassen en hen aan tafel heeft bediend met brood en wijn, aanvaardt Jezus de dood. Op hetzelfde moment waarop hij in woord en daad nederige dienstbaarheid als de zin van zijn leven proclameert, weet hij zich meer dan ooit verenigd met de Vader, ook al hangt “de wereld” hem aan de schandpaal. Terwijl hij de dood tegemoet gaat, keert hij zich radicaal af van machtswellust, hunkering naar rijkdom en religieuze fantasterij en van hen die niet willen weten van solidariteit of van opkomen voor elkaar. Stervend aan het kruis, zegt hij aan wie lijden onder uitstoting, machtsmisbruik, onrecht, onderdrukking, vereenzaming en eigen onvermogen, dat God met hen is, al lijkt de dood het vaak te winnen van het leven. Door zo te sterven plant

Jezus de levensboom uit het aards paradijs opnieuw in ons midden en krijgt het kruis, het Romeinse martelinstrument waaraan opstandige slaven werden vastgenageld tot de dood erop volgde, een verrassend nieuwe betekenis. De lijdensman aan het kruis wordt de triomfator – zonder hoog van de toren te blazen – en het martelwerktuig wordt een teken van solidariteit en verlossing. In die zin wordt Jezus in de Goede Week bezongen als “ons leven, ons heil en onze verrijzenis”. Venantius Fortunatus spreekt in de Goede Vrijdag-hymne *Vexilla regis* over “de heerlijkheid van het lijden, waar het leven de dood bedwong en uit de dood het leven teruggaf”.

Volgens Karl Rahner beginnen Jezus’ heerlijkheid en verrijzenis niet eerst *na* zijn leven, lijden en sterven; ze zijn al in hem aanwezig, terwijl hij in de wereld onderweg is, anderen te hulp schiet, lijdt en sterft.¹⁷ “Verrijzenis betekent niet dat iemand op een neutrale manier blijft bestaan na de dood, maar dat hij geborgen en gered is bij God”.¹⁸ Geconfronteerd met de leegte waarin de dood op hem toe komt via de ogen van zijn rechters en beulen, ontstaat in Jezus op datzelfde moment een onuitsprekelijke jubel over de levengevende nabijheid van de Vader: “Vader, in uw handen leg ik mijn geest” (Lc 23,46). In dat alles breekt zijn Pasen door. In dezelfde lijn zegt Benoît Standaert over het Jezusgeheim bij Johannes: “Nooit splitst hij, ook al was het maar even, dit geheim op in zoiets als de dood en daarna de opwekking, of nog: als verlies, lijden, aftakeling en daarna winst, beloning, herstel, glorie. De kracht van de johanneïsche intuïtie bestaat hierin, dat hij het ene in het andere ziet, telkens weer”.¹⁹

De paasverhalen duiden aan, hoe het inzicht in de verlossende en bevrijdende dimensie van Jezus’ dood aan het kruis doorbreekt in de kring van de vrouwen en de apostelen. Op grond daarvan gaan ook zij leven tegen somberheid in en leggen ze het hoofd niet langer moedeloos in de schoot vanwege al het negatieve dat er gebeurt door eigen of andermans schuld. Het Pasen van Jezus maakt hen weerbaar en strijdbaar op momenten waarop mensen onrechtvaardig worden behandeld, uitgebuit, onderdrukt en gedood. Die weerbaarheid en strijdbaarheid gaan samen met een diepe vreugde op grond van het besef dat God met hen is. Dit betekent niet dat zij geen tijden van tegenslag en radeloosheid meer kennen. Ook voor wie op de manier van Jezus in God gelooft, is het leven niet altijd rozengeur en maneschijn. Zelfs grote heiligen hebben perioden van dorheid en troosteloosheid doorgemaakt. Zie nogmaals Ps 88.

Volgens Joh 16,20-24 zal de droefheid van de leerlingen over Jezus’ dood aan het kruis in

vreugde veranderen; ze zullen deel krijgen aan de verblijdende horizon waarin hij heeft geleefd en is gestorven. Die horizon geeft hen de kracht om in zijn voetstappen te gaan. Dan weten ook zij dat hun leven in God geborgen is. “Je zult het zwaar te verduren krijgen in de wereld, maar houd moed: ik heb de wereld overwonnen” (Joh 16,33). Die moed hangt ermee samen dat Jezus de naam van God bekend heeft gemaakt en de leerlingen heeft ingewijd in de liefde van de Vader. Wie zo gelooft, wordt tot in de dood gedragen door het vertrouwen te zijn geborgen in Gods oneindige genegenheid. Daarom kan de dood niet van God scheiden (Rom 8,38-39). Dat vertrouwen geeft de moed om in het uiterste geval als martelaar te sterven in een vreugdevolle stemming. Deze dimensie in de kruisspiritualiteit creëert een eigen vorm van eschatologisch in het leven staan: met de dood, maar nog meer met God en met Gods menslievendheid voor ogen. Het besef dat Jezus de macht van de dood en zijn trawanten heeft gebroken, geeft de kracht om zich niet langer te laten gezeggen door het juk van de dood; de schoot van ontferming van de Oneindige is sterker. Zo begint de verrijzenis. Christelijke hoop is dan ook iets anders dan de verwachting dat God ons na de dood nieuw leven schenkt. In de loop van het leven ontstaat bij hen die Jezus volgen – via bidden en handelen in zijn geest – steeds meer het vertrouwen dat ze in God geborgen zijn en dat de dood niet het laatste woord heeft. In hen groeit steeds meer de overtuiging en het vertrouwen dat niets hen kan scheiden van de liefde van God die in Christus Jezus zichtbaar en daadwerkelijk is geworden. Dat vertrouwen geeft de moed om zich in penibele situaties te begeven en daar in Gods naam te getuigen van hoop in woord en daad.

Als Jezus aan het kruis met Ps 22 bidt tegen wanhoop en vertwijfeling in, komt dat voort uit zijn diep vertrouwen in Gods menslievendheid. Niet de dood is dan de uiterste grens, maar de Oneindige die elke grens te boven gaat en die garant staat voor leven dat niet meer wordt ingeperkt door angst en vertwijfeling. Zo stervend, verrijst Jezus. De leerlingen beginnen dit pas te zien na drie dagen, d.w.z. nadat de gelovige manier waarop Jezus gestorven is, in hun hart en hoofd is doorgedrongen. Dan krijgen zij deel aan de vreugde die in hem leefde, en breekt door wat hij hen had gezegd: “Je zult huilen en weklagen, terwijl de wereld blij zal zijn. Je zult bedroefd zijn, maar je verdriet zal in vreugde veranderen”(Joh 16,20). Christus wordt dan voor hen opnieuw de Levende die in hun midden aanwezig is. Over de manier waarop we zijn nieuwe levenswijze moeten zien, zegt Paulus: “Het leven dat hij leeft, heeft alleen met God van doen” (Rom 6,10). Karl Rahner zei ooit, dat we slechts weten dat

Jezus voorgoed is binnengegaan in het geheim van de liefde, dat wij God noemen – en dat dit genoeg is. De verrijzenis of de vijftiende statie van de kruisweg begint **niet na** de veertien eerdere staties, maar is het licht waarin Jezus heel het leven leeft, het doodsvonniss ondergaat, het kruis draagt, de dood beleeft en zijn leerlingen bemoedigt. Daarin is zijn verrijzenis al werkzaam aanwezig. Dat zij ook bij ons midden in het leven begint, wordt aangeduid als Rom 6,4-10 over het leven als gedoopte in verrijzenistermen spreekt (zie ook 1 Joh 3,14).

Dat leidt tot een heel eigen vorm stervenskunst. Bas van Iersel getuigt kort voor zijn dood van “de verlichting die iemand ten deel valt bij het innerlijk aanvaarden van wat hem of haar van buitenaf overkomt”.²⁰ Voor wie sterft in het besef van Gods nabijheid, is sterven “eerder overgave dan ontsteltenis” (20), “ingehouden en stil, maar zeker niet somber, getroost door licht en verlichting, al heeft dat licht niet de uitbundigheid die bij het leven hoort” (22). De vreugde hierover betekent niet dat angst en twijfel helemaal uit het leven verdwijnen. Maar stilaan breekt het besef van geborgenheid door. Marcus heeft de stemmingswisselingen in Ps 22 ingeweven in zijn relaas over Jezus’ sterven. De wanhoop die zich van Jezus meester lijkt te maken, slaat geleidelijk om in vertrouwen en hoop. Hij is er met Ps 22,25 van overtuigd dat God “de zwakke niet veracht en niet verafschuwt wie wordt vernederd; Hij wendt zijn blik niet van hem af, maar hoort zijn hulpgeroep”. De vreugdevolle geborgenheid die daarin doorklinkt, komt voort uit de diepte van zijn ziel en blijft slechts authentiek als ze vanuit die diepte wordt gehoord, gelezen, gezongen en beleefd.

Zo gezien, is kruisspiritualiteit geen sombere aangelegenheid. Midden in pijn en verdriet, met het kruis op de schouder en de dood voor ogen, is er een geborgenheid die sterker is dan angst en eenzaamheid. Terwijl Jezus’ krachten wegvloeien, is hij er fundamenteel van overtuigd dat de Vader hem niet in de steek laat. Hij sterft niet in hopeloosheid en verlatenheid, maar in het vertrouwen dat hij wordt opgevangen in de armen van God. Deze vorm van leven – sterker dan de dood en delend in de creativiteit en menslievendheid van God – is een mysterie. Daarvan is Jezus tijdens zijn leven al de parabel en de gelijkenis bij uitstek. Voor leven van dergelijke kwaliteit kunnen authentieke volgelingen geen angst hebben. Met Jezus wetten ze zich immers geborgen in Gods nabijheid. Dat kleurt zijn leven hier en nu al. Tegen deze achtergrond zegt Rom 5,3 dat de Messiaanse weeën met vreugde moeten worden beleefd. Paulus zet ze in een hoopgevend perspectief: “De lichte kwelling van het ogenblik bezorgt ons een alles overtreffende volheid van eeuwig leven” (2 Kor 4,17). “Op het ogen-

blik verheug ik me dat ik voor u lijden mag en in mijn lichaam aanvullen wat nog ontbreekt aan de verdrukkingen van Christus” (Kol 1,24). Dat zijn de stigmata van Jezus in Paulus’ lichaam (Gal 6,17).

De vreugdevolle dimensie van geloven, die gepaard gaat met hopen en liefhebben, heeft alles te maken met het godsbesef en het godsgeloof dat Jezus in de lijn van het Oude Testament naar voren heeft gebracht. De actuele crisis van het godsgeloof – zowel het theoretisch atheïsme als het schouderophalend agnosme (‘ik weet niet meer wat ik van God moet denken’) – leidt tot een leegte die steeds meer doet grijpen naar direct aanwijsbare zekerheden. Het ongeloof betreffende God is niet één op zichzelf staand aspect dat we kunnen laten vallen terwijl de rest van de christelijke existentie overeind blijft. Het godsgeloof van Jezus is het fundament van heel het Evangelie. Dat geloof geeft aan het leven een diepe vreugde die het mogelijk maakt om de Messiaanse weeën te dragen en elkaar in moeilijke omstandigheden nabij te zijn.

HOOFDSTUK 2

Montfort als vriend van het kruis

Tussen het Nieuwe Testament en Montfort liggen zestien eeuwen met heel wat ontwikkelingen in de theologie en de spiritualiteit van het kruis. Dat blijkt o.a. in de verbeelding van het kruis en/of de Gekruisigde in de christelijke kunst.²¹ Tot in de 4^e eeuw worden niet het lijden en de dood van Christus weergegeven, maar zijn overwinning op zonde en dood. In de cultuur van die dagen is het kruis een teken van schande waar de kleine christelijke gemeenschap geen eer mee kan behalen. Dat verandert in de dagen van Constantijn (312). In Jeruzalem wordt in de Kerk van het H. Graf een groot kruis opgericht; eind 4^e eeuw spreekt Egeria in haar reisverslag uitvoerig over de verering van dat kruis. Vanaf de 6^e eeuw komen afzonderlijke momenten van Jezus' lijdensweg in de belangstelling, waarbij de nadruk ligt op de soevereine manier waarop hij alles heeft ondergaan; zelden wordt de dood aan het kruis afgebeeld. Het met edelstenen versierde kruis schittert als overwinningsteken aan de sterrenhemel en kondigt de komst van de Mensenzoon aan (Mt 24,30). Christus wordt niet verbeeld als de Gekruisigde, maar als het lam dat voor de troon van God “de macht en de rijkdom, de wijsheid en de kracht, de eer en heerlijkheid en lof ontvangt” (Openb 5,12).

Ook de ascetische kruisbeleving kent een lange traditie. Volgens deze heeft Christus op weg naar de kruisdood dankzij zijn eenheid met de Vader steeds meer de negatieve menselijke sentimenten en passies overwonnen. Stervend aan het kruis heeft hij voorgoed de paradijselijke staat van Adam en Eva hersteld. Dat is in de 5^e eeuw een geliefd thema o.a. bij monniken in Palestina.²² Afbeeldingen van de Verrezene met het kruis herinneren aan die overwinning, maar ook aan het lijden en de pijn die hij daarvoor heeft verduurd. Aan zowel het lijden als aan de overwinning krijgt men deel door het vieren van de sacramenten en door als asceet te leven.

Als in de Middeleeuwen de aandacht voor het leven van Jezus toeneemt, komt ook zijn lijden en sterven meer naar voren en wordt Maria de Moeder van Smarten. Meditatie en gebed zijn vooral gericht op zijn lijden en op de schuld die hij voor anderen op zich heeft

genomen. Men stelt zich zo levendig mogelijk zijn pijn voor ogen. Dit wordt versterkt, als de Franciscanen na de nederlaag van de kruisvaarders (1291) in Jeruzalem steeds meer kruiswegstaties oprichten voor de pelgrims. Tezelfdertijd ontstaan in Romaanse en Germaanse landen passiespelen waarbij de aanwezigen luid uiting geven aan hun schuld ('wij hebben u verloochend en aan het kruis geslagen') en dankbaarheid ('u hebt zozeer voor ons geleden!'). Tijdens de pestepidemie van de 14^e eeuw wordt het kruis van Christus in boeteprocessies meegedragen, terwijl men smeekt dat God zijn toorn bedaart. De aandacht voor de smarten in het hart van Jezus (en Maria) neemt in de Moderne Devotie en bij Jean Eudes (1601-1680) een grote vlucht. Beroemd zijn ook de passiespelen die sinds 1634 na een nieuwe pestepidemie worden opgevoerd in Oberammergau.

Veel facetten uit deze gecompliceerde ontwikkeling spelen expliciet en impliciet mee, als Montfort het over het kruis heeft. Hij leefde in een tijd waarin niet veel nadruk lag op de optimistische horizon van het Evangelie, die zo opvallend naar voren kwam tussen 1960 en 1970. Het verband tussen kruis en verrijzenis is bij Montfort weliswaar niet afwezig, maar staat niet voorop.²³ Hij benadrukt vooral de noodzaak om te strijden tegen ons "zondig" karakter, waarbij hij eerder denkt aan slapheid en loomheid dan aan echte zondedaden. Volgens de Brief aan de Vrienden van het Kruis (nr. 28) doen bekering en navolging hem denken aan een ambachtsman die met een beitel uit ruwe steen een kunstwerk tracht te maken. Hoe groeit deze streng ascetische figuur uit tot *le bon père de Montfort*? Raakt het kruis geleidelijk op de achtergrond of krijgt het een andere, meer toegespitste en genuanceerde betekenis? Zoals iedere mens zat ook hij ingewikkeld in elkaar. Wie hij was en hoe hij dacht en voelde, kan niet worden beschreven via een paar heldere ideeën. Dit hoofdstuk vestigt de aandacht op een aantal lijnen hieromtrent in zijn leven.

1. Mens-zijn in een netwerk van relaties

Wij mensen worden niet als een onbeschreven blad geboren. Nog voordat we ter wereld komen, wordt ons genetisch materiaal al bepaald door de genen van onze ouders; we worden beïnvloed door wat onze moeder eet en drinkt, door haar vrolijke liederen of door haar depressies. Onze aard, aanleg en karakter worden er mede door gevormd en gekleurd. Al snel zeggen we "ik", maar dat maakt geen einde aan de vele invloeden die op ons af komen.

Vaak hebben we daar nauwelijks besef van. In hoeverre kennen we ons zelf en weten we wat er in ons omgaat? Op de muur van de Apollotempel in Delphi stond al: “ken jezelf”. De eeuwen door zijn filosofen, metafysici en ethici met die opdracht bezig geweest. In onze tijd hebben ze gezelschap gekregen van neurologen, antropologen, psychologen en vele anderen. Er is blijkbaar veel deskundigheid nodig om een mens te begrijpen. En dan nog... We zeggen voortdurend “ik”, maar wie ben ik? Als iemand gestorven is, hebben we het er vaak over wie hij of zij eigenlijk is geweest. Veel data zijn bekend, maar daarmee weten we nog niet wat er allemaal in hem of haar omging, waar hij of zij mee bezig was, wat zijn of haar ideaal, vreugde, verdriet, angst of hoop was, in welke horizon die mens leefde. En dat weten we ook van onszelf niet zo goed. We zijn onszelf een raadsel, een mysterie (Gabriel Marcel). Dat beseffen we soms pas, als we met anderen in aanraking komen en hen niet begrijpen; juist dan vragen we ons af wie we zelf zijn. Als we iets goeds of iets verkeerd doen, weten we vaak niet eens waarom we zo handelen. Hoe schlemielig, breekbaar, kwetsbaar en kortstondig ons leven ook is, ingewikkeld is het wel.

Dat geldt ook voor Montfort. In de loop van de tijd is een stereotiep beeld van hem gevormd: uitermate streng, altijd serieus, zich bewust van zijn zondigheid. Is het terecht, als we dat beeld onnadenkend blijven herhalen? Niet dat er niets van waar zou zijn, maar is dat het laatste woord over wat er in hem omging, hoe hij met zichzelf bezig was en hoe hij zich heeft ontwikkeld? Voor menigeen was het pijnlijk en verwarrend, voor anderen een bevrijding en een opluchting, toen Louis Perouas rond 1970 over Montfort schreef met een sociaalpsychologische bril op. Perouas zag hem niet als iemand die vanaf zijn vroegste jeugd meteen al een vrome heilige is geweest. Nee, hij worstelde met zijn temperament dat “iets abrupts, iets ruws, iets ruigs, iets stroefs” had.²⁴ Helaas hebben velen niet opgemerkt, dat Perouas het daarbij niet liet. Hij wees ook op zijn groei en ontwikkeling. Montfort kwam heel wat hobbels, gaten en kuilen tegen op zijn weg. Hij had een moeilijke relatie met zijn vader en voelde zich niet thuis in de cultuur in het Parijs van de Zonnekoning; hij protesteerde tegen de leefstijl van collega-clerici en kwam in actie als hij onmenselijke situaties aantrof in armenhuizen en in sloppenwijken. Hij streefde hoge idealen na, terwijl hij zich terdege bewust was van zijn onvermogen, falen en tekortschieten. Deze sensitieve man liep niet mee met wat anderen normaal vonden en was veeleisend voor collega's en medewerkers. Om zicht op zichzelf te krijgen en vooruit te komen trok hij zich regelmatig terug in de stilte,

terwijl hij urenlang bad en liederen en gedichten schreef. Hij weigerde priester te zijn op de manier van de gesettelde clerus en zocht de confrontatie met wie hem uitlachten. Met vallen en opstaan is hij een heilige geworden, op zijn manier, met zijn temperament.

Maurice Blondel zei ooit dat een mens via “een langdurige geboorte tot een authentieke levensvorm komt”. Dat was ook zo bij Montfort. Hij ontdekte volgens Perouas in de loop der jaren steeds meer dat de mens gemaakt is om in vrijheid en met gevoel te leven, actief en creatief. Perouas noemt hem ook “een man die zich openstelt voor het heil dat God vrijelijk geeft” (119). Was hij als seminarist in Parijs eerder introvert, als jonge priester kreeg hij oog voor de wereld om zich heen, vooral voor situaties die in zijn ogen niet menswaardig genoemd konden worden. Hij zette zijn schouders onder de ellendige toestand in het armenhuis van Poitiers en stichtte met Marie-Louise Trichet een congregatie die zich moest toeleggen op onderwijs, armenzorg en ziekenverpleging. Zijn wereld werd zodoende steeds groter. De termen waarin hij met name over Maria en over onze zondigheid sprak, mogen ons overdreven in de oren klinken, maar hij zag scherp wat er om hem heen en in hemzelf aan de hand was.

De conclusie van Perouas luidt: “Door een steeds grotere openheid voor de Geest heeft hij zichzelf aanvaard zoals hij was, terwijl hem van alles overkwam. Nu, enkele eeuwen later, kijken we met bewondering naar de manier waarop God diep in zijn ziel allerlei kromme lijnen heeft rechtgetrokken”.²⁵ Volgens Montfort zit er in elke mens een ontvankelijkheid voor God. Hij raakt er steeds meer van doordrongen, dat de Wijsheid het de moeite waard vindt ons aan te spreken (LEW 64), zoals een geliefde haar vriend aanspreekt (LEW 65). Zelfs als we ons van haar afkeren en ons hardnekkig in onszelf opsluiten, wil Zij ons “verlichten, zuiveren en troosten” (LEW 70). Ze laat ons niet vallen. In het licht van haar menslievendheid bezielt Montfort steeds meer de mensen om zich heen en zichzelf. Ook hij is de aandacht waard! Van een nogal pessimistische kijk op zichzelf en op anderen evolueert hij naar een positieve acceptatie van de mens die hij is. Dankzij Gods nabijheid, de Wijsheid en de Geest die tot hem komen via allerlei ontmoetingen en ervaringen.

Als er één constante lijn in het leven van Montfort is geweest, dan is het wel dat hij zich steeds weer verdiepte in de wijze waarop Jezus in het leven heeft gestaan. Hij wilde serieus van Hem uitgaan, ook als hij zich klein en gering voelde. Hij bad niet als een Farizeeër die tevreden is met zijn vroomheid, maar als een tollenaar die zich bewust is van zijn onvermo-

gen. Maar hij weigerde zich bij dat gegeven neer te leggen. Anders dan veel collega-studenten en collega-priesters koos hij niet voor een veilig kleinburgerlijk leven. Hij wilde ertegenaan gaan, Jezus achterna, al wist hij dat diens levensstijl hem in de nesten kon brengen. Hij sprak daarover in de apocalyptische beeldtaal van zijn tijd. Hij vond dat christenen moeten leven alsof het einde van de wereld nabij is en de oordeelsdag aanstaande. Zoals Jezus wilde hij mild en hulpvaardig zijn voor degenen die het zwaar te verduren hebben. Hij wilde er voor hen zijn, zonder alles goed te praten of een vermetel vertrouwen in God te hebben. Wie zo leeft, maakt niet vlug vrienden. Integendeel, hij wordt uitgelachen en bespot, soms zelfs letterlijk monddood gemaakt. Wie de kant kiest van sukkelaars en opkomt voor vrede en gerechtigheid, moet rekening houden met cynische spot. Ook Montfort heeft dat ervaren.

Telkens weer moet een mens positie kiezen. Je bent er nooit klaar mee. Behalve als je alles op zijn beloop laat en maar ziet wat ervan komt. Zo'n type was Montfort niet. Hij nam duidelijke standpunten in. Zijn leven werd er niet gemakkelijk van. Zoals gezegd, trok hij zich van tijd tot tijd, vrijwillig of gedwongen, in de stilte terug. Om na te denken, zichzelf kritisch te bevragen, teleurstellingen te verwerken of op zoek te gaan naar een nieuw werkterrein in een diocesis waar de bisschop hem wel de ruimte gaf. Zijn weg ging vaak over ongeplaveide wegen.

2. Met beperkingen en mogelijkheden

Als Montfort naar zichzelf en naar anderen kijkt, onderscheidt hij – bijvoorbeeld in VK 26 en C 6,6 – drie niveaus: de spontane neiging van de zintuigen en van de wil (wat hij vaak ‘de natuur’ noemt), de rede of het vermogen om te reflecteren op wat zich in en om ons heen afspeelt, de bovennatuur ofwel de ruimte die God biedt in de Openbaring of in Jezus Christus. Loepzuivere analyses maakt hij hierbij niet. Hij bakent het een niet scherp van het andere af en haalt het niet met een scalpeermes uit elkaar. Dat heeft als voordeel dat hij niet in abstracties gaat denken en dichtbij het leven blijft. Nu eens komt het een scherper naar voren, dan weer het andere. Het is van belang aandacht te hebben voor zijn methodiek. Hij begint vaak met een ferm standpunt dat hij vervolgens nuanceert door terug te gaan naar de Schrift, naar een moment uit het leven van Jezus, Maria of een andere heilige (zie C 28). De aanvankelijke idee wordt vanuit het leven genuanceerd en geconcretiseerd. De openingszet

is als een zoekontwerp waarin hij geleidelijk licht- en schaduwkanten aanbrengt. Zo wordt zijn standpunt omzichtiger en komt hij dicht bij het leven, bij de echte situatie, bij wat er echt aan de hand is of gevraagd wordt. In de hoop dat zijn visie op allerlei aspecten van het leven meer waarheid en werkelijkheidszin bevat dan aanvankelijk het geval is. In die zin is terecht opgemerkt dat Montfort minder geïnteresseerd was in academische theologie dan in doorleefde spiritualiteit, hoewel dit gemakkelijk tot valse tegenstellingen leidt.

Volgens VK 47 zijn de vermogens van onze geest bedorven door arrogante zelfingenomenheid, en de neigingen van de wil maken dat vaak nog veel erger. Volgens VK 48 zijn de valkuilen van de geestelijke hoogmoed uiterst sluw en fijn. VK 15 noemt in één adem de natuur, de eigenliefde, het eigenbelang. Even later wordt de natuur getypeerd met woorden als de wereld, de hel, het lichaam (ook in WG 79), de eigenwilligheid. Wie zich enkel laat leiden door zijn emoties, aandriften of instincten, gedraagt zich op de manier van de dieren. Vaak doen we dat onbewust (VK 46). Met Paulus noemt Montfort dit soms “het vlees”, d.w.z. iets in me “dat me de gevangene maakt van de wet van de zonde die in me leeft” (Rom 7,23). Soms ontkennen we onze kwetsbaarheid, eindigheid en sterfelijkheid en overschatten we onszelf, dan weer worden we neerslachtig.

Maar toch ... We kunnen nadenken, afstand nemen, reflecteren, onderscheiden en positief en negatief gebruik maken van onze verstandelijk vermogens. Positief op de omzichtige wijze van veel grote filosofen, negatief zoals “de wijzen van de wereld, de grote vernuften en de betweters, stijfkoppig en opgeblazen door hun kennis en talenten” (VK 17). Montfort vertrouwt de rede of het intellect zeker niet helemaal. Het verstand of de geest is in zijn ogen soms weinig alert tegenover de neigingen van de wil en staat vaak niet open voor het Evangelie.

Hoe eigenzinnig we soms ook zijn, we kunnen ons laten gezeggen door de wijze waarop Jezus, Maria en de apostelen na Pinksteren hebben geleefd. De gelovige levenshouding is een door God geschonken mogelijkheid. Montfort roept daartoe op en tracht zelf zo te leven. Toch kan ook een gelovige uit de bocht vliegen: VK 48 heeft het over “hoogmoedigen die vol zijn van zichzelf”. Omdat we “van nature” neigen tot het kwaad, moeten we ons iedere dag opnieuw laten leiden door Christus, door de Messiaanse dynamiek die van Godswegen het leven draagt en stuwt. Met de retoriek van een Barokke predikant zegt hij: “door het licht van de H. Geest beseffen we echt hoe slecht en wispelturig we zijn in het diepst van onszelf”

(WG 79). Wie niet luistert naar de Schrift noch let op de heiligen, maar zijn oor leent aan cafépraat en zijn oog aan goedkoop jolijt, raakt verstrikt in de netten van de duivel. In VK 47 voegt hij daaraan toe, dat de neiging tot die negatieve levenswijze te maken heeft met “de zonde van Adam en onze concrete zonden”. WG 79 noemt ons “bijna totaal verdorven door de zonde van onze stamvader”, waarna “onze persoonlijke zonden onze begeerte, zwakheid, onstandvastigheid en bedorvenheid nog versterken en kwalijke resten in onze ziel achterlaten... Uit onszelf stellen we niets voor (*le néant*), zijn we zondaars en verdienen we slechts Gods toorn en de eeuwige hel” (zie ook WG 213). Opnieuw: hier is de donderpredikant met zijn retoriek aan het woord.

De drie genoemde dimensies in de mens lopen door elkaar en beïnvloeden elkaar. Vaak trekken de zintuigen en de rede ons geloof omlaag. De rede biedt een opening om te geloven, maar kan ons er ook voor afsluiten. Door na te denken en aandacht te hebben voor het Evangelie kunnen we onze kwade neigingen intomen en goede mensen worden. De manier waarop Montfort over een en ander spreekt, is niet systematisch noch echt analytisch. Hij kan iets sterk poneren om het even later weer af te zwakken. Blijkbaar ziet hij de mens als een vat vol tegenstrijdigheden, niet in het minst ook zichzelf. Op het ene moment lijkt hij te vertwijfelen, op het andere moment slaat hij vastberaden een bepaalde weg in en noemt hij dit een serieuze mogelijkheid. Nu eens laat hij de ene kant zien, dan de andere. Het een loopt door het andere heen. De cantieken zijn nu eens zo gestemd en dan weer anders. Zoals de ene dag in het leven verschilt van de andere. Op deze manier legt “le bon père de Montfort” een fenomenologische gevoeligheid voor de dramatiek van het leven aan de dag. Het is dan ook verkeerd, als we robuuste uitlatingen van hem gebruiken als uitgangspunt voor logische redeneringen rechttoe, rechtaan.

Te denken geeft wat VK 51 zegt over Jezus. Ook in hem zijn de genoemde drie dimensies aanwezig: de natuur (d.w.z. de zintuigen en de eigenwilligheid), de rede en het geloof. Volgens Montfort “heeft het lagere deel van de mens in Jezus Christus, hoezeer ook geheiligd, niet constant het kruis kunnen liefhebben”. Montfort laat Jezus niet altijd met het hoofd in de wolken gaan. Minder gelukkig is het, dat hij de moeilijkheden in het leven van Jezus lijkt te wijten aan zijn lichamelijkeheid en niet aan zijn verstand en geest. Of moet “het lagere deel” worden verstaan in de zin van “het vlees” bij Paulus? Jezus bezat niet de paradijselijke natuur van de mens waarvan LEW 38 zegt: “Alles in de mens was licht zonder iets van

duisternis, schoonheid zonder de minste onsierlijkheid. Hij was geheel en al zuiver zonder smet, in harmonie zonder wanorde en zonder de minste vlek of onvolmaaktheid”. Nee, ook Jezus volgde niet uiteraard de wil van God. Al heeft hij niet gezondigd, toch stemde hij niet meteen in met de wil van de Vader of met het vuur van de Geest. Hier klinken flarden uit Hebr 2,14-17 door: “Omdat de kinderen (van God) mensen zijn van vlees en bloed, is de Zoon mens geworden als zij... Daarom moest hij in alles gelijk worden aan zijn broeders en zusters; alleen dan zou hij in aangelegenheden tussen God en zijn volk een barmhartige en betrouwbare hogepriester zijn, die verzoening bewerkt voor hun zonden”. Jezus wordt genoemd “een hogepriester die met onze zwakheden kan meevoelen, juist omdat hij, net als wij, in elk opzicht op de proef is gesteld, met dit verschil dat hij niet vervallen is tot zonde” (Hebr 4,15). Van teksten als deze heeft Montfort blijkbaar geleerd zich niet in klerikale hoogmoed boven anderen verheven te achten, maar een mens te blijven die weet hoe moeilijk het leven vaak is. “Doordat hij zelf aan zwakheden ten prooi kan vallen, is hij bij machte begrip op te brengen voor hen die dwalen in onwetendheid” (Hebr 5,2).

3. Zondaar en gerechtvaardigde tegelijk

Sinds de Reformatie en het concilie van Trente in de 16^e eeuw staat de verhouding tussen zonde en genade hoog op de christelijke agenda, waarbij zus of zo een beroep wordt gedaan op Augustinus. Hoe diepgaand wordt een christen bepaald door de zonde enerzijds en door de genade of de menslievendheid van God anderzijds? Hoe staat het met de mens: beheerst de Eerste of de Tweede Adam het toneel? Welke Adam weegt het zwaarst in het knooppunt van relaties dat de mens is? Is hij, ook na Christus, nog steeds zondaar en tot geen enkel goed werk in staat? Of is Gods genade zo effectief dat wij mensen – met vallen en opstaan – al in onze aardse levensdagen een bron van goedheid en waarachtigheid kunnen worden? En hoe gaat dat dan? De strijd over deze vragen speelt niet alleen tussen Rome en de Reformatie, maar ook binnen de rooms-katholieke gemeenschap. Bijvoorbeeld over de vraag in hoeverre de zonde van Adam en heel de zondegeschiedenis de oriëntatie op God hebben vernietigd en het volgen van Christus nog steeds dwarsbomen. Zitten we, ondanks Christus, nog steeds in de afgrond? In welke mate zijn we bepaald door de zelfzucht die door Augustinus de begeerlijkheid (*concupiscentia*) wordt genoemd? Eind 17^e eeuw wordt de strijd hierover in Frankrijk

vooral gevoerd rond het klooster van de zusters cisterciënzers van Port Royal, waar in de lijn van Jansenius en met een beroep op Augustinus de nog steeds bijna almachtige “begeerte van het vlees” onderstreept wordt ofwel de neiging om ons beter en groter voor te doen dan we zijn. Volgens Jansenius – tenminste zoals zijn tegenstanders hem zien – is in ons niets over van Gods goede schepping en zijn we totaal afhankelijk van Gods helende genade, waarover we pas na het laatste oordeel duidelijkheid zullen hebben. Zonder Gods verlossend werk in Jezus Christus zouden we in ieder geval niets goeds hebben te verwachten. De strijd spitst zich toe op de vrome beleving en de deelname aan de sacramenten. Volgens Port Royal ondermijnen de Jezuïeten de ernst van de zonde en zijn ze te laks tegenover notoire zondaars. Praktisch betekende dit rigorisme dat men in Port Royal zelden ter communie ging, zozeer was men zich bewust van zijn zonde. “Zo werd de communie het loon voor onze deugzaamheid, niet meer het voedsel ervoor”.²⁶

Montfort ging naar school bij de Jezuïeten in Rennes en later was hij nog vaak bij hen te gast, vooral als hij in de problemen zat. Het ligt voor de hand hem aan hun kant te plaatsen. “Het was opvallend hoe hij, die zo streng was in de leer en onbarmhartig voor zichzelf, zo gematigd en vol begrip bleef voor de ‘zondaars’”, schrijft Hubert Hechtermans.²⁷ Montfort kan ook zeggen dat de mens zijn ziel kwijt is omdat zijn band met God door de zonde wezenlijk gewond is (zie DSM 1125). Dat heeft gevolgen voor de weg die de christen moet gaan. Volgens Pierre Bérulle moeten we God bidden om een geest en een mentaliteit van sterven aan onszelf. We kunnen immers slechts ruimte maken voor het leven van Jezus, naargelang ons eigen ik sterft (DSM 444). Montfort onderschrijft de noodzaak van boete en versterving. Maar met Jean-Jacques Olier vindt hij, dat “de liefde voor het kruis en voor de versterving aan onszelf niet het hart van de christelijke religie zijn”. Dat hart komt eerder naar voren in de woorden van Jezus “*Volg mij*” (ibid). Deville trekt daaruit deze conclusie: “Het doel is de totale vereniging met Jezus. Maar de weg ernaartoe kan slechts bestaan in de totale vernietiging van de gerichtheid op onszelf. De kruisweg van Jezus is een verlichte doorgang, want zonder hem komen we nergens” (ibid. 445).

Zeker, de oproep tot navolging in Mc 8,34vv verdoezelt niet het belang van de zelfverloochening, maar dat is er niet het uitgangspunt. Het doel is het volgen van Christus en het leven in de ruimte van het Rijk Gods. Daarop is de bekering gericht. Daarom is de volgorde in de samenvatting van Jezus’ boodschap van belang: “De tijd is aangebroken, het konink-

rijk van God is nabij: kom tot inkeer en geloof in dit Evangelie” (Mc 1,15). De bekering of het kruis is niet het begin noch het einde, maar de weg die leidt in de richting van het vreugdevolle doel. Zondaar en gerechtvaardigde zijn geen statische situaties, geen of-of. Het zijn momenten die in een ingewikkelde gelijktijdigheid in eenieders leven aanwezig zijn, waarbij soms het ene overheerst en soms het andere. In de Advent anders dan in de Veertigdagentijd, en daar weer anders dan met Pasen. Maar telkens zijn God en zijn genade begin en einde.

Vijftig jaar geleden dacht men, dat de Nieuwe Tijd was aangebroken en dat de hobbels, gaten en deuken in het leven binnen de kortste keren voorgoed voorbij zouden zijn. In 2000 zou alles in goede banen zijn geleid. Daarmee leek elke vorm van kruisspiritualiteit voorgoed achter ons te liggen. This is the dawning of the age of Aquarius! Let the sunshine in! Ondertussen weten we beter. Het kost nog steeds moeite, pijn en zelfopoffering om verder te komen. Het gaat allemaal niet vanzelf. Het kruis moet nog steeds gedragen worden. De Messiaanse weëën zijn nog niet voorbij. Maar er loopt een onderstroom van vreugde doorheen.

De vreugde begint niet pas als alles is voltooid. Ze is er nu al. Ze is gebaseerd op de proclamatie van Jezus dat het Rijk Gods nabij is, en op de weg die hij in gehoorzaamheid aan de Vader is gegaan. Bekering, boetedoening en kruisdragen gaan niet vooraf aan verlossing, bevrijding of rechtvaardiging en de daarbij behorende vreugde. De menslievendheid die van God uit naar ons toe komt, wekt bekering op die zich afspeelt binnen een vreugdevolle grondstemming. Niet vreugde omdat lijden en kruis fijn zijn. Van een dergelijk masochisme is geen sprake. De vreugde is erop gebaseerd dat God met ons is; dat wekt de hoop dat de droom van het Nieuwe Jeruzalem (Ps 136) waar zal worden. Het is een wereld van verschil te beweren dat een gedoopte nog steeds een zondaar is, dan wel uit te gaan van het verbond dat God met ons wil aangaan. Centraal staat bij Montfort niet dat wij zondaars zijn, maar dat Christus ons heeft willen verlossen van neerslachtigheid en wanhoop.

Om misverstanden te voorkomen is het van belang te bezien hoe Montfort aankijkt tegen de verzoeningsleer die Anselmus van Canterbury in de schoenen is geschoven. Heeft Jezus de straf voor onze zonden niet op zich genomen en is hij niet een ellendige dood gestorven om de toorn van God te bedaren? WG 85 zegt in deze trant, dat Jezus “uit oneindige liefde als middelaar voor ons borg heeft willen staan bij God zijn Vader om Hem te kalmeren en onze schuld aan Hem te voldoen”. Dat doet denken aan een God wiens toorn over de zon-

daars gekalmeerd moet worden, omdat zijn heiligheid oneindig beledigd is en door geen sterveling goedgeemaakt kan worden. Laten we echter goed lezen. WG 85 stelt de oneindige liefde van Jezus, de Zoon, voorop. Hoe groot de zondigheid van de mensen ook is, God laat zich niet verleiden tot wraakzuchtige gevoelens. Hij blijft uitgaan van oneindige liefde. Hij denkt en handelt m.a.w. niet vanuit woede en verbittering, maar vanuit een vredelievendheid die voorkomt dat God ons op menselijke wijze als vijanden ziet. Als een middelaar die niet uitgaat van een onoverbrugbare kloof tussen God en mensen, bedekt Jezus met zijn oneindige liefde onze schuld, legt er zijn mantel over en vestigt in ons midden het besef dat God een vader is voor alle mensen. Hij lijdt aan het kruis “om aan God zijn Vader meer glorie te geven en aan de mensen een blijk van grotere liefde” (LEW 164). Als hij stervend zijn armen uitstrekt naar alle mensen toe, ook al zijn het zondaars, geeft hij alle ruimte aan de heerlijkheid van God, d.w.z. aan de wijze waarop God in zijn oneindigheid iedereen wil omvatten. Op grond daarvan zegt Montfort volgens G. Colzani: “Het kruis van Jezus moet niet gezien worden als iets dieptreurigs; het is volledig een kwestie van liefde. Het kruis is het evangelie van de liefde; het is daarvan het sacrament” (DSM 660).

Er kan niet op dezelfde wijze of met dezelfde nadrukkelijkheid worden gesproken van Gods liefde en Gods toorn. Als we uitgaan van een God van toorn, hebben we het over een God die zich van de wereld afkeert en de mens aan zichzelf over laat. De wijze waarop Gods liefde in het Nieuwe Testament het primaat heeft, keurt het kwaad weliswaar niet goed, maar laat zich er niet door bepalen. God laat zich leiden door liefde voor de mens. Montfort hanteert aanvankelijk een soort mix van Gods toorn en Gods liefde, maar zet later de liefde steeds nadrukkelijker volledig voorop.

Dat blijkt in de manier waarop hij over verlossing spreekt. Als hij het heeft over de noodzaak van Jezus' kruisdood, ziet hij dat niet als straf voor de zonde, maar als doorbraak van Gods menslievendheid. Als hij spreekt over de toorn en wraak van God, is dat eerder een aansporing tot bekering dan dat het zijn diepste theologische horizon is. Dat komt overeen met de nieuwtestamentische offertheologie “die niet zegt dat God bloed wil zien, voordat hij zijn toorn terzijde stelt. Integendeel, door het bloedvergieten wordt de dodelijke macht van de zonde aan de kaak gesteld. In het proces van de vergeving verdwijnt de macht van de zonde niet; ze wordt juist zichtbaar gemaakt”.²⁸ Montfort noemt de mens een zondaar om de ernst van de situatie te onderstrepen; het is niet het uitgangspunt van zijn theologie.

Dan zou immers op de achtergrond raken wat voor hem centraal is: Gods menslievendheid is in Christus verschenen en wil via zijn leerlingen een nieuw elan teweeg brengen tot aan de grenzen der aarde.

Ongetwijfeld komen bij Montfort woorden en beelden voor die op het verkeerde been zetten. Hij heeft ze echter niet per se nodig; ze voeren in zijn geschriften niet de boventoon. Ze zijn niet de horizon die telkens terugkomt. De *Liefde van de eeuwige Wijsheid* spreekt een andere taal (zie par. 6). We moeten zijn kruistheologie niet benaderen vanuit de anselmi-aanse verzoeningsleer, maar vanuit de nederige en dienstbare genegenheid die kenmerkend is voor God, Jezus en Maria. Montfort ziet de kruisdood in het licht van Jezus' verkondiging in woord en daad. Dat leidt tot een andere visie op Gods heiligheid en op de menselijke zondigheid. Voorop staan Jezus' medelijden met de menigte (Mt 14,14) en de grenzeloze menslievendheid van de Vader die uitziet naar de thuiskomst van de verloren zoon (Lc 15).

In 1999 verscheen in Augsburg een verklaring van de Lutherse wereldbond en vertegenwoordigers van het Vaticaan over de rechtvaardigingsleer, d.w.z. over de grond waarop wij mensen ondanks onze zondigheid kind van God of deelgenoten aan het verbond worden. De conclusie luidde, dat Rome en Reformatie elkaar vroeger vaak hadden bestreden op basis van nogal verschillende vooronderstellingen. Men gebruikte dezelfde woorden en termen, maar had iets anders op het oog. Nu wordt gezamenlijk gezegd: "Als nieuwe mensen in Christus zijn de christenen vrij van de zonde, maar gedurende hun aardse leven moeten ze nog heel wat tegen 'het vlees' vechten". De Verklaring zegt niet dat daarmee alle meningsverschillen uit de wereld zijn, maar dit is wel een basis voor verder gesprek. Dat geldt ook voor de gedachtewisseling binnen de rooms-katholieke kerk. In hoeverre zijn we gerechtvaardigd of begenadigd en in hoeverre zijn we nog zondaars? Dat is in ieders leven herhaaldelijk de vraag, terwijl nu eens hierop de nadruk ligt en dan weer op de andere kant. Zo is het ook bij Montfort. Hij denkt niet iedere dag precies hetzelfde. Maar in de loop van zijn leven komt steeds duidelijker naar voren dat Gods genade het primaat heeft. Dat stemt hem vreugdevol. Maar hij blijft oog houden voor zijn zwakheden en voor de vele onverloste dimensies in het leven. En hij vergeet niet dat we, Christus achterna, het kruis moeten dragen, zowel ons eigen kruis als dat van anderen.

Montfort is een realist. Hij houdt er rekening mee, dat hij de meest rechtmatige dingen moet ontberen (de goedkeuring van bisschoppen en anderen) en in zijn heiligste verlangens

wordt tegengewerkt en bespot (B 13). Een mierennest van zonden en zondaars valt hem aan en laat hem geen rust (B 26). Hij is ervan overtuigd, dat hij weerstand en tegenspraak zal ondervinden, als hij werkelijk van God getuigt (B 11). En hij kijkt ook nuchter naar zichzelf. In 1715, een jaar voor zijn dood, zegt hij dat zijn persoon en zijn geheel duivelse wil, hoe goed die ook lijkt (een kritische verwijzing naar *le bon père de Montfort?*), nog steeds alles bederven (B 32). Toch is die schuldbelijdenis niet het laatste woord. Begin en einde zijn voor hem de genade van God, de liefde van de Wijsheid en het vuur van de Geest.

4. Te midden van moeilijkheden van allerlei soort

Als Montfort spreekt over het kruis in het leven van Jezus' volgelingen, denkt hij enerzijds aan hun broze constitutie, anderzijds aan de wijze waarop Jezus daarmee is omgegaan. In het leven komen allerlei soorten moeilijkheden voor, die niet geheel los van elkaar staan, maar niet zomaar op een hoop moeten worden gegoooid.

Bepaalde moeilijkheden vloeien voort uit lichamelijke zwakte, ziekte, kwalen van de oude dag, muggenbeten, vermoeidheid, hartzeer, honger en dorst. Hij ervaart op zulke momenten dat hij maar een zwakke mens is, maar weet zich tegelijkertijd uitgedaagd om niet bij de pakken te gaan neerzitten. In de taal van zijn dagen noemt hij ziekte soms “door God gezonden om ons te zuiveren als goud in de smeltkroes” (B 17). Te denken is daarbij niet aan een straffende God, maar aan God die ons roept en smeekt om in broosheid en kwetsbaarheid getuige te zijn van mededogen, barmhartigheid en solidariteit.

Andere moeilijkheden worden veroorzaakt door de neiging alles naar ons toe te halen en toe te geven aan de “hartstochten van het vlees” (VK 4); deze paulinische terminologie duidt op de neiging om de eigenliefde boven alles te zetten of onze ijdelheid te strelen. Het kost heel wat strijd en moeite om niet toe te geven aan dit soort opwellingen. Als we die neiging vrij baan geven, lijken we op het eerste gezicht gelukkig te worden, maar in feite worden we er kleingeestig en onvrij van.

Een derde soort moeilijkheden komt voort uit het milieu waar we deel van uitmaken. Andermans rijkdom wekt afgunst en hebzucht, hoogmoed van anderen maakt ons klein, corruptie maakt ons onzeker en kwaad. De mode van de dag heeft een haast vanzelfsprekende aantrekkingskracht; economische ontwikkelingen kunnen ons tot de bedelstaf brengen en

ons van ons land verjagen. Vrienden en verwanten laten ons om duidelijke of onduidelijke redenen in de steek. Het valt dan niet mee om oprecht, eerlijk en vriendelijk te blijven, geduldig en blijmoedig, zonder te morren en te klagen.

Een vierde categorie van moeilijkheden heeft expliciet van doen met de navolging waarvan Christus in Mc 8,34vv spreekt. Wie in zijn voetstappen treedt, wordt al snel scheef aangekeken dan wel voor een kwezel of een fanatiekeling gehouden. Hij raakt zijn vrienden kwijt, wordt uitgelachen, vervloekt, beledigd en bespot, verdacht gemaakt en vals beschuldigd. Soms zelfs tot lichamelijke vervolging en tot de dood toe. Je voelt dan de nagels, de doornen en de geselslagen die Christus ondergaan heeft. Montfort noemt de navolging van Christus bovennatuurlijk; ze gaat uit boven de natuur, boven wat aan de zintuigen behaagt (C 6,2) en boven de rede of het intellect (cf. 1 Kor 1). Het verlangen om de Gekruisigde daadwerkelijk te volgen komt uit het hoogste deel van ons wezen: uit ons verlangen om in vrede en eensgezindheid met elkaar te leven. Ons lagere deel komt daar uit zichzelf niet toe (VK 53) en ziet daar volgens VK 51 niets in. “De natuur moet er niets van hebben” (C 19,2). Het verstand kan wel inzien, dat we slechts via moeite en pijn een bepaald doel bereiken, maar enkel het licht van het geloof (VK 53) leidt tot het volgen van de Gekruisigde. Wie zegt Christus na te volgen, maar daarbij geen enkele moeilijkheid tegenkomt, moet zich volgens Montfort afvragen of hij Hem wel echt volgt.

In het spoor van Christus tracht Montfort uit te groeien tot beeld van God. Hij wil zich niet laten meeslepen door moedeloosheid, maar dagelijks zijn kruis op de schouders nemen. De vaste grond van de hoop wordt soms onder hem uit geslagen, wanneer hij niet begrepen of vals beschuldigd wordt en te doen krijgt met mensen die lachen om God en zijn gebod. Ondertussen vraagt hij zich in samenspraak met vrienden en raadslieden af, of hij in zijn verlangen om Christus achterna te gaan niet overdrijft in zijn boetedoeningen en ascese. Hebben de medestudenten in Parijs ongelijk, als ze hem een zonderling vinden? Hij moet zijn fascinatie voor Christus zuiveren van vreemde excessen. Niet alleen gewapend met een aantal regels en gewoonten, maar met de Geest van het Evangelie. Hij moet zich de duivel van het lijf houden die fluistert dat God niet veeleisend is en dat ook Jezus af en toe naar een rijke ging om goed te eten en te drinken. Mag dat of mag dat niet? Montfort tracht zijn gevoelens en gedragingen te doorgronden in het licht van de Schrift en de daarop gebaseerde traditie. Hij moet niet denken dat hij een heilige is, maar mag zich ook niet achter zijn onver-

mogen verbergen. Hij moet zijn neiging tot radicaliteit in het juiste spoor brengen. Daarom maakt hij regelmatig een retraite en gaat hij meer dan eens op bedevaart.

Montfort ervaart dat het niet gemakkelijk is zich door de dienstbare liefde van God en van Christus te laten leiden en bepalen. Er zit iets scheef in hem. Hij moet zichzelf verloochenen. Nr. 172 van de *Regel voor de Dochters der Wijsheid* geldt ook voor hem: “Denk niet dat jullie de versterving van het lichaam niet nodig hebben; je vindt de Wijsheid niet bij hen die gemakkelijk leven en zich laten leiden door hun zintuigen”. “Een op God gerichte mens moet boven het redelijke en het zinnelijke verheven zijn” (VK 4). Hij moet zich niet laten misleiden door het berekenende verstand noch door de prikkels en impulsen van de zintuigen. Toch zitten niet alleen de zintuigen en het verstand hem in de weg. Volgens VK 47 komt dat ook door “de gesteldheid van onze ziel”, “onze bedorven geest met zijn zelfingenomenheid en zelfvoldaanheid”, de neiging om alles naar ons toe te halen, onszelf in het centrum te zetten en onze eigen gang te gaan.

Terwijl Montfort zich aanvankelijk beschouwt als een zondaar die met gebogen hoofd voor God treedt en enkel om genade kan smeken, ziet hij zichzelf later in zijn leven vanuit het licht van God eerder als gerechtvaardigde zondaar die moet leven in dankbaarheid en vreugde. Hij raakt er steeds meer van overtuigd, dat God naar ons omziet “terwijl we zondaars zijn” en dat wij Hem desondanks ter harte gaan. Dat wordt in hem een bron van diepe vreugde. In die zin zegt Jüngel: “Iemand die zich niet verheugt over het geschenk van zijn leven is per definitie geen christen”.²⁹

Volgens C 6,19-20 schonk de gelovige levensbenadering aan de apostelen tijdens hun vervolging echte vreugde; ondanks veel moeilijkheden dreef hun geloof hen onophoudelijk voort: “Ik deed martelaren in de miserie glimlachen; ik gaf hen meer vreugde dan er verlangens waren in hun hart”. LEW 98 citeert 2 Kor 7,4: “In al mijn ellende ben ik vervuld van troost en word ik overweldigd door vreugde”. In de ogen van Montfort moet die gelovige zienswijze heel het leven doordringen, ook in moeilijke omstandigheden. Dan komt volgens VK 51 de blijdschap van de H. Geest over ons en beginnen we te zingen: Mijn hart en mijn vlees juichen dankzij de levende God (Ps 84,3 Vulgaat). Wie opkomt voor een ander zonder zich superieur te wanen, ervaart “een grote vrede; het hart wordt er ruimer van” (WG 169; vgl. LEW 174). Zo verstaat Montfort Mt 11,29-30: “Neem mijn juk op en leer van mij, want ik ben zachtmoedig en nederig van hart. Dan zul je echt rust vinden, want mijn juk is zacht

en mijn last is licht”. Die rust en vreugde wil Montfort naar anderen toe uitstralen. Dat wordt zijn horizon. Zo preekt en schrijft hij. Zonder de situatie in het mensenhart mooier voor te stellen dan zij is. Zonder geringschattend te doen over de zorgen van de een, de ellende van de ander, het verdriet van een derde. Zonder zichzelf te ontzien.

5. Met het Kruis voor ogen

Als kind al kwam Montfort in aanraking met het kruis. Bretagne, zijn geboortestreek, was in zijn dagen al bezaaid met kruisen. Op de hoeken van straten, midden op pleinen, overal stootte hij erop. En natuurlijk in de vele kerken en kapellen. Later richt hij zelf aan het einde van een missie in een dorp of een stadswijk vaak een kruis op. De bedoeling blijkt in het houten kruis dat hij in 1702 opricht in het armenhuis van Poitiers: 185 cm hoog en 135 cm breed. Op de verticale balk staat bovenaan in hoofdletters *IHS*, een afkorting voor Jezus, maar ook een herinnering aan het teken dat Constantijn aan de hemel zag staan: “*In Hoc Signo vinces* – in dit teken zul je overwinnen”. Daaronder staat Mc 8,34: “afstand doen van zichzelf, zijn kruis dragen om Jezus te volgen”. Dat wordt gevolgd door AM – *Ave Maria*. Op de dwarsbalk staat Mc 8,38: “Als je je schaamt over het kruis van Jezus Christus, zal hij zich over jou schamen voor zijn Vader”. Op de verticale balk gaat het naar beneden toe zo verder: “Liefde tot het kruis – verlangen naar kruisen: geminacht worden, pijn lijden, beledigingen, verwijten, vervolgingen, vernederingen, rampen, ziekten, smaad”. Na een klein kruis dat geplant is in een hart, volgt “*vive Jésus, vive sa croix* – leve Jezus, leve zijn kruis”. De tekst gaat verder met de woorden: “goddelijke liefde, nederigheid, onderdanigheid, geduld, volledige gehoorzaamheid, spontane vreugde, blinde standvastigheid”. Helemaal onderaan zijn de nagels, de doornenkroon en een ster te zien. De bovenste teksten en die op de dwarsbalk duiden aan waar het in het christelijk leven om draait: het volgen van de kruisdragende Jezus.

De Nederlandse versie van het Kruis van Poitiers die jarenlang heeft gehangen in het noviciaat van de Dochters der Wijsheid in Berg & Dal.

ZELFVERLOOCHENING.
ZIJN KRUIS DRAGEN OM
JEZUS CHRISTUS TE VOLGEN

ALS GI U SCHAAMT OVER HET KRUIS
VAN IEZUS CHRISTUS, ZAL HU ZICH
SCHAMEN OVER U VOOR ZIJN VADER

LIEFDE TOT
HET KRUIS.
VERLANGEN
NAAR KRUISEN
MIDNACHTING
SMARTEMAAD
HOON. SCHAND
VERVOLGINGEN
VERLEDINGEN
LASTER. ZIKTEN
BELEDIGINGEN

GODERIJKE LEFEN
NEDERIGHEID
ONDERWERPING
GEDULD
GEHOORZAAMHEID
VOLLEDIGE TROED
BILIGEDIG. BURE
STANDVASTIG

Wat dat concreet inhoudt en vraagt, wordt beneden op de verticale balk duidelijk in de lange opsomming van teksten en symbolen. *Ave Maria* en de ster geven aan, dat Maria Jezus tot onder het kruis is gevolgd. Met dezelfde bedoeling bouwt Montfort in 1709 een grote Calvaire als afsluiting van de missies in Pontchâteau en omgeving. Dat past in de traditie van de beroemde Bretonse Calvaires. Wanneer in de 15e eeuw bepaalde dorpen in West Bretagne rijk worden door de handel in linnen, verrijzen naast de parochiekerk alom grote in steen uitgehouwen Calvaires. Voorbeelden ervan zijn nog steeds te zien in o.a. Pleyben, Guimiliau en Plougastel. Ze beelden het leven, lijden, sterven en verrijzen van Jezus uit als kernmomenten van de Menswording en als teken van de in hem verschenen menslievendheid van God: de Annunciatie en de geboorte van Jezus, het bezoek aan Elisabeth en de vlucht naar Egypte, de doop in de Jordaan etc. Vaak is ook de neerdaling ter helle te zien als verbeelding van Christus' overwinning op de duivel: terwijl de duivel Adam en Eva ten val brengt en van het leven een hel maakt, trekt Hij hen omhoog uit die uitzichtloze situatie. Zijn dood zet een alomvattende verlossingsbeweging in gang. Achterin de kerken staat onder een achthoekig baldakijn meer dan eens de doopvont, met ernaast een verbeelding van de doop van Jezus. In het kerkportaal staan de apostelen, gereed om de wereld in te trekken.

Volgens C 164 wil de Calvaire van Pontchâteau herinneren aan de Calvaire in Jeruzalem (couplet 1). Opdat de levensmoed van de Gekruisigde een plaats krijgt in de harten (2) en volgelingen vindt (17). Jezus belooft: "Ik zal hier de meest rebelse mensen doen buigen voor wat in mijn leven wet en regel was" (20). Volgens een wet uit 1695 mochten Calvaires enkel nog worden opgericht met verlob van de staat, uit angst dat de Engelsen in een oorlog dergelijke hoge punten in het landschap zouden kunnen gebruiken in hun aanvallen. Vijanden van Montfort hebben handig gebruik gemaakt van die bepaling. Daarom moest de Calvaire in Pontchâteau vlak vóór de inzegening op 14 september (feest van Kruisverheffing) worden afgebroken.

Eind 19^e eeuw wordt de Calvaire van Pontchâteau weer opgericht. Conform de Bretonse traditie hebben de Franse montfortanen toen in het nabijgelegen park het leven van Jezus uitgebeeld. Om te voorkomen dat het kruis zijn context verliest en daardoor een teken wordt dat naar willekeur kan worden ingevuld. Immers, het Nieuwe Testament plaatst de kruisdood van Jezus in de context van heel zijn leven, van Pasen en van de daarop volgende handelingen van de apostelen.

6. *De Liefde van de Eeuwige Wijsheid en het Kruis*

Onder deze titel beschrijft Montfort in 1703-1704 zijn visie op de achtergrond en de horizon van het christelijk leven. De tekst gaat waarschijnlijk terug op preken voor de Parijse gemeenschap van Poullart des Places; daaronder waren seminaristen waarvan Montfort hoopte dat ze zich ooit bij hem zouden aansluiten. Hij pendelt heen en weer tussen het deuterocanonieke bijbelboek Wijsheid en het leven en werk van Jezus Christus. LEW is niet gericht aan mensen die het christelijke geloof identificeren met wat ze zien bij kwezels, scrupulanten en fanaten. Hier geldt wat Vincent Taylor opmerkt bij Mc 8,34vv: “Alleen voor iemand die bewust leerling van Jezus wil worden, zijn de eerder genoemde vereisten relevant”.³⁰

Hoofdstuk 14 bespreekt “de overwinning van de eeuwige Wijsheid in en door het kruis”. Het is een uitwerking van LEW 154 over “de smarten die Jezus Christus, de mensgeworden Wijsheid, heeft willen lijden om ons zijn liefde te betuigen”. Zoals ook Pierre Humblet schrijft: “Montfort wil ons niet in de eerste plaats het lijden laten zien, maar de daaronder schuilgaande liefde”.³¹ Dat is de bril waarmee Montfort naar het Kruis kijkt. De Wijsheid wil de liefde van God aan de mensen bekend maken via het mysterie van het kruis. Gods relatie tot de wereld wordt niet door almacht bepaald, maar door vriendschap. Hij komt niet met legers naar ons toe om ons voor zich te winnen. Nee, Hij wil de moeilijkheden delen die we in het leven tegenkomen.

Jezus’ keuze voor het Kruis is volgens Montfort geen bevlieging; ze heeft eeuwigheidswaarde. Jezus maakt die keuze vanaf het eerste moment in de schoot van Maria. In zijn leven spreekt hij er telkens over en komt hij het kruis steeds tegen. Hij sterft met blijdschap, terwijl hij het kruis omhelst. Nooit is Jezus zonder het Kruis, nooit is het Kruis zonder Jezus. Het kruis waaraan hij stierf, is aanbiddelijk geworden. Geen ander element in de schepping komt die eer toe. Alle relieken zullen uiteindelijk verdwijnen, maar die van het Kruis zullen op de laatste dag worden verzameld. In het licht van dat Kruis zal het oordeel worden uitgesproken. Hoe belangrijk dit voor Montfort is, blijkt uit C 19,12 en C 102,23: “Zijn kruis is aanbidnenswaardig, zijn moeder niet”. Er heeft zo iets plaats als een hypostatische vereniging van Jezus met het hout waaraan hij lijdt en sterft (zie ook LEW 172). Zo zingt de Romeinse liturgie op Goede Vrijdag “kom, laten we aanbidden” en “uw Kruis aanbidden we, Heer”; gebeden wordt “dat door het Hout vreugde is gekomen in heel de wereld”. De reden daarvan

staat in de daarop volgende hymne *Pange lingua gloriosi*:

*“U (het Kruis) alleen bent waardig bevonden,
het zoenoffer der wereld te dragen, en als een ark,
bestreken met het heilig Bloed uit het lichaam van het Lam,
de ten ondergaande wereld naar de haven te geleiden.”*

De leerling moet volgens Mt 16,24 het Kruis op het voorhoofd, in het hart en op de schouders dragen. Het is het teken, het kenmerk en het wapen van hen die door de Wijsheid zijn uitverkoren. Alleen het Kruis overwint de zonde van de wereld. De wijsheid van het Kruis is een grotere gave dan die van het geloof. Vernedering, armoede en foltering ondergaan als getuige van Christus is voor Montfort de grootst mogelijke genade. Eerst zo worden we aan God gelijkvormig, komen we tot inzicht en beseffen we wat liefde is en hoe zij te werk gaat. Dit grootste geheim dat er is (Lc 10,21), is moeilijk te doorgronden. Wie bij de minste tegenslag begint te klagen, vindt dat geheim niet. We moeten alles doen of laten om de waarde van het Kruis te leren kennen. Echte eerbied voor het Kruis van Jezus vraagt dat we – anders dan de wereldwijze mens – ons eigen kruis ofwel de wijze waarop wij in het leven moeten staan, zonder morren aanvaarden. Velen dragen het echter met tegenzin. Ze willen niet vervolgd worden omwille van de rechtvaardigheid. Toch is dat de eer van de christen op aarde, waarna de beloning komt in de hemel. We moeten ons kruis blijmoedig dragen, niet een gemakkelijk leven zoeken, maar de wijsheid van het Kruis kiezen.

Dat is het kader of de context waarin hoofdstuk 16 over versterving spreekt. Anders gezegd, over de leefstijl die van een leerling van Jezus wordt gevraagd. De liefde van en voor de goddelijke Wijsheid impliceert volgens Montfort, dat we het vlees met zijn ondeugden en begeerten kruisigen en aan de wereld en aan onszelf verzaken, wereldse gezelschappen en ijdelheden mijden, arm leven, niet zomaar meegaan met de tijdgeest, niet denken, spreken en handelen als mensen van de wereld, vasten en nachtenlang waken, onze wil intomen, niet onze spontane gevoelens of verlangens volgen, oordelen en leven vanuit Gods Woord. “We krijgen niet zozeer aangezegd dat we niet mogen genieten, maar dat een *gerichtheid* op het bevredigen van al onze materiële en immateriële behoeften en verlangens niet onze eerste sturende kracht mag zijn” (Humblet 49). We moeten ons intomen. Dat voelen we vaak als een kruis. Het is niet hét Kruis, maar hoort er wel bij. Hét Kruis vraagt dat we in de voet-

stappen van Jezus het juk van het Rijk Gods op onze schouders nemen. Dat is uiteindelijk de enige echte reden tot vreugde: de gelijkvormigheid met Jezus en met zijn liefde voor anderen. Die vreugde versterkt op haar beurt de moed om Hem zonder angst en tegenzin te volgen en ons niet te laten afschrikken door de kritiek van buitenstaanders.

Montfort spreekt hier niet over het kruis als middel om onze zonden uit te boeten. Centraal staat de navolging van Christus die niet heeft geleefd als een bovenaards wezen, ver van het gewone leven en ver van de miserie die mensen treft. Integendeel, hij heeft andermans last op zich genomen en gedeeld. Dit engagement, hoe pijnlijk en moeilijk ook, is een wezenlijk facet van de kruisspiritualiteit. Ongetwijfeld hoort daarbij de strijd tegen neigingen die daar haaks op staan, maar dat is niet het wezen of de kern ervan. Die bestaat in de deelname aan de missionaire of apostolische gerichtheid van Jezus. Dat is de sturende kracht en het criterium om te beoordelen of iemands ascese en versterving in de juiste horizon staat.

Anders gezegd, Jezus heeft het kruis niet gezocht omwille van de sensatie of uit wereldverachting. Het was een gevolg van zijn levensvisie en zijn godsbeleving. Alles draaide bij hem om het Rijk Gods. Anders gezegd, om de overtuiging dat God aan mensen nabij is en hen de kracht wil geven om in eenvoud, zachtmoedigheid en vredelievendheid te leven, zonder elkaar angst aan te jagen, elkaar te bedreigen of de loef af te steken. Dat is geen sinecure in een wereld vol cynisme, jaloezie, het heersen van de een over de ander, misverstanden en onbegrip, terwijl ziekte en dood ons iedere dag kunnen treffen. Vandaag maakt dat ons slap en krachteloos, morgen eerder agressief. We gaan eronder gebukt dat anderen slimmer, handiger en gewiekster zijn dan wijzelf. We worden pijnlijk geconfronteerd met ons gebrek aan solidariteit of als iemand door zijn hartelijke menslievendheid een levende aanklacht is tegen het feit dat wijzelf slechts eigenbelangen najagen, de eer van de familie, de glorie van het ras of het land. Het ging Jezus louter om Gods menslievendheid en om het versterken van het vertrouwen in deze God.

7. In gesprek met Jezus en Maria (Cantiek 123)

In welk jaar deze cantiek met als titel *Over de schatten van het kruis* is geschreven, weten we niet. We kunnen er dus geen stringente conclusies uit trekken over de ontwikkeling van Montfort's kruisspiritualiteit. De ondertitel luidt: *gesprek van Jezus met een trouwe ziel*.

De cantiek geeft een inkijk in het innerlijk leven van Montfort. Hij was voortdurend in gesprek met Jezus en Maria. De continue dialoog met hen is een grondtrek in zijn kruisspiritualiteit en behoedt hem voor een terugval in sleur en slapte. Dankzij de tegenwoordigheid van Jezus en Maria weet hij zich dag in dag uit bemoedigd en uitgedaagd.

De melodie van de cantiek is ontleend aan het lied *En secret le Seigneur m'appelle* uit de kring van Jean-Baptist de la Salle (1651-1719), stichter van de Broeders van de Christelijke Scholen. Montfort kiest haar wellicht vanwege de eerste strofe van dat lied: *In het geheim roept de Heer me en zegt: geef me je hart. Mijn God, je hebt me voor je gewonnen, ik zal je altijd trouw zijn. God, je hebt me voor je gewonnen, de wereld is onbetrouwbaar en bedrieglijk.* Het woord “trouw” komt in de ondertitel van de cantiek terug: ‘trouwe ziel’. De tegenstelling in de eerste strofe tussen God en de bedrieglijke wereld is een vast thema in het streven om de hervormingen van het Concilie van Trente in Frankrijk door te voeren. Organisatorisch, maar vooral in de geloofsbeleving. Het is een klassieke methode een vijandbeeld te ontwerpen en zich vervolgens daartegen af te zetten. In eschatologische en apocalyptische literatuur is die oorlogsretoriek schering en inslag. De tekst luidt in een soms wat vrije vertaling:

De leerling 1. Jezus, verheven meester,
toon mij de weg naar de hemel,
toon me wat meer waard is:
rijk zijn of juist armzalig,
heersen of dienen,
gemakzuchtig leven of moeilijkheden niet uit de weg gaan.

Jezus 2. Luister, trouwe ziel,
ik die verheven ben en God ben,
heb de verachting zeer bemind,
en het kruis gezien als iets heel moois.
Om me ermee te tooien
ben ik uit de hemel gedaald en mensgeworden.

3. Ik vind op grond van mijn wijsheid
schatten in de armoede,
schittering in de nederigheid
en grote dingen in het heel gewone!
Ik zie met grote minachting neer
op wat de wereld goed, prachtig en eervol vindt.

4. Ik heb gehoorzaam geleefd
en me kleingemaakt om te kunnen dienen;
ik heb ervoor gekozen te worden geboren
en te sterven in schaarste en pijn.
Wil je regeren met mij?
Laat mijn voorbeeld dan jouw wet zijn.

De leerling 5. Och, Heer, mijn lieve voorbeeld,
de wereld zoekt wat groots is,
plezier, bezit en eerbewijzen,
maar u doet juist het tegenovergestelde.
Overheersen is wat haar plezier doet,
ze weet niet wat gehoorzamen inhoudt.

Jezus 6. Leer datgene te waarderen
waarvoor de wereld op de vlucht slaat.
Ongelukkig is wie haar volgt,
want zij leidt recht naar de afgrond.
Ik vervloek hen die haar gelukkig achten
en zegen hen die in haar ogen ongelukkig zijn.

7. Ik zie met instemming
wie lijdt, arm en veracht is,
wie zonder reden lijdt,

maar heel geduldig.
Mijn gunsten gaan naar hen uit, ik bereid
in de hemel duizend heerlijkheden voor hen.

8. Wil je God, mijn Vader,
op grote en volmaakte wijze eren?
Vrees de pijn niet, loop er niet voor weg;
laat het kruis je zeer dierbaar zijn.
Wees de dienaar of dienaress van allen,
en mijn geest zal op je rusten.

9. Voor de kruisen die ik je stuur,
wees mij dankbaar
als voor zeer grote geschenken,
want het kruis brengt vreugde,
deugd, genade en vrede
en in de hemel geluk voor altijd.

10. Speelt je leven zich af in 't verborgene,
trekt men zich niets van je aan?
Is je positie gering en laag?
Troost je, mijn lieve mens,
je positie is gelijk aan de mijne
en een teken dat ik je zeer liefheb.

11. Spreekt men kwaad over je,
lijdt je lichamelijk,
van binnen en van buiten,
is men jaloers op je:
het gaat goed met je, het verheugt me.
Zo behandel ik mijn goede vrienden.

De leerling 12. Maria, Moeder van smarten,
geef me deel aan uw verdriet,
deel met mij uw tranen,
laat mijn ziel erin gewassen worden.
Geen kruis zonder u en zonder Jezus,
zonder u beiden is het kruis enkel bitter.

Maria 13. Het kruis is mijn levensboom,
ik ben de moeder van de levenden,
ik geef ervan aan al mijn goede kinderen.
Bent u er niet jaloers op?
Ik heb kruisen die zeer kostbaar zijn,
maar die zijn slechts voor mijn favorieten.

De leerling 14. Van ganser harte, Moeder van smarten,
zal ik deelnemen aan uw pijnen,
mits mijn kruisen gekonfijt en gecombineerd
zijn met uw zoetheden!
Geen kruis zonder u en Jezus,
zonder u beiden is het Kruis enkel bitter.

15. Jezus, duizendmaal dank
oor uw goddelijk onderricht!
Ik vraag u vergiffenis
omdat ik zo weinig uw sporen ben gevolgd.
Toch bestaat mijn grootste geluk erin
gelijkvormig te zijn aan mijn Verlosser.

16. Als uw zachte Voorzienigheid
me deel geeft aan een kruis,
is dat te veel eer voor me.

Maar ondersteun mijn zwakheid,
daal neer, zet door en klop aan:
ik ben tevreden, als u me sterkt.

De cantiek gaat over iemand die wil leren van Jezus en volgens de coupletten 12-14 ook van Maria. In couplet 1 staat hij voor een belangrijke vraag: kiest hij voor bezit en rijkdom of voor armoede en dienstbaarheid? Jezus is gekomen om te dienen (4); dat ging niet zonder lijden en miserie. Jezus legt uit, dat de weg naar de hemel loopt via de aarde. De incarnatie is niet iets zweverigs, ver weg van het leven; integendeel, zij houdt een daadwerkelijk engagement in (2). Zij loopt via armoede en nederigheid (3) en vraagt om gehoorzaamheid aan de oproep om dienstbaar in het leven te staan (4). Jezus zelf koos ervoor te worden geboren en te sterven in schaarste en pijn (4), solidair met anderen. Die keuze staat haaks op de weg van de wereld (5-6). Jezus verheugt zich, als iemand moedig de situatie deelt van de vragende, zoekende, twijfelende en verachte medemens. Dat is het kruis dat hij zendt (9) of dat uiter-aard met hem meekomt: in dienst staan van anderen (8), geen grandeurs zoeken (5). Het kruis is het gevolg van die levenskeuze. De vriend van het kruis moet “geduldig” (7) het lot delen van hen op wie wordt neergekeken. Kiest hij de kant van de arme en vernederde of schrikt hij terug, kiest hij halfslachtig en verkeert hij liever in de hogere kringen waarvan in couplet 5 sprake is?

Ook Maria heeft pijn en lijden gekend zonder ervoor weg te lopen. Door haar tranen heen heeft zij het kruis van Jezus herkend als de nieuwe levensboom. Wat de cantiek over Maria zegt, is kort en gedrongen. Er steekt een hele wereld achter. Sinds de Middeleeuwen is de plaats van Maria onder het kruis benaderd in het licht van het Hooglied.³² Volgens Joh 19 nemen Jezus en zijn moeder deel aan elkaars vreugde en pijn. Bovendien wordt hun relatie helemaal bepaald door de zorg voor anderen, gepersonifieerd in de geliefde leerling. Zonder letterlijk naar deze traditie te verwijzen, ademt het gesprek in de coupletten 12-14 deze sfeer. De vrome ziel wordt opgenomen in de relatie tussen Maria en Jezus omwille van de ander.

Dat iemand het kruis mag dragen in het gezelschap van Jezus en Maria, geeft troost en kracht. Het geeft zelfs vreugde, doet deugd en geeft gratie en vrede (9). De leerling ziet in het kruis de hand van de Voorzienigheid (16). Geloof in de Voorzienigheid houdt in, dat God en Christus aandacht hebben voor de wegen die mensen gaan en hen bijstaan met

woorden van profeten en wijzen. Op die aandachtige manier volgt God ook de Vrienden van het Kruis. Met zegen, als iemand zich door die woorden laat leiden. Met hoofdschudden en afgrijzen, als hij andere wegen gaat. Geloof in de Voorzienigheid betekent niet passief afwachten op wat God doet, maar actief leven op grond van de sporen in de Schrift en in het leven van heiligen. Zoals Maria die tot de engel zei: “Mij geschiede naar uw woord”, en daarna in actie kwam. Zoals Jezus die in de Olijfhof zei: “Niet mijn wil, maar uw wil geschiede”, en die daarna de confrontatie met zijn verrader aanging. Volgens C 28,29-31 staat geloof in de Voorzienigheid of vertrouwen in de voetstappen van Jezus haaks op streven naar rijkdom. Wie Jezus volgt, beleeft het kruis niet als toeval of pech, maar draagt het in de overtuiging dat God naar hem kijkt zoals een meelevende vader of moeder die een huilend kind in de armen neemt. Dat geeft Montfort de kracht om overeind te blijven en het bijltje er niet bij neer te gooien (15). Hij stemt in met de opdracht die hem gegeven wordt, al blijft hij zijn onmacht voelen (16) en moet hij vechten om niet de weg van de wereld te gaan. Hij bidt deel te krijgen aan de smarten en de tranen van Maria. Het kruis kwam in haar leven door het volgen van Jezus en door haar solidariteit met mensen in nood. Hier komt duidelijk naar voren, dat het centrum van Montfort’s kruispiritualiteit niet bestaat in boete en versterving, maar in compassie en aandacht voor de nood van de ander.

De vrome ziel is niet iemand die buiten het leven staat. Te denken valt aan Montfort zelf op één van die momenten dat hij is uitgerangeerd in een bisdom, niet meer mag preken, de mis niet meer mag lezen etc. Om weer moed te verzamelen gaat hij in gesprek met Jezus. Zijn vroomheid bestaat niet in het afraffelen van een aantal gebeden noch in een aantal voorgescreven oefeningen. Met de Schrift in de hand gaat hij te rade bij vrienden en geestelijke leiders, en durft hij zich te laten aanspreken en uitdagen door de miserabele toestand van bedelaars, daklozen en werklozen. Mensonwaardige toestanden in opvanghuizen schudden hem wakker. Daar moet iets aan gedaan worden! In de geest van Jezus en Maria. De vrome ziel zou zich in onze dagen wellicht inzetten voor heroïnehoertjes, mensen in asielzoekerscentra die zijn uitgeprocedeerd, mensen in psychische verwarring, weeskinderen en getraumatiseerde kindsoldaten. Zijn vroomheid is niet die van een kwezel. Integendeel, ze wordt gekenmerkt door dapperheid, daadwerkelijke inzet en solidariteit door dik en dun. Op basis van een innige verbondenheid met de passie van Jezus en Maria.

HOOFDSTUK 3

De brief van montfort aan de vrienden van het kruis

1. Inleiding

Als het Montfort in 1714 wordt verboden verder te werken in het bisdom Nantes, trekt hij zich terug bij de Jezuïeten in Rennes voor een korte retraite. Hij probeert de zoveelste tegenslag te zien in het licht van het Kruis van Jezus. Aan het einde van zijn retraite schrijft hij naar eigen zeggen een lange brief aan de Vrienden van het Kruis. Het oorspronkelijke handschrift is verdwenen. De oudste volledige versie die we hebben, dateert uit 1839. Delen ervan zijn te vinden in de eerste biografieën uit de 18^e eeuw.

De Vrienden van het Kruis, zowel mannen als vrouwen, vormden een vereniging die Montfort had opgericht aan het einde van de missie in de parochie van St. Similien in Nantes in 1709-1710. De brief beschrijft, hoe de Vrienden hun engagement moeten zien en beleven. Hij plaatst een en ander tegen de achtergrond van de oproep van Jezus om hem na te volgen tot in de dood en solidair te zijn met mensen in nood. Vrienden van het Kruis worden, in het spoor van God en Jezus, geraakt door het lijden van anderen en willen solidair met hen zijn, ook als de omgeving hen daarom belachelijk maakt of hun gedrag afkeurt. Zij moeten bij Christus niet op de eerste plaats troost zoeken voor hun strikt persoonlijke sores. De invalshoek is ook anders als in Heb 12,10-11, waar aan het lijden een pedagogische intentie wordt toegekend. Dat alles is niet onjuist, mits duidelijk is dat de navolging van Christus het uitgangspunt is.

De brief is als volgt opgebouwd. Na een korte aanhef (nr. 1) wordt de naam van de vereniging uitgelegd (nr. 2-5) en worden de Vrienden via het bekende beeld van twee legers tegenover de mensen van de wereld geplaatst (nr. 6-12). Dat loopt uit op de Bijbeltekst die centraal staat in de Brief en die in nr. 13-20 uitvoerig wordt geparafraseerd: “Wie achter mij aan wil komen, moet zichzelf verloochen, zijn kruis opnemen en mij volgen” (Mt 16,24). Vanaf nr. 20 gaat Montfort over op de noodzaak van het dragen van het Kruis (nr. 21-33),

maar ook op de zachtheid en vreugde (nr. 34) en de glorie ervan (nr. 35-40). Tenslotte volgen in nr. 41-62 veertien richtlijnen over valkuilen en moeilijkheden die zich voordoen als iemand daadwerkelijk in de voetstappen van Christus treedt. De vraag of de brief oorspronkelijk zo abrupt eindigde als nu het geval is, is niet te beantwoorden. Een andere vraag is, of de brief werkelijk in één ruk is geschreven. Inhoudelijk en qua toonzetting lijkt er een breuk te zijn vanaf nr. 21-33 en in nr. 41 verandert de invalshoek opnieuw.

Her en der komen in de brief uitdrukkingen en gedachten voor die ons vreemd zijn geworden. Dat heeft te maken met verschuivingen in de geloofstaal en de geloofbeleving. In een aantal voetnoten wordt daarop gewezen. In **Geraakt door de nederigheid van God** is wel naar voren gebracht dat die verschuivingen overeenkomen met de grondgedachte van Montfort, maar het valt niet te ontkennen dat een aantal passages in de brief daar haaks op staan. Dat heeft te maken met de invloed van de pessimistische mensvisie van Augustinus en met het ontbreken van aandacht voor het metaforisch karakter van de eschatologisch-apocalyptische beeldtaal in de Bijbel, met name betreffende de impact van de zonde en de ernst van Gods oordeel. Menige passage wekt, tegen de fundamentele overtuiging van Montfort in, de indruk dat God als een onverbiddelijke boekhouder dreigt met wraak en straf en dat de kruisspiritualiteit in dat licht moet worden gezien en beleefd. Olivier Maire zegt, dat de persoonlijke relatie tussen God en mens, zoals die in de Schrift naar voren komt, daardoor op de achtergrond raakt en vervangen wordt door een boekhoudkundige visie op grond van goede of slechte prestaties (DSM 616). Dat strookt niet met het godsbesef van Montfort dat o.a. in LEW aan het woord is.

2. De tekst

Aanhef

1. Omdat het goddelijke Kruis me verborgen houdt en me het preken belet, kan ik niet en vind ik het ook niet wenselijk jullie mondeling de gevoelens van mijn hart mee te delen over de uitmuntendheid en de verheven praktijken van jullie verbondenheid in het aanbiddelijke Kruis van Jezus Christus. Vandaag, op de laatste dag van mijn retraite, zet ik het verlangen om in mezelf te keren opzij. Ik wil enkele povere trekken van het Kruis op papier zetten om jullie hart daarmee als met pijlen te doorboren. Als God het zou wensen, zou ik die pijlen niet in inkt, maar in het bloed van mijn aderen dopen. Dat zou echter misdadig zijn! Moge de geest van de levende God de bezieling, kracht en inhoud van deze brief zijn, zijn zalving de inkt, het goddelijke Kruis mijn pen en jullie hart mijn papier!¹

Een prachtnaam: Vrienden van het Kruis

2. Jullie vormen samen de Vrienden van het Kruis om als soldaten de wereld te bestrijden. Niet door haar te ontvluchten, zoals monniken doen uit vrees overwonnen te worden, maar als dappere krijgers die op het slagveld niet op de vlucht slaan noch rechtsomkeer maken. Houd moed en strijd dapper!

Verenig je hecht en sterk door de verbondenheid van hart en ziel. Die band is voor de wereld en de hel oneindig veel sterker en vreeswekkender dan een huurlingenleger is voor de vijanden van een koninkrijk. De duivels drommen samen om jullie in het verderf te storten; verenig je om ze te verslaan. De geldwolven drijven handel omwille van goud en zilver; jullie moeten samenwerken omwille van de onvergankelijke schatten die het Kruis in zich bevat.

1 In deze alinea is sprake van het goddelijke Kruis, het aanbiddelijke Kruis van Jezus Christus, enkele povere trekken van het Kruis en (opnieuw) het goddelijk Kruis. Welke associaties Montfort wil oproepen via die bijvoeglijke naamwoorden, is in de Aanhef nog niet duidelijk. Behalve dan dat het Kruis erg belangrijk is. De versie van 1839 gebruikt tot en met nr. 26 een hoofdletter, daarna een kleine letter; de vertaling doet hetzelfde.

De losbollen zoeken elkaar op om zich te vermaken, jullie om samen het Kruis te dragen.²

3. “Vrienden van het Kruis” – een prachtnaam! Hij bevalt me en fascineert me. Hij is schitterender dan de zon, verheven boven de hemel, eervoller en luisterrijker dan de eretitels van koningen en keizers. Het is de grote naam van Jezus Christus, waarlijk God en waarlijk mens; er is geen betere naam voor een christen.³

4. Hoezeer die naam me ook verrukt, ik deins terug voor de last ervan. Hij brengt namelijk zware verplichtingen met zich mee. Toch noemt de H. Geest jullie” een uitverkoren geslacht, een koninkrijk van priesters, een heilige natie, een volk dat God zich heeft verworven” (1 Petr 2,9).⁴

Een Vriend van het Kruis is door God uitverkoren uit tienduizenden die slechts voor het plezier en voor hun genoegens leven. Hij moet een zeer op God gerichte mens zijn, boven het redelijke en het zinnelijke verheven, levend in het licht van een zuiver geloof en met een vurige liefde voor het Kruis.

Een Vriend van het Kruis zegeviert als een machtige koning en held over de duivel, de wereld en het vlees met hun drie hartstochten. Door zijn liefde voor nederigheid velt hij de hoogmoed van de Satan; door zijn liefde voor de armoede overwint hij de hebzucht van de wereld; door zijn liefde voor het lijden bedwingt hij de zinnelijkheid van het vlees.

Een Vriend van het Kruis is een heilig mens, aan al het zichtbare onthecht. Zijn hart is verheven boven wat vergankelijk is. Hij is een hemelburger (Fil 3,20) en leeft op aarde als een vreemdeling en pelgrim; hij is niet gehecht aan aardse dingen en slaat er nauwelijks

2 Hier heeft een eerste afbakening plaats. Het Kruis heeft van doen met een levenswijze die radicaal verschilt van de wereld, de duivels, de geldwolven en de losbollen.

3 Wie het over het Kruis heeft, moet denken aan Jezus Christus, de Gekruisigde. Hij is de weg naar zowel God als naar de mens.

4 Deze vier kwalificaties mogen niet doen vergeten, dat de Vrienden moeten getuigen van de wijze waarop de Gekruisigde heeft geleefd. Opnieuw komt het onderscheid naar voren met wat nu heet: de wereldse mens, de duivels, de hebzuchtigen en degenen die slechts aardse dingen achterna lopen.

acht op; ze laten hem onverschillig; hij zet er minachtend zijn voeten op. Een Vriend van het Kruis is een roemrijke verovering van Christus die op Calvarië is gekruisigd, en van zijn heilige Moeder. Zoals Benjamin (Gen 35,18) is hij tijdens een zware bevalling geboren, namelijk uit de doorboorde rechterzijde en het lijdend hart van Jezus, purperrood gekleurd door diens bloed. Conform die bloedige geboorte verlangt hij slechts naar kruisen en bloed ofwel naar sterven aan de wereld, aan het vlees en aan de zonde om hier op aarde met Jezus Christus geheel verborgen te zijn in God (Kol 3,3).⁵

Kortom, een ware Vriend van het Kruis is een echte Christusdrager. Beter gezegd: een andere Jezus Christus. Hij kan in waarheid zeggen: ik leef, nee ik niet meer, maar Jezus Christus leeft in mij (Gal 2,20).

5. Beste Vrienden, tonen jullie je in je gedrag je nobele naam waardig? Verlangen jullie oprecht en waarachtig hem dankzij Gods genade waardig te worden onder de hoede van het Kruis van Calvarië en van de Vrouw van Smarten? Gebruik je de daartoe vereiste middelen? Ben je de ware levensweg ingeslagen, de smalle weg van het Kruis? Of bevinden jullie je ongemerkt op de brede weg van de wereld die naar de afgrond leidt? Weet wel: er zijn wegen die recht en veilig lijken, maar naar de dood leiden!

De twee legers⁶

6. Onderscheiden jullie de stem van God en van zijn genade wel van de stem van de wereld en van de natuur? Luister je wel naar de stem van God wel, de stem van onze goede Vader?

5 *De verwijzingen naar het bloed riepen in de 17e-18e eeuw, in de Romantiek en de daarmee verwante devotie tot het Hart van Jezus en Maria minder weerstand op dan in onze dagen. Ze verstoren al te dramatisch ons rustige leven. Toch wordt in Bijbel en liturgie, maar ook in populaire liederen nog steeds van het bloed gesproken om aan te duiden dat op sommige momenten het uiterste wordt gevraagd om een bepaald doel te bereiken.*

6 *De idee van de twee legers kent Montfort al vanaf zijn middelbare school bij de Jezuïeten in Rennes uit de Geestelijke Oefeningen van Ignatius, een gewezen legerofficier. In militaire termen wordt de oproep om tegen de wereld in te gaan benadrukt.*

Na een drievoudige vloek over allen die de begeerten van de wereld najagen (Openb 8,13: Wee, wee, wee de mensen die op aarde wonen), roept Hij jullie liefdevol en met open armen toe: “zonder je af, mijn uitverkoren volk (Openb 18,4); beminde Vrienden van het Kruis van mijn Zoon, zonder je af van de wereldse mensen die door mijn Majesteit zijn vervloekt, door mijn Zoon in de ban zijn gedaan en door mijn H. Geest zijn veroordeeld (cf. Joh 16,8-11). Ga niet onder hun stinkende preekstoel zitten, mijd hun samenkomsten, blijf zelfs niet stilstaan op hun wegen. Ontvlucht het grote en schandelijke Babylon. Luister alleen naar de stem van mijn beminde Zoon, volg alleen zijn voetstappen. Hem heb ik jullie tot weg, waarheid en leven (Joh 14,6) en tot toonbeeld gegeven. Luister naar hem (Mt 17,5)”. Luister naar de beminnelijke Jezus die jullie met het Kruis op zijn schouders toeroept: “Volg Mij (Mt 4,19); wie Mij volgt, loopt niet in de duisternis (Joh 8,12); heb vertrouwen, ik heb de wereld overwonnen (Joh 16,33)”.

7. Dagelijks treden twee legers aan: dat van Jezus Christus en dat van de wereld. Rechts bevindt zich het leger van onze beminnelijke Verlosser. Het loopt omhoog langs een smalle weg (Mt 7,13-14), smaller dan ooit door de corruptie in de wereld. Onze goede Meester gaat voorop, blootsvoets, het hoofd met doornen gekroond, het lichaam bedekt met bloed, een zwaar kruis op zijn schouders. Slechts een paar dappere soldaten volgen Hem; zijn zachte stem wordt niet gehoord te midden van het tumult van de wereld. Men durft Hem niet te volgen in zijn armoede, smarten, vernederingen en andere kruisen, die men in zijn dienst noodzakelijk moet dragen, alle dagen van het leven (Lc 9,23).

8. Links bevindt zich het leger van de wereld of van de duivel. Het is zeer talrijk, prachtig uitgedost en buitengewoon schitterend, althans in schijn. Heel de glamour van de wereld dromt er samen. Men verdringt zich, hoe breed de weg ook is. Hij is breder dan ooit geworden door de grote menigte die erop voorttrekt; hij is met bloemen bezaaid, met kroegen en speelgelegenheden omzoomd, met goud en zilver bedekt.

9. Rechts spreekt de kleine kudde die Jezus Christus volgt, slechts over tranen, boete, gebed en wereldverachting. Onophoudelijk klinken er deze door snikken onderbroken woorden: “Laat ons lijden, huilen, vasten, bidden. Zoeken we de eenzaamheid. Want wie de geest van

Jezus Christus niet heeft, d.i. de geest van het Kruis, behoort Hem niet toe. Wie Jezus Christus toebehoort, heeft zijn natuurlijke hartstochten en begeerten aan het kruis geslagen (Gal 5,24). Als we niet gelijkvormig zijn aan het beeld van Jezus Christus, gaan we verloren!” “Moed!”, roepen zij, “moed! Als God met, in en voor ons is, wie zal dan tegen ons zijn (Rom 8,31)? Hij die in ons leeft, is sterker dan de wereld. De knecht is niet meer dan zijn meester (Joh 13,16). De geringe last die we tijdelijk te dragen hebben, brengt ons eeuwige luister (2 Kor 4,17). Er zijn minder uitverkorenen dan men denkt (Mt 20,16). Alleen moedige helden veroveren de hemel stormenderhand; gekroond worden slechts degenen die hebben gestreden in de geest van het Evangelie en niet volgens de mode van de dag. Strijden we dan met kracht, haasten we ons om ons doel te bereiken en de kroon te verwerven (1 Kor 9,24-25)”. Met deze goddelijke woorden moeten de Vrienden van het Kruis elkaar aanmoedigen.

10. De mensen van de wereld daarentegen schreeuwen elkaar gewetenloos toe te volharden in hun boosaardigheid. Ze roepen dagelijks: “Laten we leven; alles gaat naar wens; laten we blij zijn! Laat ons eten, drinken, zingen, dansen, spelen, want God is goed en heeft ons niet geschapen om ons te verdoemen. God verbiedt niet dat we ons vermaken; we zullen niet worden verdoemd. We moeten ons geen scrupules laten aanpraten en niet bang zijn voor de dood”.

11. Besef dat onze goede Jezus op dit moment naar jullie kijkt en tegen ieder van jullie in het bijzonder zegt: “Zie, bijna iedereen verlaat me op de koninklijke weg van het Kruis: de blinde afgodendienaars bespotten mijn Kruis en noemen het een dwaasheid; de halsstarrige Joden walgen ervan als van een voorwerp van afschuw; ketters verbrijzelen het en halen het omver als iets verachtelijks. Helaas – zeg ik met tranen in de ogen en droefheid in het hart – mijn kinderen, die ik heb grootgebracht en in mijn school onderwezen; mijn ledematen, die ik met mijn geest heb bezielde..., zelfs zij hebben me verlaten, verachten me en zijn vijanden van mijn Kruis geworden. Willen jullie me ook verlaten (Joh 6,67) en voor mijn Kruis vluchten, zoals de mensen van de wereld of antichristenen doen? Willen jullie, om gelijkvormig te zijn aan deze wereld, op de armoede van mijn Kruis neerzien en jacht maken op aardse goederen, de smart van mijn Kruis mijden en naar genot streven, de vernederingen van mijn Kruis haten en naar eerbewijzen hunkeren? Ik heb veel schijnvrienden die zeggen me lief

te hebben, maar die me in feite haten, omdat ze mijn Kruis niet beminnen. Er zitten veel vrienden aan mijn tafel, maar zeer weinig onder mijn Kruis”.

12. Stijgen we boven onszelf uit bij deze liefdevolle oproep van Jezus. Anders dan Eva moeten we ons niet laten misleiden door onze zinnen, maar letten op de Bewerker en Voltooier van ons geloof (Hebr 12,2), de gekruisigde Jezus. Vluchten we weg van de verlangens van de bedorven wereld. Beminnen we Jezus op de juiste manier, d.w.z. via allerlei kruisen. Overwegen we ernstig deze verbazingwekkende woorden van onze lieve Meester, die heel de volmaaktheid van het christelijk leven bevatten: Als iemand achter mij aan wil komen, moet hij zichzelf verloochenen, zijn kruis opnemen en mij volgen (Mt 16,24).

Als iemand achter mij aan wil komen,⁷

13. Christelijke volmaaktheid komt hierop neer: heilig willen worden, d.w.z. zichzelf verloochenen, zijn kruis dragen, Jezus Christus daadwerkelijk volgen. Nogmaals, “wie achter me aan wil komen, moet zichzelf verloochenen, zijn kruis opnemen en me volgen”.

14. *Iemand* en niet velen. Slechts een paar uitverkorenen willen gelijkvormig worden aan de gekruisigde Jezus en hun kruis dragen. Het zijn er zeer weinig. Als we zouden weten hoe gering hun aantal is, dan zouden we van droefheid in zwijm vallen. Het is er één op tienduizend. Dat is geopenbaard aan Simon de Styliet, St. Ephrem, St. Basilius en enkele andere heiligen. Hun aantal is zo klein dat God, als Hij hen zou willen samenbrengen, hen zou toeroepen zoals Hij ooit deed bij monde van een profeet: verenigt u één voor één (Jes 27,12), één uit dit gewest, één uit dat koninkrijk.

⁷ De nummers 13-20 zijn het hart van de brief. Aan het begin van hoofdstuk 1 is er al op gewezen dat Montfort vaak Schriftteksten over navolging citeert. Het uitgangspunt is niet dat de mens een zondaar is. Dat wordt zeker niet ontkend (zie nr. 21-22), maar aan de basis ligt het volgen van Christus.

15. *Als iemand het echt wil*, niet van nature, uit gewoonte of eigenliefde, uit eigenbelang of menselijk opzicht, maar dankzij een genade van de H. Geest die het in hem wint en die niet aan iedereen wordt gegeven. De praktische kennis van het geheim van het Kruis is slechts aan weinigen gegeven (Mt 13,11). Wie Calvarië op wil gaan en zich met Jezus wil laten kruisigen, midden in zijn eigen land, moet dapper, heldhaftig, vastberaden en in God verheven zijn; hij moet de wereld en de hel, het lichaam en de eigenzinnigheid verachten en vastbesloten alles verlaten, alles doen en alles verdragen omwille van Jezus Christus.

Wie van jullie deze vastberadenheid mist, loopt slechts met één been, vliegt slechts met één vleugel en is jullie onwaardig. Hij is het niet waard Vriend van het Kruis genoemd te worden, van het Kruis dat men met Jezus Christus moet liefhebben met een groot hart en een bereidwillige geest (2 Makk 1,3). Eén halfslachtige kan als een schurftig schaap heel de kudde aansteken. Is er één zo'n schaap door de boze deur van de wereld in jullie schaapsstal binnengedrongen, verjaag het in naam van de gekruisigde Jezus Christus, zoals je doet met een wolf die tussen de schapen is geslopen (Joh 10,12).

16. *Als iemand Mij achterna wil gaan*. Mij achterna die me zozeer heb vernederd en ontledigd dat ik eerder een aardworm dan een mens (Ps 22,7) ben geworden. Mij achterna; ik ben enkel in de wereld gekomen om het Kruis te omhelzen, het midden in mijn hart te plaatsen, het van jongs af te beminnen, er levenslang naar te verlangen, het met blijdschap te dragen en het te verkiezen boven alle vreugden en geneugten van hemel en aarde. Mij achterna die pas tevreden was, toen ik stierf in de goddelijke omhelzingen van het Kruis.

moet hij zichzelf verloochenen

17. Wil iemand mij volgen in die staat van zelfontlediging en kruisiging, dan moet hij met mij zijn eer zoeken in de armoede, de vernederingen en de smarten van mijn Kruis: hij verloochene zichzelf.

Er ligt een grote kloof tussen de Vrienden van het Kruis en de hoogmoedigen die trots zijn op hun lijden, de wijzen van de wereld, de grote vernuften en de stijfkoppige betweters die zijn opgeblazen door hun kennis en talenten. Veraf staan ook de grote zwetsers die veel lawaai maken en als vrucht slechts ijdelheid voortbrengen. Veraf staan tenslotte de

trotse schijnheiligen die de hoogmoedige Lucifer nazeggen: “ik ben niet als de anderen” (Lc 18,11); als ze worden berispt, komen ze onmiddellijk met een excuus. Als men hen aanvalt, gaan ze meteen in de verdediging. Als men hen vernedert, gaan ze meteen fier rechtop staan!

Neem in jullie vereniging geen teergevoelige en sensitieve lieden op die bang zijn voor het minste prikje, die gillen en klagen bij de minste pijn, die nooit het boetekleed, de haren gordel, de geselroede of ander boetetuig hebben gevoeld, en die hun schijnheiligheid verdoezelen via uiterst geraffineerde uiterlijke boetedoeningen naar de mode van de dag.

en zijn kruis opnemen.

18. *Het zijne.* Laat die zeldzame man of vrouw, die kostbaarder is dan de edelstenen van heel de aarde, zijn of haar kruis met vreugde opnemen, het vurig omhelzen en moedig op de schouders nemen. Het eigen kruis, en niet dat van een ander. Het kruis dat ik in mijn wijsheid voor hen heb gemaakt naar getal, gewicht en maat. Het kruis waarvan ik eigenhandig en met grote nauwkeurigheid de breedte, lengte, hoogte en diepte heb bepaald (Ef 3,18). Uit oneindige genegenheid voor hen heb ik een stuk gesneden uit het Kruis dat ik naar Calvarië droeg. Het is het grootste geschenk dat ik mijn uitverkorenen op aarde kan geven.⁸ De breedte van hun kruis bestaat in het verlies van goederen, in vernederingen, verachttingen, pijn, ziekte en innerlijk leed. Dat alles zal hen door mijn Voorzienigheid dagelijks tot aan hun dood overkomen. De lengte bestaat in de maanden of dagen waarin zij met laster worden overladen, ziek in bed liggen of tot de bedelstaf worden veroordeeld, ten prooi aan

⁸ *Het grootste geschenk bestaat erin, dat iemand deel krijgt aan de wijze waarop God in zijn nederigheid zeer dicht bij mensen komt. Dat God kruisen bezorgt aan hen van wie Hij houdt, zegt ook Cantiek 123, strofe 9. Op dit punt is het godsbesef de laatste tijd nogal veranderd. God wordt niet langer gezien als een verheven hiërarch die regelend, handelend en sturend overal ingrijpt. Noch als een boekhouder die de debet- en creditrekening van de mens nauwgezet bijhoudt en op grond daarvan oordeelt. Veeleer is het uitgangspunt dat God te vinden dichtbij hen die lijden en worden veracht. Wie niet solidair is met hen die het moeilijk hebben, geen compassie heeft met de menigte en niet met Jezus, Maria en de geliefde leerling het kruis van een ander meedraagt, heeft God en het Evangelie nog niet begrepen. Ook in dit godsbesef is het kruis niet afwezig; God daagt immers uit om bepaalde moeilijkheden en kruisen niet uit de weg te gaan.*

bekoringen, dorheid, verlatenheid en andere geesteskwellingen. De hoogte bestaat erin dat hun vrienden, huisgenoten en bloedverwanten hen hard en bitter bejegenen. De diepte duidt op het verborgen leed waarmee Ik hen zal bezoeken, zonder dat ze troost vinden bij de schepselen; die zullen hen zelfs, volgens mijn beschikking, de rug toekeren en zich met mij verenigen om hen te doen lijden.⁹

19. *Hij drage het.* Hij moet het niet slepen, van zich af schudden, opzijleggen of opbergen, maar het fier omhoog houden, zonder ongeduld of treurnis, zonder vrees of gemor, zonder zich te ontzien, zonder schaamte, zonder uit te gaan van wat “men” vindt. Hij moet het op zijn voorhoofd zetten en met Paulus zeggen: verhoede God dat ik op iets anders roem dan op het Kruis van Jezus Christus (Gal 6,14), mijn Meester! Hij moet het op zijn schouders dragen naar het voorbeeld van Jezus Christus, opdat het ‘t wapen wordt van zijn veroveringen en de scepter van zijn heerschappij. De heerschappij wordt hem op de schouders gelegd (Jes 9,6-7 - Vulgaat). Tenslotte, hij moet het liefdevol een plaats geven in zijn hart en er een vurig braambos van maken dat dag en nacht brandt van zuivere liefde voor God, zonder verteerd te worden (Ex 3,2).

20. *Het kruis.* Hij drage het, want niets is zo noodzakelijk, zo nuttig en zacht, zo eervol als iets lijden voor Jezus Christus.

⁹ *Vertrouwen op de Voorzienigheid berust op de overtuiging dat God ons nabij is in goede en kwade dagen. Dit betekent niet, dat we alles wat ons overkomt direct aan God mogen toeschrijven. Dat deden de vrienden van Job bijvoorbeeld veel te vlug. Op dit punt zijn we tegenwoordig voorzichtig geworden. Voorzienigheidsgeloof vraagt dat we zoals Jezus in het licht van de Psalmen en andere Bijbelteksten allerlei situaties beleven en duiden. Hij deed dat vanuit de oproep van de Vader om met anderen mee te leven en niet bang te zijn als die solidariteit met moeilijkheden of kruisen gepaard ging. Dat is ook de overtuiging van Montfort, al komt hij soms in de buurt van het standpunt van de vrienden van Job.*

Niets is zo noodzakelijk,¹⁰

21. Weet wel, we zijn allemaal zondaars. Niet één van jullie of hij verdient de hel, en ik meer dan wie ook. Onze zonden moeten worden bestraft, hier op aarde (Mt 24,50) of later (Mt

10 Hier verlaat Montfort het spoor van de navolging van de Gekruisigde en gaat het hebben over het afwenden van de eeuwige verdoemenis. Dat leidt tot andere accenten in het beeld en de beleving van God. De menselijke zondigheid wordt niet omgeven door de altijd grotere barmhartigheid en menslievendheid van God. De mogelijkheden van God lijken te worden ingeperkt door het kwalijke handelen van de mens; slechts als de mens zich bekeert, is God tot vergeving bereid. Omdat deze voorwaarde indruist tegen de overtuiging van Montfort dat Gods genade en menslievendheid het alomvattende uitgangspunt is, moeten deze nummers omzichtig worden gelezen. Het gevaar bestaat dat in de kruispiritualiteit de aspecten van zonde, boete en bekering centraal komen te staan en alles gaan beheersen. Centraal staat de Blijde Boodschap met haar inspirerende kracht, al mag de daarmee samenhangende oproep tot boete en bekering niet worden verdoezeld. Het is beter met de vreugde (nr. 34) en de glorie (nr. 35-40) te beginnen en in het licht daarvan over zonde, boete en bekering te spreken?

Er is sprake van straffen voor de zonde (21) en van de God van de wraak (22) om duidelijk te maken hoeveel hier op het spel staat. Zonder strijd tegen de zelfzucht, het vlees of de wereld kunnen de Vrienden niet in de voetstappen gaan van de menslievendheid van God en van Christus. Deze nummers zijn een commentaar op 2 Kor 4,17: “De geringe last die we tijdelijk te dragen hebben, brengt ons eeuwige luister, die alles omvat en overtreft”. Günther Bornkamm zegt over 2 Kor 4,16-18: “Deze verzen zijn choquerend voor hen die de geschiedenis van het oerchristendom en vooral die van Paulus willen veranderen in een paradijselijk landschap en die ontkennen dat de overwinningen van het Evangelie op het slagveld worden behaald... In de ogen van Paulus komen de Nieuwe Schepping en de Dag van het Heil slechts nabij, als de boodschapper van Christus in het leven van alledag zijn kruis op zich neemt en daar ervan getuigt dat God de wereld met zich wil verzoenen” (Paulus, Stuttgart 1969, 180). In die zin wijst Montfort nadrukkelijk op de verantwoordelijkheid van de Vrienden van het Kruis. Als zij daar licht aan tillen, heeft dat rampzalige gevolgen.

Montfort gebruikt hier (en in WG 68) Bijbelse beelden en uitdrukkingen die ook in documenten van Vaticanum II te vinden zijn. Volgens nr. 48 in de Constitutie over de Kerk “moeten we voortdurend waakzaam zijn, zodat we aan het einde van onze eenmalige aardse levensloop (Hebr 9,27) ... bij de gezegenden worden geteld (Mt 25,31-46) en niet zoals de slechte en luie knechten (Mt 25,26) in het eeuwig vuur worden geworpen (Mt 25,41), in de duisternis buiten ‘waar gewezen is en tandengeknars’ (Mt 22,13 en 25,30)”. Montfort benadrukt dat we niet uit angst voor de hel Christus moeten navolgen, maar in het besef dat we door het doopsel zijn ledematen zijn geworden. Zonder te vergeten dat Jezus ons ernstig confronteert met ons gedrag, ook al distantieert hij zich niet van ons.

25,31-46). Worden ze het hier, dan later niet. Als God ze op aarde straft en wij stemmen daarmee in, is de straf liefdevol; want dan worden we gestraft door zijn barmhartigheid die hier op aarde regeert, en niet door zijn strenge gerechtigheid. De straf zal licht en kort zijn, gepaard gaan met vreugden en verdiensten, en gevolgd worden door beloningen in tijd en eeuwigheid.

22. Als we de straf voor onze zonden alsmaar uitstellen, zal Gods wrekende gerechtigheid alles te vuur en te zwaard verwoesten. Verschrikkelijke straf, onuitsprekelijk, onbegrijpelijk (Hebr 10,31; Ps 90,11), zonder mededogen, zonder verlichting, zonder verdiensten, beperkt en eindeloos. Ja, zonder einde is de doodzonde die je in een oogwenk begaat, de vrijwillige slechte gedachte die je vlug vergeet, het door de wind meegenomen woord, de geringe en kortstondige handeling tegen Gods wet. Zolang God God blijft, zal ze eeuwig met de duivels in de hel gestraft worden, zonder dat de God van de wraak zich zal ontfermen over je folteringen of over je snikken en tranen waarmee rotsen kunnen worden gespleten. Voor goed blijven we dan lijden, zonder verdiensten, zonder ontferming en zonder einde!

23. Beseffen we dat, als we op aarde iets te lijden hebben? We mogen ons gelukkig prijzen, als we een eeuwige en vruchteloze straf kunnen ruilen tegen een kortstondig en verdienstelijk kruis dat we geduldig dragen! Hoeveel openstaande schulden hebben we niet? Hoeveel zonden hebben we niet begaan waarvoor we, zelfs na een bitter berouw en een oprechte biecht, eeuwenlang in het vagevuur pijn moeten lijden, omdat we ons hier op aarde tevreden stelden met enkele zeer lichte penitenties? Ach, laten we hier op aarde onze schuld goedmaken door ons kruis naar behoren te dragen; in het hiernamaals moet alles tot de laatste cent voldaan worden, zelfs een onnozel woord. Konden we de duivel maar eens het boek van de dood ontfutselen waarin al onze zonden opgeschreven staan met de daarvoor verschuldigde straf! We zouden een hoogoplopende rekening zien en met plezier jarenlang hier op aarde lijden in plaats van slechts één dag in het hiernamaals!¹¹

11 In de slotregels van dit nummer maakt Montfort weinig onderscheid tussen het doen en laten van God en dat van de duivel. Neemt de Bijbel de duivelse benaderingswijze niet juist uit het godsbeeld weg? Anders dan de duivel, kijkt

24. Vlei je niet met de gedachte dat jullie Gods vrienden zijn of het willen worden! Drink de kelk die we noodzakelijk moeten drinken om vriend van God te worden. De beminde Benjamin kreeg de kelk, de andere broeders slechts het graan.¹² De beminde leerling van Jezus ontving diens hart, besteeg Calvarië, dronk van de kelk. *Kunt u de kelk drinken?* (Mt 20,22). Het is goed naar Gods glorie te verlangen; maar het is dwaas en onzinnig ernaar te verlangen en erom te bidden zonder er alles voor over te hebben. We kunnen slechts door veel beproevingen en kruisen heen het Rijk der hemelen binnengaan.

25. Jullie beroemen je er terecht op kinderen van God te zijn. Beroem je ook op de zweep-slagen die de goede Vader je gegeven heeft en je nog zal geven; want Hij kastijdt al zijn kin-deren (Spr 3,11-12). Behoor je niet tot zijn beminde kinderen, dan hoor je – wat een ramp, wat een donderslag!, zegt Augustinus – bij de verworpenen. Wie hier op aarde niet zucht als een pelgrim en vreemdeling, zal later niet juichen in de hemel, zegt dezelfde Augustinus. Als God de Vader je niet van tijd tot tijd een paar flinke kruisen bezorgt, is dat een teken dat Hij zich niet meer om je bekommert en kwaad op je is. Hij beschouwt je nog slechts als een vreemdeling die buiten zijn huis en zijn bescherming valt, of als een bastaard die geen recht heeft op een deel van de erfenis van zijn vader en diens zorg en correcties niet verdient.¹³

God niet met sadistisch genoegen naar de falende mens, maar in de hoop dat hij zich bekeert. De wijze waarop God en Jezus over de zondaar oordelen verschilt hemelsbreed van de gedragswijze van de duivel. Daar is ook Montfort van overtuigd, maar in deze passages van de Brief gaat hij onnadenkend mee met de apocalyptische beeldtaal uit de Bijbel. Hoe lastig de interpretatie van die beeldtaal is, blijkt in de moeite die de theologie tegenwoordig heeft met de profetisch-kritische visie op de menselijke zondigheid.

12 Jozef liet volgens Gen 44,1-14 een kelk in de pluizszak van Benjamin stoppen, omdat hij hem het meest liefhad. Zo is een kruis op iemands weg volgens Montfort een teken dat God van hem of haar houdt. Die gedachte mag echter niet te pas en te onpas worden gehanteerd, als iemand het zwaar te verduren heeft.

13 Zomaar tegen een ander zeggen dat God hem kruisen bezorgt uit genegenheid, kan arrogant en uitermate pijnlijk zijn. Het is beter uit te gaan van het volgende: wie in het spoor tracht te gaan van de bevrijdende en menslievende God van de Schrift, zal het niet altijd gemakkelijk hebben. Wie het altijd voor de wind gaan, moeten zich afvragen of ze het Woord van God wel serieus genoeg nemen.

26. Vrienden van het Kruis, leerlingen van een gekruisigde God, heidenen kennen het mysterie van het Kruis niet, joden verwerpen het, ketters en slechte katholieken verachten het. Dit grote mysterie moet je in de praktijk leren in de school van Jezus Christus, en nergens anders. Tevergeefs zoek je in de academies van de Oudheid een filosoof die erover heeft gesproken. Tevergeefs steek je je licht op bij de zintuigen of bij de rede. Alleen Jezus Christus kan je, door zijn zegevierende genade, dit mysterie leren kennen en doen smaken.

Zorg dus dat je ervaring opdoet over deze alles overtreffende wetenschap onder leiding van zo'n grote Meester. Dan zul je alle andere wetenschappen bezitten, want de wetenschap van het Kruis bevat ze allemaal bij uitnemendheid. Zij is onze natuurlijke en bovennatuurlijke wijsbegeerte, onze goddelijke en geheimvolle godgeleerdheid en onze steen der wijzen. Geduldig lijden verandert de grofste metalen in kostbare, de hevigste pijnen in vreugde, ellende in rijkdom en de diepste vernedering in glorie. Wie van jullie zijn kruis het best weet te dragen, is de geleerdste van allen, al kan hij lezen noch schrijven.

Luister naar de grote Paulus. Terug uit de derde hemel waar hij de geheimen leerde kennen die zelfs voor de engelen verborgen zijn, riep hij dat hij niets anders kende of wilde kennen dan de gekruisigde Jezus Christus (1 Kor 2,2). Verheug je, eenvoudige man, arme en ongeschoolde vrouw: wie met vreugde weet te lijden, weet meer dan een doctor van de Sorbonne; die weet minder dan jullie wat lijden betekent (Lc 10,21).

27. Jullie zijn ledematen van Jezus Christus: wat een eer! Maar ook, wat een verplichting tot lijden legt die status je op! Het Hoofd is met doornen gekroond en de ledematen zouden het met rozen zijn? Het Hoofd is verguisd en met stof overdekt op weg naar Calvarië; zouden de ledematen dan op de troon zitten midden tussen heerlijke parfums? Het Hoofd heeft geen kussen om op te rusten; zouden de ledematen zich dan zacht neervlijen op een donzen bed? Dat zou ongehoord zijn! Nee, beste metgezellen van het Kruis, laat je niet misleiden. Allerwegen zijn er christenen die naar de mode zijn opgedirkt, uiterst teergevoelig, bovenmate trots en deftig. Maar het zijn geen ware volgelingen en geen ware ledematen van de gekruisigde Jezus! Als je dat niet inziet, doe je tekort aan dat met doornen gekroonde Hoofd en aan de waarheid van het Evangelie. O God, veel schijnchristenen wanen zich ledematen van de Verlosser, terwijl ze in feite zijn meest verraderlijke vervolgers zijn. Want terwijl ze met de hand het kruisteken maken, zijn ze in hun hart vijanden van het Kruis!

Als je geleid wordt door de geest van Jezus Christus en hetzelfde leven leidt als je Hoofd dat met doornen is gekroond, verwacht dan doornen, geselslagen, nagels, kortom niets anders dan het kruis. Want de leerling moet noodzakelijk worden behandeld als zijn meester, het lidmaat als het hoofd. Als de hemel je een doornen- en rozenkroon voorhoudt, kies die dan met Catharina van Siëna zonder aarzelen en druk hem in je hoofd om gelijkvormig te zijn aan Jezus Christus.

28. Je weet het: jullie zijn levende tempels van de H. Geest (1 Kor 6,19) en de God van liefde wil jullie als levende stenen een plaats geven in de muren van het hemels Jeruzalem (1 Petr 2,5). Houd er dan rekening mee, dat je met de hamer van het Kruis zult worden gehouwen, gekapt en bewerkt; anders blijf je ruwe stenen die nergens toe dienen en die worden weggegooid. Pas op dat de hamer waarmee je geslagen wordt, niet afspringt, en let op de beitel die je kapt en op de hand die je vormt. Misschien wil de bekwame en liefdevolle architect van jullie de voornaamste stenen van zijn eeuwige stad maken, een van de mooiste kunstwerken van zijn hemelrijk. Laat Hem begaan: Hij houdt van jullie, Hij weet wat Hij doet, Hij is ervaren; al zijn slagen zijn doeltreffend en liefdevol; nooit slaat Hij mis; maak zijn slagen niet nutteloos door je ongeduld.

29. De H. Geest vergelijkt het kruis met een wan waarin het goede graan wordt gezuiverd van kaf en vuil (Mt 3,12). Laat je dus, zoals het graan in de wan, gewillig slingeren en schudden: je bent in de wan van de huisvader, weldra zul je in zijn graanschuur zijn. Ook vergelijkt Hij het kruis met een vuur dat de roest van het ijzer wegneemt door de hevigheid van zijn vlammen (1 Petr 1,7). Onze God is een verslindend vuur (Hebr 12,29) dat door het kruis in de ziel blijft branden om hem te zuiveren zonder hem te verteren, zoals eertijds het vuur in het brandende braambos (Ex 3,2). Tenslotte vergelijkt de Geest het kruis met de smeltkroes van de goudsmid waarin het echte goud gelouterd wordt en het valse in rook opgaat (Spr 17,3). Het echte goud doorstaat geduldig de vuurproef, het valse stijgt in rook langs de vlammen op. Zo worden de ware Vrienden van het Kruis door hun geduld gelouterd in de smeltkroes van kwellingen en beproevingen, terwijl de vijanden van het Kruis in rook opgaan door hun ongeduld en hun gemor.

30. Een groot aantal getuigen gaan jullie voor; stilzwijgend bewijzen ze wat ik jullie zeg. Zoals de rechtvaardige Abel die door zijn broer werd gedood; de rechtvaardige Abraham, vreemdeling op aarde; de rechtvaardige Lot die van zijn land werd gejaagd; de rechtvaardige Jacob die door zijn broers werd vervolgd; de rechtvaardige Tobit: met blindheid geslagen; de rechtvaardige Job: arm geworden, vernederd en van kop tot teen met wonden bedekt.

31. Zie de apostelen en de talrijke martelaren, purperrood gekleurd door hun bloed; de vele maagden en belijders, arm, vernederd, verjaagd en verstoten. Allen roepen met Paulus: “richt de blik op de goede Jezus, de Bewerker en Vultooier van ons geloof” (Hebr 12,2); wij hechten geloof aan Hem en aan zijn Kruis; Hij moest lijden om door het Kruis zijn heerlijkheid binnen te gaan (Lc 24,26).

Zie naast Jezus Christus ook Maria. Een scherp zwaard drong tot in het diepst van haar teder en onschuldig hart, al was in haar noch de erfzonde noch een concrete zonde. Hoe graag zou ik uitweiden over beider Passie om aan te tonen dat ons lijden niets is, vergeleken met wat zij hebben geleden!

32. Wie weigert na dit alles zijn kruis te dragen? Wie van ons zal niet haastig daarheen gaan waar hij weet dat het kruis hem wacht? Wie zal niet met de heilige martelaar Ignatius uitroepen: “Mogen het vuur, de galg, de wilde dieren en al de folteringen van de duivel over mij komen, opdat ik Jezus Christus mag genieten!”

33. Weiger je geduldig te lijden en je kruis gelaten te dragen naar het voorbeeld van de uitverkorenen, dan zul je het met gemor en ongeduld dragen zoals de verworpenen. Je lijkt dan op de twee ossen die de ark van het verbond loeiend van tegenzin voorttrokken (1 Sam 6,12; zo ook LEW 178). Je volgt dan Simon van Cyrene die het Kruis van Jezus Christus tegen zijn wil droeg en alsmaar protesteerde. Je zult tenslotte het lot ondergaan van de boze moordenaar die van zijn kruis in het diepst van de afgrond stortte.

Helaas, de vervloekte aarde waarop we leven maakt niemand gelukkig; we zien niet helder in dit land van duisternissen; er is geen rust op deze onstuimige zee; we zijn nooit zonder strijd in dit oord van beproeving en op dit slagveld; telkens lopen we op deze met doornen begroeide grond schrammen op; zowel de uitverkorenen als de verworpenen moeten hier

hun kruis dragen, goedschiks of kwaadschiks. Onthoud dit lied:

*Kies een van de kruisen die je op Golgotha ziet;
kies het met wijsheid, want lijden moet je op aarde,
als een heilige, als een boeteling of – wil je dat niet –
als een verworpene die 't lijden steeds verdriet.*

Wie niet met vreugde wil lijden zoals Jezus Christus of met geduld zoals de goede moorde-naar, zal moeten lijden zoals de slechte moordenaar. Je zult de bittere kelk tot op de bodem moeten leegdrinken zonder getroost te worden door de genade van God. Je zult het he;le gewicht van je kruis moeten dragen zonder de hulp van Jezus Christus. Je zult heel de last moeten dragen die de duivel aan je kruis zal toevoegen, wegens het ongeduld waartoe het kruis je zal brengen. En na hier op aarde ongelukkig te zijn geweest met de slechte moorde-naar, zul je hem moeten volgen in de vlammen van de hel.

niets is zo zacht en zo vreugdevol,¹⁴

34. Draag je lijden op gepaste wijze; dan wordt het een uitermate zacht juk dat Jezus Chris-

¹⁴ De volgende passage verwijst naar Jak 1,2: “Het moet u tot grote blijdschap stemmen, als u allerlei beproevingen ondergaat”. Deze blijdschap verschilt wezenlijk van de dwazen die lachen om God en zijn gebod (zie Ps 1). Tegen hen zegt Jakobus: “Laat uw lachen veranderen in droefheid en uw vreugde in somberheid” (4,9). De ware blijdschap heeft ermee te maken dat iemand in de beproeving staande blijft (1,12), boven jaloezie en egoïsme uitstijgt, onpartijdig en oprecht is (3,16-17). Ze gaat samen met geduld (5,7) en herinnert aan de standvastigheid van Job tijdens zijn beproevingen (5,11). Niet over zich stoïcijs schikken in het (nood)lot gaat het hier, maar over actief weerstaan aan de bekoringen van de duivel. Fundamenteel voor de christelijke blijdschap is het besef dat Christus ons in Gods naam heeft bevrijd uit de klauwen van de duivel en ons deel wil geven aan de nederige wijze waarop God mensen nabij is. De daaruit voortspruitende vreugde is een voorproef van de eeuwige vreugde. In LEW 98 zegt Montfort hetzelfde over het effect van de Wijsheid in iemand: “Ze verblijdt zijn geest met de schittering van haar licht en stort in zijn hart een vreugde, een lieflijkheid en vrede die onzegbaar zijn, zelfs bij de meest harde bitterheden en kwellingen”. Zie ook hoofdstuk 1, paragraaf 4.

tus samen met je draagt. Het worden de vleugels van je ziel die ten hemel stijgt, of de scheepsmast die je voorspoedig en moeiteloos in de haven van het heil zal doen binnengaan. Draag je kruis geduldig; dan word je verlicht in je geestelijke duisternissen, want wie niet beproefd wordt, weet niets.

Draag het kruis geduldig; dan zul je blaken van goddelijke liefde. Zonder te lijden kun je onmogelijk in de zuivere liefde van de Verlosser leven (Navolging van Christus 3,57). Men plukt slechts rozen tussen doornen. Het kruis alleen voedt de liefde tot God, zoals hout het voedsel van het vuur is. Bedenk deze mooie spreuk uit de Navolging (1,25): Naarmate je je geweld aandoet door geduldig te lijden, zul je vorderingen maken in de goddelijke liefde. Verwacht niets van de teergevoelige en luie zielen die het kruis weigeren als het tot hen komt, en die het trachten te ontlopen. Ze brengen slechts doornen voort, zoals onbewerkt land dat niet door een wijze landman wordt omgespit, geploegd en geëcht. Ze lijken op stinkend stilstaand water, waarin je je niet kunt wassen en waarvan je niet kunt drinken.

Draag je kruis blijmoedig, en je zult er een zegevierende kracht in vinden waartegen geen van je vijanden bestand is. Je zult er ook zachtmoedigheid zonder weerga in vinden. Ja, wees ervan overtuigd dat dit het ware aards paradijs is: iets lijden voor Jezus Christus. Vraag het de heiligen: ze zullen je zeggen dat hun ziel nooit een heerlijker feestmaal heeft genoten dan toen ze de hevigste pijnen leden. “Laat alle foltering van de duivel op me neerkomen”, zei de martelaar Ignatius. “Ofwel lijden ofwel sterven”, zei de heilige Theresia. “Niet sterven, maar lijden”, zei Magdalena de Pazzi. “Lijden en veracht worden omwille van u”, zei Johannes van het Kruis. Veel anderen hebben in dezelfde geest gesproken. Lees hun biografieën maar.

Vertrouw op God. Als we blijmoedig lijden voor God, is het kruis naar het woord van de H. Geest een bron van grote blijdschap voor mensen in allerlei beproevingen (Jak 1,2). De vreugde die het kruis biedt, overtreft de vreugde van een arme die met schatten wordt overladen; de vreugde van een landman die op een troon wordt gezet; de vreugde van een koopman die miljoenen heeft verdiend; de vreugde van generaals over hun overwinningen; de vreugde van gevangenen die uit hun boeien zijn bevrijd. In één woord, denk je de grootste vreugden van de aarde in: de vreugde van een gekruisigd mens die veel lijdt, overtreft hen allemaal.

niets zo glorievol.¹⁵

35. Verheug je dus en spring op van blijdschap, als God je een zwaar kruis bezorgt. Want het hoogste goed in de hemel en bij God zelf valt je ten deel zonder dat je het direct merkt. Wat een groot geschenk van God is het kruis! Zou je dit beseffen, dan zou je missen laten lezen, bij de graven van de heiligen novenen houden, verre bedevaarten maken zoals de heiligen om dit goddelijk geschenk van de hemel te verkrijgen.

36. De wereld noemt dit dwaas, schandelijk, onnozel, ondoordacht, onverstandig. Laat die blinden maar praten: de verblinding waardoor ze het kruis al te menselijk en totaal verkeerd beoordelen, maakt deel uit van onze glorie. Telkens als ze ons een kruis bezorgen door hun minachting en hun vervolgingen, geven ze ons juwelen, zetten ze ons op een troon, omhangen ze ons met lauwerkransen.

37. Alle schatten, eerbewijzen, scepters, alle schitterende kronen van machthebbers en keizers zijn volgens Johannes Chrysostomos niets vergeleken bij de glorie die het kruis schenkt. Zij is groter dan die van een apostel of een gewijde schrijver. “Graag”, zei die door de H. Geest voorgelichte heilige, “zou ik de hemel verlaten, als ik zou mogen kiezen om voor de God van de hemel te lijden. Ik zou kerkers en gevangenen verkiezen boven de tronen van de hoogste hemel. Ik verlang minder naar de glorie der Serafinen dan naar de grootste kruisen. Ik geef minder om de gave om wonderen te doen waardoor men de duivels gebiedt, de elementen schokt, de zon doet stilstaan en de doden weer tot leven wekt, dan om de eer te mogen lijden. Petrus en Paulus verdienen meer roem omdat ze in de gevangenis boeien aan hun voeten droegen dan omdat de laatste tot de derde hemel werd verheven en de eerste de sleutels van de hemel kreeg”.

15 In de voetstappen van Jezus treden brengt met zich mee, dat we ons bekeren. Slechts zo krijgen we hier en nu reeds deel aan de manier waarop God zijn glorie zoekt, namelijk door mensen tot waarachtig leven te leiden (cf. Maximus Confessor: God zoekt er zijn glorie in, dat de mens echt tot leven komt). Montfort alludeert hier op het Bijbelse begrip ‘heerlijkheid’ (Grieks: doxa; Hebr. kabod). De heerlijkheid van God bestaat in zijn menslievende mede-lijden. In het leven en sterven van Jezus kunnen we Gods heerlijkheid zien (Joh 1,14).

38. Heeft het kruis niet aan Jezus Christus “een naam gegeven boven alle namen, opdat bij de naam Jezus alle knie buigt in de hemel, op aarde en in de hel” (Fil 2,9-10)? De glorie van wie op de juiste manier lijdt, is zo groot dat engelen en mensen, ja zelfs God in de hemel er blij naar kijkt als naar het heerlijkste schouwspel. Zouden de heiligen nog enig verlangen koesteren, dan zouden ze op aarde willen terugkeren om een of ander kruis te dragen.

39. Is die glorie hier op aarde al zo groot, hoe groot zal ze dan niet in de hemel zijn? Wie zal ooit het eeuwig gewicht van glorie kunnen verklaren of begrijpen dat in ons wordt bewerkt doordat we een moment lang het kruis dragen op een waardige manier (2 Kor 4,17)? Wie zal begrijpen welke glorie in de hemel wordt bewerkstelligd door een jaar en soms door een heel leven van kruisen en kwellingen?¹⁶

40. Vrienden van het Kruis, volgens een grote heilige bestemt de hemel jullie tot iets groots, omdat de H. Geest jullie hecht verenigt met wat alle anderen zorgvuldig mijden. God wil van jullie heilige mannen en vrouwen maken door je vrienden van het kruis te maken. Blijf trouw aan je roeping en draag je kruis zoals Jezus Christus het zijne heeft gedragen.

Veertien richtlijnen¹⁷

41. Het is niet genoeg te lijden; ook de duivel en de wereld hebben hun martelaren. We moeten lijden en ons kruis dragen in navolging van Jezus Christus; we moeten ons kruis dragen zoals Hij het zijne heeft gedragen. De volgende richtlijnen moet je in acht nemen.

16 Deze laatste zin mag niet uit zijn verband worden gerukt. Ten eerste ontstaat dan de indruk dat de Vrienden kruis en lijden met hartstocht moeten opzoeken. Ten tweede verdwijnt dan uit het zicht dat de inzet voor het Rijk Gods hier en nu al vreugde schenkt.

17 Na de speculatieve reflecties in nr. 21-40 wijst Montfort vanaf hier weer vaker naar de weg die Jezus is gegaan (zie 42,43,51,53,57,58). In de volgende richtlijnen distantieert hij zich van elke vorm van masochistisch plezier in lijden en pijn. Tussen de regels door relativeert hij sommige van zijn eigen vroegere boetedoeningen. De richtlijnen laten de pastorale wijsheid zien waarmee Montfort mensen begeleidde. Een en ander heeft hij geleerd van auteurs uit de 17e eeuwse Franse School van Spiritualiteit.

Ten eerste: bezorg je zelf geen kruisen

42. Bezorg je geen kruisen met opzet of door eigen schuld. Doe geen verkeerde dingen om een goed doel te bereiken. Behalve op grond van een bijzondere ingeving mag je je niet vreemd gedragen om door anderen te worden geminacht. Veeleer moet je Jezus Christus navolgen van Wie geschreven staat: “hij deed alles op de goede manier” (Mc 7,37). Doe ook zo, niet uit eigenliefde of ijdelheid, maar om God te behagen en de naaste te winnen. Als je zo goed mogelijk je plicht doet, zul je genoeg worden tegengewerkt, vervolgd en veracht. De goddelijke Voorzienigheid zal ervoor zorgen, tegen je wil in en zonder dat je ervoor kiest.

Ten tweede: neem de naastenliefde in acht

43. Als iemand zich ten onrechte ergert aan wat je doet, laat het liever achterwege uit naastenliefde of om een einde te maken aan de ergernis der zwakken. Die heldhaftige daad van naastenliefde is oneindig waardevoller dan wat je deed of wilde doen.

Gaat het over een goed werk dat noodzakelijk of nuttig is voor je naaste, terwijl een Fari-zeeër of een kwaadwillig iemand zich zonder reden daaraan ergert, raadpleeg dan een wijs iemand om te horen of dat werk echt noodzakelijk of zeer nuttig is voor andere mensen. Zo ja, ga er dan mee door en laat hen maar praten, als ze je met rust laten. Antwoord in dat geval zoals de Heer deed toen enkele van zijn volgelingen zeiden dat de Schriftgeleerden en de Farizeeën zich ergerden over zijn woorden en daden: *Laat ze toch, die blinde blindengeleiders* (Mt 15,14).

Ten derde: denk niet dat je een grote heilige bent

44. Enkele grote heiligen hebben om kruisen, verachtingen en vernederingen gebeden en ze zelfs vrijwillig over zich afgeroepen door bespottelijke daden. Laten we de buitengewone werking van de H. Geest in hun ziel aanbidden en bewonderen, en ons nederig buigen bij het zien van zo’n verheven deugd, ook al durven we zelf niet zo hoog te vliegen. Vergeleken bij die vlugge arenden en die brullende leeuwen zijn wij angsthazen en bevende schoothondjes.

Ten vierde: bid om de wijsheid van het Kruis

45. Wel mag je, moet je zelfs om de wijsheid van het kruis vragen. Ik bedoel een kostbare en proefondervindelijke kennis van de waarheid, waardoor je in het licht van het geloof de

meest verborgen geheimen leert kennen, zoals het geheim van het kruis. Die kennis krijg je slechts met veel moeite, door diepe vernederingen en vurig gebed. Verlang je die sterke geest die de zwaarste kruisen moedig doet dragen; die goede en zoete geest waardoor de hogere vermogens der ziel smaak vinden in de meest weerzinwekkende bitterheden; die gezonde en oprechte geest die slechts op zoek is naar God; die wetenschap van het kruis die alles omvat; in één woord, die oneindige schat die, mits goed gebruikt, de ziel deel geeft aan de vriendschap van God..., vraag dan de wijsheid van het kruis, onophoudelijk en met aandrang, zonder te aarzelen, zonder bang te zijn dat je haar niet ontvangt. Je zult haar ongetwijfeld ontvangen, en proefondervindelijk zul je inzien hoe je naar het kruis kunt verlangen, het kunt zoeken en het kunt proeven.

Ten vijfde: je fouten moeten je nederig maken

46. Heb je onbewust of zelfs door schuld iets verkeerd gedaan dat je een of ander kruis bezorgt, verneder je dan onmiddellijk in je binnenste onder de machtige hand van God, zonder ongerust te worden. Zeg bijvoorbeeld in je hart: “Zie, Heer, dat is weer een van mijn streken”. Was het een zonde, aanvaard dan als straf de vernedering die ze je berokkent. Was het geen zonde, beschouw dan je kruis als een middel om je hoogmoed te vernederen. Vaak, heel vaak zelfs, laat God toe dat zijn grootste dienaren, die het meest delen in zijn genade, de meest vernederende fouten begaan. Hij wil hen daardoor vernederen in hun eigen ogen en in die van anderen en voorkomen dat ze hun blik of zelfs hun gedachte met trots richten op de genade die Hij hen verleent en op het goede dat ze doen. Opdat geen mens zich tegenover God ergens op beroemt (1 Kor 1,29).

Ten zesde: God vernedert ons om ons te zuiveren

47. Wees ervan overtuigd dat alles in ons totaal bedorven is door de zonde van Adam en door onze concrete zonden; niet alleen de zintuigen van ons lichaam, maar ook alle vermogens van onze ziel. Zodra onze bedorven geest een of andere gave Gods in ons ziet met zelfingenomenheid en zelfvoldaanheid, wordt die gave, die handeling, die genade helemaal aangestast en bedorven, en keert God zijn blik ervan af. Als de zienswijzen en gedachten van onze geest onze beste handelingen en Gods hoogste gaven al bederven, wat dan te zeggen van de eigenzinnige werken die nog meer bedorven zijn dan die van de geest?

Geen wonder dat God er behagen in schept de zijnen in het geheim van zijn aangezicht te verbergen, opdat ze niet besmet worden door de achting van anderen en van zichzelf. Wat doet die jaloerse God niet om hen te verbergen? Hoeveel vernederingen bezorgt Hij hen niet? Hoeveel fouten laat Hij hen niet maken? Door hoeveel bekoringen laat Hij hen niet belaagd worden, zoals Paulus overkwam (2 Kor 12,7)? In welke onzekerheid, duisternis en verbijstering laat Hij hen niet? O, hoe wonderbaar is God in zijn heiligen en in de wijze waarop Hij hen nederig en heilig maakt!

Ten zevende: pas op voor de valstrikken van de hoogmoed¹⁸

48. Denk niet, zoals de hoogmoedigen die vol zijn van zichzelf, dat je kruisen erg groot zijn en een bewijs zijn van je trouw en van Gods bijzondere liefde voor je. De valkuil van de geestelijke hoogmoed is uiterst sluw en fijn en erg giftig. Nee, maak je niets wijs:

- door je hoogmoed en je teergevoeligheid zie je strospretjes aan voor balken, prikjes voor wonden, een mug voor een olifant, een onbetekenend en onbeduidend woord voor een grove belediging;

- de kruisen die God je zendt¹⁹, zijn eerder liefdevolle straffen voor je zonden dan tekens van buitengewone goedgunstigheid;

- welk kruis of welke vernedering God je ook stuurt, Hij ontziet je oneindig, gelet op je vele en gruwelijke wandaden. Je moet die zonden beschouwen in het licht van de heiligheid van God die niets onzuivers duldt, terwijl jij je aan haar vergrepen hebt. Je moet ze zien in het licht van God die in pijn en overweldigd door verdriet sterft omwille van je zonden; in het licht van de eeuwige hel die je duizend en misschien wel honderdduizend maal hebt

18 Deze richtlijn nuanceert het standpunt uit nr. 18 dat kruisen een teken van Gods liefde voor iemand zijn. Dat kan niet zomaar worden gezegd. Hier blijkt opnieuw dat Montfort soms scherp inzet, maar vervolgens zijn idee relativeert.

19 Terwijl Montfort rechtoe, rechtaan zegt dat God ons kruisen zendt, zeggen we tegenwoordig dat sommige kruisen te maken hebben met de condition humaine, andere met het feit dat het moeilijk is om te midden van alle strubbelingen de juiste levensinstelling te vinden, terwijl weer andere een gevolg zijn van de inzet voor het Rijk Gods in een wereld die daarvan niet wil weten. Dat was ook in het leven van Jezus het geval. Wel beleefde hij die verschillende kruisen in het licht van de Vader of vanuit zijn eenheid met de Vader, d.w.z. zonder zich erdoor te laten meeslepen. Dat laatste is ook onze opgave.

verdiend;²⁰

- in het geduld waarmee je lijdt, zit meer ‘natuurlijk’ gevoel dan je beseft. Denk eens aan de manier waarop je bij de minste pijn om consideratie vraagt, hoe je bij kleine ongemakken geniepig troost zoekt bij je vrienden, misschien zelfs bij je geestelijke leidsman. Het blijkt ook in je slimme en haastige excuses of liever in je kritiek op wie je gekwetst hebben, waarbij je heel vriendelijk en aardig voordoet. Je spreekt kwaad over wie je leed heeft aangedaan, en hebt het voortdurend met een zeker genoegen over je tekortkomingen, terwijl je in feite met Lucifer de waanidee koestert dat je heel verheven bent. Aan deze lijst zou geen einde komen, moest ik alle wegen en dwaalwegen beschrijven waarop ‘de natuur’ ons misleidt, zelfs in het lijden.

Ten achtste: profiteer van klein lijden

49. Doe je voordeel met geringe pijn, meer zelfs dan met de grote. God let minder op wat we lijden dan op de manier waarop we het doen. Veel lijden op een slechte manier is lijden als een verdoemde; veel en moedig lijden om een slechte zaak is lijden als een martelaar van de duivel. Of je nu weinig of veel lijdt, als het voor God is, lijd je als een heilige.²¹

Als we ooit mogen kiezen tussen dit of dat kruis, moeten we geringe en geheime kruisen kiezen, als die ons samen met grote en spectaculaire kruisen worden aangeboden. De natuurlijke hoogmoed kan ons om grote en opvallende kruisen doen bidden, ze najagen en ze zelfs bij voorkeur kiezen en omhelzen. Daarentegen kan de keuze voor geringe en onopvallende kruisen die we vreugdevol dragen, slechts het gevolg zijn van een grote genade en van een grote trouw aan God. Doe zoals een winkelier doet met zijn geld: doe je voordeel met alles, laat niet het kleinste stukje van het ware Kruis verloren gaan, al is het een muggenbeet of speldenprik, een lichte gril van een buur, een geringe belediging wegens een misverstand, het verlies van een cent, een onbetekenende onrust in de ziel, een korte lichamelijke ver-

20 In de geestelijke groei wordt iemand zich steeds meer bewust van zijn fouten, gebreken en zonden. Als hij of zij de vreugdevolle kant van de navolging van Christus vergeet, kan dat besef uitlopen op het scrupuleuze gevoel niets goeds te doen. Het is een hele kunst om schuldbewustzijn en christelijke vreugde goed bij elkaar te houden.

21 Dit laatste mogen we volgens de derde richtlijn (nr. 44) niet te vlug denken of zeggen.

moeidheid, een lichte pijn in een van je ledematen, enz. Doe met alles je voordeel, zoals de winkelier doet met zijn koopwaar. En weldra zul je rijk worden in God (Lc 12,21), zoals de winkelier rijk wordt door cent na cent in zijn geldla te leggen. Zeg bij de minste tegenslag: “God zij geloofd! Mijn God, ik dank u!” Verberg dan het zo pas verdiende kruis in het geheugen van God, dat om zo te zeggen je geldla is, en denk er niet meer aan, behalve om te zeggen: “hartelijke dank” of “wees mij barmhartig”.

Ten negende: bemin het kruis met bovennatuurlijke liefde²²

50. Als wordt gezegd dat je het kruis moet liefhebben, gaat het niet om een zinnelijke liefde. Daartoe is de natuur niet in staat. Er zijn drie soorten liefde: de gevoelige liefde, de berekeneerde liefde, de trouwe en hoogste liefde. M.a.w. de liefde van ons lagere deel of van het vlees; de liefde van ons hogere deel of van het verstand; en de liefde van ons hoogste deel of van het toppunt van de ziel, d.i. van het verstand verlicht door het geloof.²³

51. God vraagt dat we het kruis niet liefhebben met de wil van het vlees; die is immers totaal bedorven en misdadig zoals alles wat er uit geboren wordt. Uit zichzelf kan de wil van het vlees zich niet onderwerpen aan Gods wil en aan de wet van het kruis. Van die wil van God sprak Jezus toen hij in de Olijfhof riep: “Vader, uw wil geschiede en niet de mijne!” (Lc

22 Deze richtlijn is van groot belang in de kruisspiritualiteit van Montfort. Hij gaat terug op drie dimensies in het leven van de mens: zinnelijke emoties, verstandelijke overwegingen en de gelovige levensbenadering op basis van de Schrift (cf. blz. 16 de alinea die eindigt met eindnoot 16 en in hoofdstuk 2 paragraaf 2). Iemand kan te lijden hebben onder lichamelijke en psychische moeilijkheden, zoals Montfort meemaakte in het armenhuis van Poitiers. Dat soort lijden heeft niet direct te maken met de christelijke kruisspiritualiteit, al mag een christen niet om zulke situaties heen lopen. Ten tweede kunnen we rationeel en nuchter constateren dat ziekte, tegenslag en andere lotgevallen nu eenmaal bij het leven horen. Montfort vreest dat die nuchterheid leidt tot een stoïcijnse en apathische levenshouding. Christelijke kruisspiritualiteit hangt zijns inziens samen met de navolging van Christus en van Maria en wordt hier bovennatuurlijke liefde genoemd. Christenen moeten helpend, solidair en meelevend in het leven staan ofwel als Vrienden van het Kruis, ook als hen dat zwaar valt.

23 De hoogste vorm van liefde is aan het licht gekomen in de weg van ontlediging die Jezus – geraakt door de nederigheid van God – is gegaan.

22,42). Als het lagere deel van de mens in Jezus Christus, hoezeer ook geheiligd, het kruis niet zonder enige onderbreking heeft liefgehad, zal het in ons, waar het geheel bedorven is, het kruis des te zekerder verwerpen. Zeker, soms smaken we een gevoelige vreugde in ons lijden, zoals verschillende heiligen hebben ervaren. Die vreugde komt echter niet van het vlees, al wordt ze tot in het vlees gevoeld. Ze komt uitsluitend uit het hoogste deel van ons menzijn: als dat vol goddelijke vreugde van de H. Geest is, stort het die vreugde ook uit over het lagere deel. Op zulke momenten kan zelfs de meest gekruisigde mens zeggen: Mijn hart en mijn vlees springen van vreugde op in de levende God! (Ps 83,3).

52. De tweede vorm van liefde voor het kruis noem ik verstandelijk, omdat ze van doen heeft met het hogere deel van de mens: het verstand. Deze liefde is geheel geestelijk en komt voort uit het inzicht dat het een geluk is voor God te mogen lijden; daarom kan de ziel haar waarnemen. Dat maakt de ziel inwendig blij en sterk. Hoewel deze verstandelijke en bewuste liefde goed en zelfs zeer goed is, is ze niet altijd noodzakelijk om met vreugde voor God te lijden.

53. De derde vorm van liefde voor het kruis is de liefde van het toppunt of de spits der ziel zoals de meesters van het geestelijk leven zeggen, of van de geest zoals de wijsgeren zeggen. Al geeft deze liefde geen zintuiglijk genot en geen verstandelijke vreugde in de ziel, toch bemint men het kruis dat men moet dragen. Men vindt er smaak in door het licht van het pure geloof, terwijl het lagere deel van de ziel vaak in opstand en beroering is, zucht en klaagt, huilt en verlangt naar verlichting. Men zegt dan met Jezus Christus: Vader, uw wil geschiede en niet de mijne (Lc 22,42). Of met de H. Maagd: Zie de dienstmaagd des Heren, mij geschiede naar uw woord (Lc 1,38).

Met een van deze twee soorten van liefde van onze hogere vermogens moeten we het kruis liefhebben en aanvaarden.

Ten tiende: aanvaard kruisen van allerlei soort

54. Besluit dan, Vrienden van het Kruis, alle soorten kruisen te dragen zonder uitte sluiten of te kiezen: armoede, onrecht, verlies, ziekte, vernedering, tegenspraak, laster, dorheid, verlatenheid, in- en uitwendige zorgen. Zeg steeds: Mijn hart is bereid, God, mijn hart is

bereid (Ps 56,8 - Vulgaat). Wees er dus op voorbereid dat je door mensen, engelen en als het ware ook door God zelf verlaten wordt. Je zult worden vervolgd, benijd, verraden, belasterd, verdacht gemaakt en door iedereen en in de steek gelaten. Je zult honger en dorst lijden, tot de bedelstaf gebracht worden, uitgekled worden, alles verliezen, verbannen worden, in de kerker terechtkomen en aan de galg en op allerlei manieren gefolterd worden, omdat men je valselyk misdaden ten laste legt. Stel je tenslotte voor dat je na het verlies van bezit en eer uit je huis wordt gezet, zoals Job en de H. Elisabeth van Hongarije is overkomen. Of dat je met deze Elisabeth in het slijk of met Job op een mesthoop terechtkomt waar het stinkt en waar je vol etterbuilen blijft liggen, zonder dat je een doek krijgt om je wonden te verbinden of een stuk brood om te eten – wat men een paard of een hond niet zou weigeren. Of dat God je bovenop die extreme nood overgeeft aan alle bekoringen van de duivel, zonder enige voelbare vertroosting in je ziel te storten.

Wees er van overtuigd, dat je dan waarachtig hebt te maken met de goddelijke glorie en met het ware geluk van een echte en volmaakte Vriend van het Kruis.

Ten elfde: vier punten ter reflectie

55. Als hulpmiddel om waardig te lijden moeten jullie er een heilige gewoonte van maken aan vier dingen te denken. Ten eerste dat God, zoals een groot koning, vanuit een toren naar zijn soldaat kijkt, hem met welgevallen gadeslaat in de hitte van het gevecht en hem prijst om zijn moed. Waarnaar ziet God op aarde? Naar koningen en keizers op hun tronen? Dikwijls ziet Hij hen slechts met verachting. Naar de grote overwinningen van de legers van een land, naar kostbare edelstenen, in één woord: naar alles wat groots is in het oog van de mensen? Wat groot is in het oog van de mensen, wekt afkeer bij God (Lc 6,15). Waar ziet Hij dan wel met genoegen en welgevallen naar en waarover vraagt Hij inlichtingen bij de engelen en zelfs bij de duivels? Naar iemand die voor God strijdt tegen het noodlot, de wereld, de hel en zichzelf, en die zijn kruis met vreugde draagt. “Heb je dat grote wonder op aarde gezien waar heel de hemel met bewondering naar kijkt?”, zegt de Heer tot Satan. “Heb je mijn die- naar Job gezien die voor Mij lijdt?” (Job 2,3).²⁴

²⁴ In dit nummer blijkt opnieuw dat Montfort soms traditionele zegswijzen gebruikt (God als een grote koning, de mens als soldaat) om ze even later te nuanceren.

56. Denk ten tweede aan de hand van die machtige Heer: elk natuurlijk leed dat ons overkomt, van het grootste tot het kleinste, is zijn werk. Dezelfde hand die een leger van honderdduizend man in het stof deed bijten, doet het blad van de bomen vallen en het haar van jullie hoofd (Mt 10,30). De hand die zwaar op Job neerkwam, raakt jullie maar zachtjes en veroorzaakt slechts lichte pijn. Met dezelfde hand brengt God dag en nacht, zonneschijn en duisternis, goed en kwaad voort. Hij laat het toe dat men jullie beledigt; Hij is niet de oorzaak van het kwaad dat je treft, maar laat het wel toe.

Ondervind je ooit dat iemand je vervloekt of stenen naar je werpt, zoals David overkwam (2 Sam 16,5-14), zeg dan bij jezelf: “Ik zal me niet wreken; ik laat hem begaan, want de Heer heeft hem bevolen zo te handelen. Ik weet, dat ik alle mogelijke beledigingen heb verdiend en terecht door God word gestraft. Mijn armen, verroer je niet; mijn tong, zwijg: sla niet, zeg niets. Die man of die vrouw die me beledigt met woord of daad, zijn gezanten van God; ze komen in naam van zijn barmhartigheid om een minnelijke schikking met me te treffen. Prikkelen we Gods gerechtigheid niet door ons het recht toe te eigenen om wraak te nemen. Geringschatten we zijn barmhartigheid niet door ons te verzetten tegen haar liefdevolle zweepslagen. Opdat hij ons niet, om zich te wreken, naar de strenge gerechtigheid van de eeuwigheid verwijst”.

Zie hoe de ene hand van God je met almachtige en oneindige voorzichtigheid ondersteunt, terwijl de andere je slaat. Met de ene hand doet Hij sterven en met de andere schenkt Hij leven. Hij vernedert en heft weer op. Zijn armen strekken zich zacht en krachtig uit van het ene tot het andere eind van jullie leven (Wijsh 8,1): zacht om te voorkomen dat je boven je kracht beproefd en geslagen wordt (1 Kor 10,13); krachtig door je bij te staan met zijn machtige genade naargelang de hevigheid en de duur van je beproeving en verdriet. Volgens het Kerkelijk Reisgebed is Gods genade je steun aan de rand van de afgrond, je reisgezel als je onderweg verdwaalt, je schaduw tijdens de verzengende hitte, je mantel als de regen je overvalt en als je van de kou verkleumt, je voertuig als je vermoeid neervalt, je hulp in tegenspoed, je stok op gladde wegen en je veilige haven als ondergang en schipbreuk je bedreigen.²⁵

25 Ook deze alinea bevat uitdrukkingen die gevaarlijk worden, als ze uit hun context worden gehaald. Wanneer

57. Denk ten derde aan de wonden en smarten van de gekruisigde Jezus. Hij zegt jullie: “U allen die langs de doornige kruisweg gaat die Ik gegaan ben, aanschouw en zie” (Klaag 1,12). Zie met de ogen van uw lichaam en ook met de ogen van de geestelijke beschouwing. Is jullie armoede, naaktheid, bespottung, smart en verlatenheid met de mijne te vergelijken? Zie naar mij die onschuldig ben, en beklaag je dan, jij die schuldig bent.

De H. Geest maant ons door de mond van de apostelen zo naar de gekruisigde Jezus Christus te kijken. Hij zegt dat we ons moeten wapenen met deze gedachte die doordringender en verschrikkelijker voor al onze vijanden is dan elk ander wapen: Word je overvallen door armoede, schande, pijn, bekoring of welk kruis ook, wapen je dan met een schild, een pantser, een helm, een tweesnijdend zwaard (cf. Ef 6,11-17), namelijk door te denken aan de gekruisigde Jezus Christus. De herinnering aan hem is hét middel om alle moeilijkheden te overwinnen en elke vijand te verslaan.

58. Zie ten vierde naar de prachtige kroon die je in de hemel wacht, als je je kruis naar behoren draagt. Dat vooruitzicht heeft de patriarchen en profeten in hun geloof en tijdens hun vervolgingen gesteund, en de Apostelen en Martelaren in hun activiteiten en tijdens hun martelingen bemoedigd. Liever, zeiden de patriarchen met Mozes, worden we met het volk van God beproefd om eeuwig gelukkig te zijn dan één ogenblik lang een misdadig genot te smaken (Hebr 11,24-26). We worden hevig vervolgd omwille van de beloning, zeiden de profeten met David (Ps 69,8). Door ons lijden zijn we als voor de dood bestemde slachtoffers, als een schouwspel voor de wereld, de engelen en de mensen, als het uitschot en het uitvaagsel van de wereld, zeiden de Apostelen en Martelaren met Paulus; deze lichte tijdelijke pijn bewerkt in ons het oneindig gewicht van de eeuwige glorie (2 Kor 4,17).

Kijk omhoog naar de engelen die ons toeroepen: “Zorg dat jullie de kroon niet verliezen die bestemd is voor het jullie toebedeelde kruis, als jullie het waardig dragen. Anders zal een ander het doen en jullie kroon bemachtigen”. “Strijd moedig door geduldig te lijden”, zeggen ons alle heiligen, “en je zult een eeuwig rijk verwerven”. Luister tenslotte naar Jezus

constant wordt bedreigd met de harde hand van God, wordt het Evangelie uit zijn voegen getild. Dat gebeurt echter ook, als God alleen maar wordt voorgesteld als een lieve opa.

Christus die zegt: “Aan hem slechts die lijdt en door geduld overwint, zal ik mijn beloning geven” (Openb 2,7.11. etc).

Sla de ogen neer naar de plaats die we verdienen en die ons, samen met de boze moorde-naar en de verworpenen, te wachten staat in de hel als we lijden zoals zij: morrend, verongelijkt en met wraakgevoelens. Roepen we met Augustinus: “Brand, Heer; kap, snijd en hak hier op aarde tot straf voor mijn zonden, als U ze mij maar kwijtscheldt voor de eeuwigheid”.

Ten twaalfde: beklaag je niet!

59. Beklaag je nooit vrijwillig en mor niet over de schepselen van wie God zich bedient om je op de proef te stellen. Er zijn drie soorten van klagen over je kwalen. Het eerste is onwillekeurig en natuurlijk: het klagen van het lichaam dat kermt, zucht, kreunt, huilt en jammert; als de ziel zich in haar hogere delen aan Gods wil onderwerpt, is dit klagen geen zonde. Het tweede is beredeneerd, namelijk als je klaagt en je lijden bespreekt met hen die het kunnen verhelpen, zoals bij een overste of een dokter; dit klagen kan onvolmaakt zijn, als je er te gemakkelijk toe overgaat, maar het is geen zonde. Het derde is misdadig, als je namelijk klaagt over iemand om bevrijd te worden van het leed dat hij je aandoet of om wraak te nemen; of als je zomaar aan onze klachten toegeeft, ongeduldig wordt en aan het morren slaat.

Ten dertiende: wees dankbaar voor het Kruis!

60. Aanvaard nooit een kruis zonder het deemoedig en dankbaar te kussen. Als de goede God je een nogal zwaar kruis schenkt, dank Hem dan in het bijzonder en laat ook anderen Hem danken, naar het voorbeeld van een vrouw die heel haar bezit had verloren in een proces dat haar ten onrechte was aangedaan. Onmiddellijk liet ze een H. Mis lezen van het enige tienstuiverstuk dat ze nog had, om God te danken voor de kans die haar ten deel was gevallen.

Ten veertiende: vrijwillige kruisen

61. Wil je het waard worden de beste kruisen te ontvangen, die je namelijk zonder eigen toedoen overkomen, neem dan vrijwillig kruisen op je in overleg met een wijze geestelijke raadsman. Ben je bijvoorbeeld nogal gehecht aan een meubelstuk, geef het aan een arme en zeg tegen jezelf: zou ik iets onnodigs willen hebben, terwijl Jezus arm was? Staat een of ander

voedsel, een bepaalde deugdbeoefening of een onaangename geur je tegen: eet dat voedsel, beoefen die deugd, ruik die geur, overwin je. Ben je met nogal overdreven innigheid en vurigheid aan bepaalde personen of dingen gehecht: ga weg, trek je terug en verwijder je van wat je streelt. Voel je een natuurlijke drang om iets te zien of te doen, om gezien te worden of ergens heen te gaan: bedwing je, zwijg, verberg je, wend je ogen af. Heb je een natuurlijke afkeer van iets of iemand: ga er dikwijls heen, overwin jezelf.

62. Als jullie ware Vrienden van het Kruis zijn, zal de altijd vindingrijke liefde je duizenden van zulke kruisjes doen ontdekken. Ongemerkt zul je er rijker van worden, zonder gevaar voor ijdel zelfbehagen dat vaak gepaard gaat met de gelatenheid waarmee men opvallende kruisen draagt. Omdat je trouw bent geweest in het kleine, zal de Heer je volgens zijn belofte aanstellen over het grote (Mt 25,21), d.i. over veel gunsten die Hij je zal schenken, over talrijke kruisen die Hij je zal sturen, en over de grote glorie waaraan Hij je deel zal geven.

3. Een erfgoed dat te denken geeft

De Brief aan de Vrienden van het Kruis is geen gemakkelijke lectuur. Er komen zoveel aspecten ter sprake, dat het bij een eerste of tweede lezing gaat duizelen. Wordt zodoende niet van alles en nog wat op een hoop gegooid? Een andere moeilijkheid komt voort uit de sentimenten die bij de lezers opkomen als over het kruis gesproken wordt.

Het is duidelijk dat Montfort vooral de aandacht wil vestigen op het Kruis dat meekomt met de navolging van Jezus. Het centrale focus is wat iemand te doen en te wachten staat, als hij in de voetsporen van de Gekruisigde treedt of het Evangelie van Jezus echt serieus neemt. Dan wordt het leven niet gemakkelijk, ook al gaat die keuze volgens de Bijbel en de heiligen gepaard met een diepe vreugde op grond van het besef één te zijn met God en diens menslievendheid.

Daarnaast heeft Montfort het ook over penibele situaties waarin christenen en niet-christenen terechtkomen wegens van alles en nog wat. Zoals lichamelijke kwalen of ziekten, psychische ellende, sociale achterstelling en uitbuiting etc. Het is een hele opgave om daar niet neerslachtig of opstandig van te worden ofwel zo humeurig dat er geen land met je te bezeilen is. Het hoort bij de levensopgave van christenen, dat dergelijke moeilijkheden hen niet totaal in de greep krijgen. Ook in dat soort omstandigheden acht Montfort het mogelijk om Jezus te volgen op de weg die hij is gegaan.

Deze accenten verdwijnen soms op de achtergrond, omdat in de Brief her en der opvattingen voorkomen die ons irriteren of onaanvaardbaar voorkomen. In de voetnoten bij de tekst is daar nadrukkelijk op gewezen. We hoeven niet zomaar in te stemmen met alles wat Montfort heeft geschreven. Niet omdat sommige passages ingaan tegen het moderne sentiment, maar omdat ze theologisch vragen oproepen. Montfort hanteert soms discutabele ideeën over God, zonde, oordeel, straf en hel. De predikant in hem laat zich daar meeslepen door zijn retoriek. Ook dat hoort bij alles wat hij heeft nagelaten. Als we zijn erfgoed willen doorgeven, moeten die lastige aspecten worden verdisconteerd. In de hedendaagse hermeneutiek heet dat: tracht hem beter te begrijpen dan hij zichzelf en zijn God heeft begrepen. Verantwoord omgaan met ons erfgoed houdt meer in dan doorgeven wat ons goed in de oren klinkt. Het onbehagen over bepaalde kanten ervan daagt uit om op zoek te gaan naar nieuwe ideeën en een nieuwe taal, door de Schrift en de Traditie opnieuw te gaan lezen en

ons af te vragen hoe de Geest tot ons spreekt door de tekenen van de tijd, door wat om ons heen gebeurt, door nieuwe vragen, ideeën en gedragswijzen.

Daarbij is het de vraag, of we ons tegenwoordig niet te gemakkelijk afmaken van de profetische kritiek in het Evangelie. Hoewel het lijden niet zomaar mag worden gezocht en verheerlijkt, is Jezus ervan overtuigd dat de inzet voor het Rijk Gods gepaard moet gaan met zelfverloochening. Niet dat zelfverloochening het uitgangspunt is; dat is gelegen in de weg die Jezus is gegaan op basis van geloof, hoop en liefde. Wie die weg inslaat, stoot echter op neigingen en tendensen die haaks staan op het leven volgens van het Rijk Gods. Als we daar niet resoluut tegen ingaan, wordt het leven een helse aangelegenheid. Wassen we onze handen niet te gemakkelijk in onschuld? De situatie van mensen in nood roept in het licht van Gods menslievendheid de vraag op: “Mens, waar is je broer of je zus? Bekommer je je wel om hen? Zie je niet wat er met hen aan de hand is?” Ook als we niet meteen schuldig daaraan zijn, mag hun situatie ons niet onberoerd laten. Daarover gaat het laatste hoofdstuk.

Vrienden van het kruis in onze dagen

Ook Jezus had het soms moeilijk met zijn neigingen en fantasieën en moest ertegen vechten. Maar steeds opnieuw kwam hij zulke crisissen te boven en kwam hij in actie als anderen het zwaar en moeilijk hadden. Hij luisterde naar hen, kwam voor hen op en pleitte voor hen in hun omgeving en bij de instanties van zijn dagen. Zoals de Lijdende Dienaar in Jesaja 53 identificeerde hij zich met hen. Vanuit het diepst van zijn hart, in verbondenheid met de Aanwezige die hij “mijn Vader” noemde, liet de Zoon zien wat er gebeurt als we aan die Aanwezigheid gehoor geven en het Vuur van de Geest in ons laten branden. Nogmaals, het was niet zo dat dit hem altijd gemakkelijk viel. Volgens Joh 4,3 en 10,39 verlaat hij Jeruzalem twee keer, als de grond onder zijn voeten te heet wordt. De derde keer blijft hij er echter en gaat hij de confrontatie aan met de hogepriesters en de landvoogd. In zijn aan God herinnerende kwetsbaarheid komt hij op voor barmhartigheid, solidariteit en genade. Zonder grootspraak, maar onverzettelijk en vrijmoedig sterft hij aan het kruis, getuigend van de liefde van de Vader voor alle mensen. Bespot door hoge heren en door een anonieme menigte, verlaten door veel van zijn vrienden, biddend in zijn nood, zich vastklampend aan de menslievende aanwezigheid van de Vader. Als teken van zijn gezindheid had hij de avond tevoren de voeten van zijn leerlingen gewassen en hen gesmeekt dienstbaar met elkaar om te gaan en zo de wereld in te trekken. Hij had gebeden, dat ze de eenheid met hem, met elkaar en met de armen zouden bewaren, ook in moeilijke omstandigheden.

De kruisspiritualiteit van Montfort loopt niet om de kwetsbaarheid van het leven heen. Degenen die het goed gaat, worden aangesproken op hun saamhorigheid met anderen die onder de last van het leven gebukt gaan. Geluk en levensvreugde bestaan niet in het mijden van zieken, lijdenden en stervenden. Ze hebben te maken met het samen dragen van het leven, ook in zijn onloochenbare kwetsbaarheid en broosheid. Montfort keert zich tegen hen die geen oog hebben voor de miserie van anderen of – nog erger—bij voorbaat al zeggen dat het hun eigen schuld is. Ze koesteren op een kortzinnige wijze alleen maar hun eigen geluk

en missen de moed en de durf om solidair met anderen te worden. Zeker, kruisen hoeft je niet te zoeken. Maar wie zijn ogen en zijn hart opent en solidair met anderen wordt, komt ze vanzelf tegen. Zoals bij Jezus het geval was. De herinnering aan zijn weg is een fundamenteel moment in de kruisspiritualiteit van Montfort.

Dit slothoofdstuk richt de aandacht op drie aspecten van kruisspiritualiteit in de lijn van Montfort: de hartstocht die bij het volgen van de Gekruisigde hoort, de zelfverloochening die hand in hand moet gaan met aandacht voor de ander, de harde consequenties die de navolging van Christus met zich mee kan brengen.

1. Leven met Messiaanse passie

Montfort's kruisspiritualiteit is gerelateerd aan de gepassioneerde wijze waarop Jezus in het leven stond zonder zichzelf te sparen, waarbij hij uiteindelijk ook dodelijke risico's niet uit de weg ging. Tijdens een congres in Rome in 2004 met als thema *A Passion for Christ, a Passion for Humanity* zijn twee teksten uit het Nieuwe Testament onder de aandacht gebracht: de ontmoeting van Jezus met de Samaritaanse vrouw (Joh 4,5-26) en de parabel over de barmhartige Samaritaan (Lc 10,30-35). Twee keer betreft het vreemdelingen, mensen uit Samaria waar Joden onderweg naar Jeruzalem met een grote boog omheen liepen.

Als Jezus in gesprek raakt met de Samaritaanse vrouw, laat hij haar heel haar leven uitspreken. Eerst dan is zij in staat haar diepste nood te klagen: het verlangen naar de Messias, naar iemand die haar volstrekt serieus neemt en haar accepteert zoals zij is. Om toe te komen aan echte kruisspiritualiteit zou je zo intens met een ander moeten kunnen omgaan. De episode is als een commentaar op wat Jes 42,3 zegt over de Dienaar: "Het geknakte riet breekt hij niet af, de kwijnende vlam zal hij niet doven". Om zo te zijn moet je innerlijk vrij zijn, niet bang om het gesprek met een ander aan te gaan, zonder vooroordelen, zonder vooraf de afloop te kennen. Het kost inspanning en moeite om zo hartgrondig bij een ander te komen. Zonder diepe zelfinkeer lukt dat niet. Om zo ver te kunnen gaan trok Jezus zich vaak terug in het gebergte om er te bidden, met flarden uit de Psalmen en uit Jesaja voor de geest.

De parabel over de Samaritaanse man laat zien, dat het in de normale maatschappij niet vanzelfsprekend is aandacht te hebben voor een gewonde en tijd voor hem vrij te maken. Anders dan de priester en de Leviet ziet de Samaritaan de gewonde, niet alleen met zijn ogen,

maar ook en vooral met zijn hart. Zonder dat hart lukt het niet een echte helper te worden. Wie zijn hart durft te laten spreken, weet niet hoe zijn weg verder gaat en beschikt niet over zijn eigen tijd en agenda. Dan is de toekomst onzeker. De priester en de leviet willen de controle houden, ook in hun religieuze beleving en hun godsgeloof. De Samaritaan gelooft anders in God. Wellicht moeten we zeggen, dat hij in een andere God gelooft. Hij loopt niet in een wijde boog om de gewonde heen, maar maakt gemeenschap met hem. De parabel is een concrete illustratie bij Jes 53,4: “Het waren onze zonden die hij droeg, ons lijdten dat hij op zich nam”.

Het lukt niet zomaar om een Samaritaanse vrouw bij haar levensverhaal te laten komen of je agenda te laten onderbreken door een toevallige ontmoeting met een gewonde. Daarvoor moet je geen vooropgezette ideeën hebben en maatschappelijke of kerkelijke vooroordelen aan de kant kunnen zetten. Alleen dan kun je zien wie en wat er op je weg komt. Paus Franciscus zegt dat we niet bang moeten zijn om vuile kleren te krijgen, ook al wordt ons dan de toegang ontzegd tot een volstrekt schone kerk met een esthetisch verantwoorde liturgie en met hoogverheven gedachten. Wie streeft naar de volmaaktheid van de oneindige God, staat open voor ontmoetingen die de orde doorbreken en de onaantastbare zekerheid onderuithalen. In **Geraakt door de nederigheid van God** is Gods oneindigheid getypeerd als het vermogen om zonder angst en met passie mee te gaan met wie vies, vuil en door zonden bedekt zijn of door het leven verminkt. Het congres in Rome over *A Passion for Christ, a passion for humanity* wees op de angst die in ons leeft om ons te engageren in een geschiedenis vol gewonde relaties. In de ontmoetingen met de eenzame vrouw uit Samaria en met de halfdode man langs de weg zetten Jezus en de Samaritaan die angst van zich af.

De passie van Jezus tegenover de Samaritaanse en in de parabel over de barmhartige Samaritaan zet onze levensbenadering en onze denkbeelden op de kop. “God zoals Hij in Jezus tot ons is gekomen, is blijkbaar niet zozeer geïnteresseerd in hoe en wat wij over Hem denken. Het gaat Hem erom hoe wij ons tegenover anderen gedragen. De wijze waarop we met anderen omgaan, laat zien hoe wij over Hem denken en hoe we Hem zien”.³³ In de lijn van de wijzen en de profeten van Israël distantieert Jezus zich niet “van de ongerijmdheden, de verschrikkingen en de afgronden van onze werkelijkheid” noch zoekt hij troost in “mythen en ideeën die ver afstaan van de concrete werkelijkheid om ons heen” (28-29). “Wie in de boodschap van Christus’ opwekking de schreeuw van de Gekruisigde niet meer hoort,

hoort de mythe van een overwinnaar, maar niet het Evangelie” (29). Helaas laten we vaak “de wereld en haar geschiedenis aan zichzelf en aan het lot over en willen we alleen onze eigen individuele tijd van leven in relatie tot God brengen”.³⁴ Dan wordt het Evangelie gereduceerd “tot een gnostisch getinte mythe over louter mijn persoonlijke identiteit” (156v), zonder betrokkenheid op anderen. Dat gebeurt ook, als de kruisspiritualiteit niet verder reikt dan boetedoeningen omwille van het eigen zielenheil en uit vrees dat het eigen ik de eeuwige zaligheid misloopt. Dat is niet de Messiaanse passie waarmee Jezus als de lijdende dienaar in het leven stond.

2. Met oog voor de ander – zelfverloochening

Montfort wil niet op veilige afstand of vanuit de hoogte met anderen omgaan. Hij wil zich als getuige van de Gekruisigde identificeren met hun kwetsbaarheid en er respectvol voor hen zijn. Zijn getuigenis van Christus is slechts authentiek, als hij niet alleen met woorden aan Christus herinnert, maar ook hier en nu diens Geest belichaamt. Dat lukt hem niet zomaar; hij is m.a.w. een zondaar. Hij moet het leven niet vanuit zijn oogpunt bekijken, maar uit dat van de ander. Hij mag zijn ik niet centraal stellen. In die zin moet hij zichzelf verloochenen. Dat hoort bij de mentaliteit van de Lijdende Denaar. Eerst dan is de verkondiging dat de Messiaanse tijd is aangebroken, geen loze bewering. Zoals Jezus Messias moet de leerling door toewijding aan de ander inspelen op de toekomst die zich in wijzen, profeten en armen van geest al manifesteert. Zonder zichzelf te sparen, door resoluut afstand te nemen van de neiging om iets naar zichzelf toe te halen of zijn eigen ik centraal te stellen. Door zo zichzelf te verloochenen neemt hij de oproep van Jezus “bekeer je” (Mc 1,15) serieus. Er is geen andere weg om in het Evangelie te geloven.

Hier ligt een opmerkelijke overeenkomst met het verzet tegen een moderniteit die heeft geleid tot machtsdenken en tot de levenshouding van “ik sta boven jou”. Het ik is in de moderniteit centraal komen te staan. De hier bepleite levenshouding heet in filosofische termen: vanuit een gedeconstrueerd ik in het leven staan, d.w.z. zonder hoog van de toren te blazen, zonder een air van “ik heb het leven in de greep”, zonder te ontkennen dat het moeilijk is er voor anderen te zijn. Na de vele onheilsgeschiedenissen van de 20e en begin 21e eeuw heet dat: spreken over iets waarover we het recht van spreken hebben verspeeld.

Montfort houdt zich niet op veilige afstand van hen die het moeilijk hebben. Zoals Jezus, dankzij Jezus en met de God van Jezus wil hij een helper van hen zijn en hun kruis met hen dragen, niet neerbuigend maar solidair. Al gebruikt hij termen en uitdrukkingen van drie eeuwen geleden, in zijn doen en laten is hij een mens die ook in onze tijd broodnodig is. Hij onderscheidt zich heel duidelijk van hen die er alleen maar op uit zijn zichzelf goed te voelen en die daarom met een grote boog om de zogenaamde sukkelaars heen lopen. Hij moet niets hebben van het streven om op een afstandelijke manier spiritueel te genieten, zoals de priester en de leviet in de parabel van de barmhartige Samaritaan.

3. Zijn leven verliezen

De ultieme consequentie van de navolging van Christus en van de kruisspiritualiteit is niet lang geleden op een bijzondere manier naar voren gekomen bij een aantal christenen in Noord Afrika.

Eind maart 1996 zijn in het Algerijnse **Tibhirine** een aantal Trappisten vermoord. Ze woonden aan de rand van een islamitische dorp en hadden goede contacten met de mensen in de buurt. Zonder op een zelotische wijze van Christus te getuigen of zieltjes te willen winnen, leefden ze te midden van hen op een diaconale manier. Voor iedereen in nood of ellende poogden ze een barmhartige Samaritaan te zijn. In de omgeving waren echter mensen die hun aanwezigheid met wantrouwen bekeken. De monniken werden bedreigd en vroegen zich af wat te doen: blijven met alle risico's van dien of vertrekken? Ze waren het onder elkaar niet spontaan eens. Waarom waren ze er eigenlijk? Allerlei sentimenten gingen door hen heen: angst, je kruis dragen, getuigen van het Evangelie van menslievendheid door dik en dun, de dorpelingen niet in de steek laten, je leven in Gods hand leggen, verstandig zijn. Ze besloten in Jezus' naam in het dorp te blijven getuigen van broederlijkheid over alle grenzen heen, hoe ernstig de dreiging ook was, met de dood voor ogen. Midden in de nacht zijn ze gevangen genomen, weggevoerd en vermoord. Slechts twee van hen hebben het bij toeval overleefd. Het is hier niet de plaats om alle omstandigheden van de moord uit de doeken te doen. Het gaat om hun drijfveren en hun idealen. Die komen naar voren in het testament van broeder Christian, de prior.

Mocht ik ooit—misschien vandaag al —het slachtoffer worden van het terrorisme dat nu blijkbaar alle vreemdelingen in Algerije wil treffen, dan zou ik graag zien dat mijn gemeenschap, mijn kerk, mijn familie zich herinneren dat mijn leven GEGEVEN was aan God en aan dit land.

Ik zou graag hebben dat ze aanvaarden dat de enige Meester van alle leven niet vreemd kan zijn aan dit brutale einde. Dat ze voor mij bidden: hoe zou ik een dergelijk offer waardig bevonden worden? Dat ze een verband leggen tussen deze dood en de dood van al die anderen die eveneens gewelddadig zijn gedood, maar aan wie men onverschillig voorbijgaat omdat de slachtoffers naamloos blijven.

Mijn leven is niet meer waard dan dat van een ander. Ook niet minder. In elk geval heeft het niet de onschuld van de kindertijd. Ik heb voldoende geleefd om te weten dat ook ik helaas schuld heb aan het kwaad dat in de wereld lijkt te zegevieren, zelfs aan het kwaad dat me blindelings zou treffen.

Ik zou graag, als het zover is, in een flits de helderheid van geest hebben om aan God en aan mijn broeders in het menszijn vergeving te vragen, en tegelijk hem die mij gedood heeft, van ganser harte te vergeven.

Ik wens deze dood helemaal niet. Ik vind het belangrijk dit uitdrukkelijk te zeggen. Ik zie immers niet hoe ik mij erover zou kunnen verheugen dat dit volk, waarvan ik houd, van mijn dood zou worden beschuldigd door mensen die niet weten wat in dit land allemaal gebeurt.

.....

Het zal erop lijken dat mijn dood gelijk geeft aan wie klaarstaan om mij een naïeveling of een idealist te noemen: “Laat hem nu eens zeggen wat hij ervan denkt!” Zij moeten weten dat wat mij het meest bezighoudt en nieuwsgierig maakt, eindelijk een bevrijdend antwoord zal krijgen.

Ik zal immers, als het God belieft, mijn blik kunnen laten opgaan in die van de Vader en met Hem naar zijn moslimkinderen mogen kijken. Dan zal ik ze zien zoals Hij ze ziet, badend in het licht van Christus' heerlijkheid, vrucht van zijn Passie, bekleed met de gave van de Geest. De verborgen vreugde van de Geest zal voorgoed hierin bestaan: dat Hij verbondenheid tot stand brengt en, spelend met de verschillen, de gelijkenis herstelt.

Een vergoten leven. Helemaal van mij, helemaal van hen. Ik dank God die het blijkbaar in zijn geheel bestemd heeft voor die vreugde, ondanks alles.

Algiers, 1 december 1993.

Tibhirine, 1 januari 1994.

+ Christian

Christian en zijn medebroeders zijn Jezus gevolgd tot aan het kruis. Na tijden van angst, onzekerheid en twijfel hebben ze het kruis in hun leven toegelaten, in vereniging met de Gekruisigde. Wie de strekking van het Evangelie van het Kruis wil leren kennen, moet naar mensen als deze monniken kijken. Ze bleven in Tibhirine, ook toen hen de gevolgen daarvan duidelijk voor ogen kwamen. Ze bleven met het oog op God, op Jezus en op hun vrienden in het dorp. Ze gingen het Kruis niet uit de weg, zonder dat ze ernaar verlangden. In het begin aarzelden ze nog, maar na veel bidden en praten bleven ze resoluut samen op hun post. Alleen nog maar bang dat onschuldigen er de schuld van zouden krijgen en dat de schuldigen er onbarmhartig op zouden worden aangekeken. Zelf hadden ze de woorden van Jezus op de lippen: "Vader, vergeef hun, want ze weten niet wat ze doen" (Lc 23,34; zie ook Stefanus in Hand 7,60). Dat komt overeen met het ingetogen besef van geborgenheid waarvan sprake was in hoofdstuk 1 paragraaf 4 en dat ook bij Montfort te vinden is.

De spiritualiteit van het Kruis vraagt om compassie. Daartoe komen we niet zonder het gevecht met onszelf, zonder ascese en bekering. Dat gevecht met onszelf is echter niet de kern. Die ligt in de gerichtheid op de ander, koste wat kost. De trappisten van Tibhirine zijn voor, tijdens en na de keuze om in het dorp te blijven telkens weer naar de kapel gegaan,

waar het kruis of de Gekruisigde een prominente plaats had. In navolging en verbondenheid met Hem hebben ze gewaakt en gebeden om kracht naar kruis.

Heel anders dan de slapende leerlingen in de Olijfhof die de ernst van de situatie ontgaat! Moet Jezus in naam van God werkelijk het risico van vervolging lopen of moet hij God – en ook zichzelf – hierbuiten houden? De vraag is, waar God zich laat vinden. Volgens Jezus is God protesterend aanwezig op plaatsen en momenten waarop kwaad, onrecht en mensenverachting heersen. “Jezus moet aan het kruis sterven, omdat God niet alleen in de geest aanwezig is, maar ook met de zwakheid van het vlees in aanraking komt. Niet slechts de innerlijke bereidheid van Jezus om in te stemmen met de gewelddadige realiteit van het kruis, maar precies de daadwerkelijke gewelddadigheid aan zijn lichaam is kenmerkend voor God... Er is nergens in de wereld een kwaadaardige situatie waar God niet mee in de weer gaat”.³⁵ Volgens Jezus moet ook de leerling de confrontatie met het boze aangaan en de macht ervan weerstaan en ontmaskeren. Een hele uitdaging voor wankelmoedige leerlingen! Is het niet begrijpelijk dat ze in de Olijfhof in slaap vallen? Er wordt nogal wat van hen gevraagd. Ze kunnen het niet geloven. “Ik ken die man niet”, zegt Petrus even later. Hij had gelijk: hij kende de Mensenzoon niet en was nog niet toe aan de navolging van Christus. Als Jezus het over zelfverloochening heeft, bedoelt hij een nieuwe manier van denken en van positie kiezen, eventueel met als gevolg het verlies van eigen leven. Alleen door daadwerkelijk, zoals Maria en Johannes, plaats te nemen aan de voet van het kruis van Jezus, wordt de leerling een navolger. Niet door er alleen maar over na te denken en te speculeren.

In naam van God spreekt Jezus af en toe gedurende zijn proces, tijdens de kruisweg en vanaf het kruis. Nog vaker zwijgt hij. Zijn zwijgen is veelzeggend. “Met de laatste schreeuw van Jezus verstomt een bepaalde manier om over God te praten – die van de macht”.³⁶ Dan verrijst een andere God en ontstaat een andere visie op God, beide in het teken van het kruis. Daarom richt Montfort in Pontchâteau, midden in het land, van alle kanten zichtbaar, een Calvaire op. Wie niet van tijd tot tijd naar het Kruis van Jezus kijkt, loopt gevaar als leerling in slaap te sukkelen en weg te vallen uit de Vereniging van de Vrienden van het Kruis.

Een andere stem uit Noord Afrika is **Pierre Claverie** (1938-1996), geboren in een Frans gezin in Algerije, dominicaan, bisschop van Oran met als bijnaam “bisschop van de muzelmannen”. Volgens hem zit diep in ons de neiging ons boven anderen verheven te achten,

hen te zien als tegenstanders of op hen neer te kijken. Van Jezus leert hij anderen te zien als lotgenoten en vrienden. Wat hij nastreeft, noemt hij „een dialoog in vriendschap“. Hij zegt daarover: “Het opduiken van de ander, de erkenning van de ander, op gelijke voet gaan staan met de ander heeft mij op een gegeven moment niet meer met rust gelaten... Dan gaan we ons verheugen over alles wat ons in staat stelt ruimte voor de ander te maken, er voor hem te zijn en ons aan hem over te geven in plaats van ons te verdedigen”. Die houding is gevaarlijk; ze maakt kwetsbaar, want ze wekt negatieve reacties in een wereld waarin de belangen van familie, stam, natie, ras en religieuze traditie voorop staan. Wie muren afbreekt en grenzen oversteekt, komt bedreigend over. De openheid voor de ander staat haaks op het verlangen over alles en iedereen te willen heersen. De uitnodiging om open en ontvankelijk te leven wekt angst op, want je moet daarvoor veel opgeven. Maar Claverie gaat niet opzij, ook niet als hij met de dood wordt bedreigd. Hij sterft bij een moordaanslag op 1 augustus 1996, enkele maanden na de trappisten van Tibhirine. Kort voor zijn dood schrijft hij:

Sinds het begin van het Algerijnse drama is me vaak gevraagd: “Wat doe je hier nog? Waarom blijf je hier? Schud het stof van je voeten en ga naar huis”. Naar huis? Waar ben ik thuis? We zijn hier omwille van de Gekruisigde Messias, om geen andere reden, om niets en niemand anders. We zijn hier niet om belangen te verdedigen of invloed overeind te houden. Ons drijft ook niet zoiets als een masochistische perversie. We hebben geen macht. We zijn simpelweg zoals aan het bed van een zieke vriend of broer: zijn hand in de onze, zijn tranen drogend. Omwille van Jezus, want hij lijdt hier, in dit geweld dat niemand spaart, opnieuw gekruisigd in het lichaam van duizenden onschuldigen. Zoals Maria en Johannes staan we aan de voet van het kruis waar Jezus is verlaten door de zijnen en bespot door de menigte. Is het niet wezenlijk voor christenen om op plaatsen van verlatenheid te zijn? Waar kan de kerk meer het lichaam van Christus zijn dan hier?

Epiloog

Montfort leefde vóór de grote aardbeving in Lissabon op 1 november 1755. Na die beving riep Voltaire God ter verantwoording voor de rechterstoel van de Rede. Dat was het begin van nieuwe vragen en sentimenten over de christelijke godsbeleving. Ook in de dagen van Montfort gebeurden er rampen van allerlei soort. Maar men boog met Job het hoofd voor de onbegrijpelijkheden van God. Dat verandert met Voltaire. Steeds meer staat de vraag centraal, waar de almachtige God blijft bij zoveel onschuldig en ook schuldig lijden. Volgens de Utrechtse historicus H.W. von der Dunk is in de loop van de 20^e eeuw een heldhaftig humanisme zonder God steeds meer het antwoord op de zinloosheid van het bestaan.³⁷ Hij noemt in dit verband Albert Camus. Die zei echter ook dat de idee van gerechtigheid niet kan worden ontwikkeld zonder het besef dat er uit het diepst van de aarde en vanuit de hoogste hemel een protest klinkt tegen het defaitisme en tegen de hopeloosheid. En juist tegenover defaitisme en hopeloosheid kiest Camus voor waarachtigheid en solidariteit. Staat hij daarmee niet dichterbij het godsgeloof van Jezus dan de vrome die het hoofd in de schoot legt?

Het christendom wijst, te midden van het vele lijden en de ogenschijnlijke zinloosheid van het leven, naar het Evangelie van de “dwaze” humaniteit van de Vader wiens Zoon sterft aan het kruis. God zegt op deze dramatische manier dat Hij met hen is die lijden, falen en onder onmacht gebukt gaan. Het Evangelie van de Gekruisigde is nog steeds “hoezeer ook voor joden aanstootgevend en voor heidenen een dwaasheid, voor wie geroepen zijn, Joden zowel als Grieken, Gods kracht en wijsheid” (1 Kor 1,23-24).

Montfort raakt steeds meer gefascineerd door de wijze waarop God zich openbaart in Jezus, en door de smeebede van de Gekruisigde om in zijn voetstappen te gaan. Daardoor krijgt hij oog voor wat er mis is in het leven en ziet hij hoezeer velen daaronder lijden. Des te meer zet hij zich met woord en daad in voor de solidariteit die hoort bij het Rijk Gods. Hij beseft terdege dat daarvoor zelfverloochening nodig is en dat hij het kruis van anderen op zijn schouders moet nemen. In de voetstappen van Jezus, de lijdende dienaar die moed en energie put uit de overtuiging dat God uitzielt naar de thuiskomst van de ontspoorde zoon,

van het verdwaalde schaap of van de in de marge geraakte dochter. In de geest en de praxis van Jezus en Maria deelt Montfort in “de vreugde en de hoop, het verdriet en de angst van de mensen van vandaag, vooral van de armen en van hen die, hoe dan ook, te lijden hebben” (*Gaudium et Spes* 1). Volgens Jezus kom je zo je kleinzieligheid te boven en neem je zo niet alleen je eigen kruis op de schouder, maar ook dat van anderen die zijn getroffen door tegenslag en ongeluk, ziekte en dood, armoede en uitbuiting, gevoelens van onmacht en zinloosheid. Hij wil solidair met hen zijn en zijn leven met hen delen. Zoals oudtestamentische profeten, vooral Jes 53, is hij er van overtuigd dat dit engagement met pijn en moeite gepaard gaat en dat je, in het uiterste geval, ervoor bespot en aan een kruis genageld kunt worden. Toch neemt hij niets van zijn overtuiging terug. Montfort ook niet!

Het valt niet mee om zoals Jezus en Montfort in het leven te staan. De verleiding is groot om kleinzieliger te gaan leven dan zij hebben gedaan. Zonder een vlieg kwaad te doen, maar ook zonder de nek uit te steken, ervan overtuigd een redelijk goede mens te zijn. Montfort daarentegen is zich voortdurend bewust van wat hij noemt “zijn zondigheid”, d.w.z. de neiging om het wel te geloven en de boel de boel te laten. In zijn ogen viert de duivel zijn grootste triomfen, als mensen tevreden zijn met hun manier van leven. Hij bidt om mensen die in woord en daad tegen anderen zeggen: “Jij mag er zijn. Zelfs als je je als een eigengereide zondaar gedraagt, laat ik je niet in de steek. Ik probeer je weer overeind te helpen. In de hoop en verwachting dat ook jij anderen niet in de steek laat. Ook al kost dat moeite en pijn; je kunt het ook je kruis noemen. Neem het op en draag het. Jezus is je daarin voorgegaan. Volg hem, treed in zijn voetstappen. Ik beloof je: hoe moeilijk het ook is, je zult vrede en vreugde ervaren als je hem volgt. Dit mysterie begrijp je slechts, als je hart wordt geraakt door de woorden en daden van de profeten en Jezus”.

De montfortaanse Constituties uit 1994 zeggen daarom: “Om mensen de gaven van de Vader over te dragen maken we ons tot naasten van hen aan wie we het evangelie brengen door ons leven, ons lijden en onze verwachtingen met hen te delen; zoals Christus en in hem, aanvaarden we de lotsverbondenheid met onze medemensen, tot het kruis toe” (12). We moeten “ons inzetten voor de prediking van het heil door het kruis, toppunt van Gods wijsheid en macht, teken bij uitstek van de liefde en de volledige wegschenking” (51). “Geoorzaam willen we tot het uiterste gaan in onze deelname aan de wil van de Vader, tot het kruisoffer, naar het voorbeeld van Maria, dienstmaagd van de Heer” (92). “We laten ons

bezielen door de wijsheid van het kruis die ons leert trouw te zijn tot in het offer toe” (105). Die woorden in de lijn van de kruisspiritualiteit van Montfort zijn lastig in de praktijk te brengen. Zeker, we voelen ons één met hen die door groot leed worden getroffen, maar hoe geven we handen en voeten aan die compassie? We slaan de ogen ten hemel, spreken enkele voorbeden uit en gaan over tot de orde van de dag. Montfort ging verder, werd echt arm met de armen en hield nergens een veilige reserve waarop hij kon terugvallen, als hij in de knel kwam te zitten. Juist daardoor werd het kruis voor hem een zacht en vreugdevol mysterie. Wie zich daar niet aan waagt, begrijpt het niet en blijft er buiten. Het wordt slechts zacht en vreugdevol, als we zonder reserves leven voor anderen. Daar komen we vaak niet aan toe. Dan blijft het kruis een dwaasheid en een ergernis zonder enige aantrekkelijkheid.

“Het kruis is een zeer diep mysterie op aarde” (C 19,1). Het past niet bij onze spontane wensen en verwachtingen. En het zit ons nog steeds niet als gegoten. Op onze beste momenten zien we even dat er niets gaat boven ons leven geven voor onze vrienden, d.w.z. voor hen die in nood verkeren. Maar even later schrikken we terug. Om die terugval te voorkomen droeg Montfort een kruisbeeld in de hand. Niet uit devotionele sleur, maar als teken van zijn hartstochtelijk verlangen om één te zijn met Christus. Een mens, een christen in ieder geval, leeft niet echt als hij niet in het leven staat met de hartstocht en in de horizon van de gekruisigde Jezus. Kruisspiritualiteit wil ons bij deze les houden.

Passie voor Christus en voor menswaardigheid, leven met Messiaanse allure, onszelf verloochenen, ruimte maken voor de ander, als martelaar sterven... Op het eerste gezicht en volgens het spontane sentiment is dat alles hard labeur; het brengt niet direct vreugde met zich mee. Het kost moeite en het doet pijn om de ik-gecentreerdheid en het streven naar superioriteit achter ons te laten. We schrikken terug, als we horen dat we solidair moeten zijn met hen die worden geminacht en die lijden, want dat brengt ons vaak in een lastig parket. Toch is christelijke kruisspiritualiteit ten diepste gekenmerkt door vreugde omdat we godzijdank en in Gods naam mogen opkomen voor en nabij mogen zijn aan hen die het moeilijk hebben. Niet zomaar, vaag en onnadenkend in Gods naam. Israël en de eerste christenen denken en spreken namelijk over God en in Gods naam in een horizon van mededogen.

Het duurt soms lang, voordat we daaraan toe komen en de vreugde ervan ervaren. Ze berust op het inzicht dat de glorie van God niet bestaat in verhevenheid boven alles en ie-

dereen, maar in hartstochtelijke zorg om al wat leeft. Montfort noemt dit een mysterie. Het besef ervan ontstaat eerst, als we onze spontane gevoelens en verlangens diepgaand durven te heroverwegen. Dat lijkt een dwaze onderneming. We gaan niet graag die kant op. Wie beweert dat betrokkenheid op en solidariteit met anderen onze diepste impuls is en dat daardoor ons diepste verlangen wordt vervuld, komt ons voor als een dwaas. Deze vreugde is soms eerder te vinden bij mensen die arm zijn en van alles te verduren hebben, dan bij hen die het leven alsmaar schijnt toe te lachen en die zich omringd weten door alle mogelijke comfort. De vreugde van sommige armen berust op het besef dat God reddend nabij is aan wie onderdrukt worden en geen rechtvaardige kans krijgen in de samenleving. In de nabijheid van hen is God te vinden.

In Fil 3-4 schrijft Paulus over deze vreugde die in Christus is doorgebroken: “Ik wil Christus kennen en de kracht van zijn opstanding ervaren, ik wil delen in zijn lijden en aan hem gelijk worden in zijn dood. In de hoop misschien ook zelf uit de dood op te staan” (3,10-11). In één adem noemt Paulus opstanding en lijden. De kracht van Jezus’ opstanding manifesteert zich in de wijze waarop we omgaan met de moeilijkheden die we als getuigen van het Evangelie ondervinden. Paulus zegt niet dat het lijden door of na de opstanding voorbij is. Integendeel, de vereniging met de Verrezene duwt ons de kant op van de lijdende medemens, met alle moeilijkheden van dien. Dat medelijden of dat kruis “wordt in het nieuwe testament gezien als de geboorteweeën van de nieuwe tijd van echte vrede en gerechtigheid”.³⁸ In dat perspectief wordt het lijden een vreugde genoemd, zonder het te verheerlijken.

Na de voetwassing zegt Jezus tot tweemaal toe, dat Petrus hem niet kan volgen (Joh 13,33.36). Even later zegt hij, dat de leerlingen nog niet begrijpen hoezeer hij één is met de Vader: “Ik ben in de Vader en de Vader is in mij” (14,11). Dat besef en de diaconale impact ervan breken eerst door in en dankzij Jezus’ dood. “Dan zul je begrijpen dat ik in mijn Vader ben, dat jullie in mij zijn en dat ik in jullie ben” (14,20). Hoezeer de dood van Jezus ook droefheid zal veroorzaken, “je verdriet zal in vreugde veranderen” (16,20) en “niemand zal je je vreugde afnemen” (16,22). Dat gebeurt niet zomaar. “Jullie zullen het zwaar te verduren krijgen in de wereld, maar houd moed: ik heb de wereld overwonnen” (16,33). Pasen zegt niet simpelweg dat er leven na de dood is, maar dat de dienstbare houding van Jezus tot in de dood geborgen is in de Vader. Dat inzicht maakt van de leerlingen andere mensen. Ze gaan denken en leven in andere coördinaten. Wat hen als getuigen van het Evangelie ook

overkomt, hun leven is in God verankerd. Zoals Jezus zijn lijden verduurde in eenheid met de Vader en diens nederigheid, zo moeten ook de leerlingen hun leven geven tot in de dood. Dat lijkt een radicaal verlies, maar Johannes duidt het in het licht van het zelfverlies van de voeten wassende Jezus.

Dat is ook bij Montfort het gezichtspunt vanwaaruit hij het leven ziet en de toekomst tegemoet gaat. Hij gebruikt apocalyptische beelden om de ernst ervan te onderstrepen. Slechts één ding is noodzakelijk: één worden met Jezus en met de wijze waarop hij aan het kruis zijn leven heeft gegeven. Wie zo leeft, vindt eeuwig leven ofwel leven dat met God van doen heeft (zie Rom 6,10). Die visie zet onze benadering van leven en dood op de kop. Het leven verliezen omwille van het leven is het leven vinden. Dat is het mysterie van het Kruis.

Eindnoten

- 1 W. Kasper, Die ökumenische Bedeutung der Nachfolge Christi des Thomas von Kempen, in: Internationale Katholische Zeitschrift 42 (2013) 496.
- 2 A. van Wieringen (& H. Rikhof), De zeven sacramenten, Bergambacht 2013, 19.
- 3 M. Monteiro, Vroomheid in veelvoud. Geschiedenis van de Franciscanessen van Oirschot 1797-1997, Hilversum 2000, 81.
- 4 W. Grossouw, Bijbelse vroomheid, Utrecht-Antwerpen 1964, 51.
- 5 Zie o.a. J. Pelikan, Jezus door de eeuwen heen. Zijn plaats in de cultuurgeschiedenis, Kampen-Kapellen 1987.
- 6 Zie U. Berges, Das Kreuz aus alttestamentlicher Perspektive. Neue Impulse aus Jes 53, in: J.Knop & U. Nothelle-Wildfeuer, Kreuz-Zeichen. Zwischen Hoffnung, Unverständnis und Empörung. Ostfildern 2013, 123-137.
- 7 Zie J. Moltmann, Der Weg Jesu Christi. Christologie in messianischen Dimensionen, München 1989, 179-180.
- 8 B. van Iersel, Marcus, uitgelegd aan andere lezers, Baarn 1997, 268.
- 9 D. Bonhoeffer, Navolging, Baarn 1972, 36. Uitvoerig wordt de visie van Bonhoeffer besproken door R. Strunk, Nachfolge Christi. Erinnerung an eine evangelische Provokation, München 1981, 173-217.
- 10 H. Schlier, in: Theologisches Wörterbuch zum NT 1, Stuttgart 1933, 471.
- 11 Van Iersel, a.w., 456.
- 12 H. Rahner, Griechische Mythen in christlicher Deutung, Freiburg 1992, 319.
- 13 H. Schlier, Grundzüge einer paulinischen Theologie, Freiburg 1978, 139.
- 14 Zie L. van Tongeren, Exaltatio crucis, Tilburg 1993, 221.
- 15 Zie A. Grillmeier, Jesus der Christus im Glauben der Kirche. Band 2/3: Die Kirchen von Jerusalem und Antiochien, Freiburg 2002, 102-103.
- 16 C.J. Den Heyer, Paulus – man van twee werelden, Zoetermeer 1998, 226.
- 17 K. Rahner, Schriften zur Theologie IV, Einsiedeln 1960, 165-166.
- 18 K. Rahner (& W. Thüsing), Christologie – systematisch und exegetisch, Freiburg 1972, 37.
- 19 B. Standaert, De Jezusruimte, Tiel 2000, 50.
- 20 B. van Iersel, Gedachten bij de kruisweg van Ted Felen, Nijmegen 2000, 18.
- 21 Zie G. Wellen. De verbeelding van het Woord. De oudchristelijke wereld (200-600), Baarn 1999, 136-165; P. van Dael, De verbeelding van het Woord. De Middeleeuwen (600-1500), Kampen 2003, 69-73; 153-157; E. Dinkler, Kreuz, in: Lexikon der christlichen Ikonographie II, Freiburg 1968, 562-590.

- 22 Zie A. Grillmeier, *Jesus der Christus im Glauben der Kirche*, Band 2/2: *Die Kirche von Konstantinopel im 6. Jahrhundert*, Freiburg 1989, 232-233. Idem, Band 2/3: *Die Kirchen von Jerusalem und Antiochien*, Freiburg 2002, 102-103.
- 23 Zie B. Cortinovis, *Montfort – Pilgrim in the Church*, Rome 1997, 217-222.
- 24 L. Perouas, *Geloof en Beleving van Grignion de Montfort*, Leuven 1975, 9.
- 25 L. Perouas, *Grignion de Montfort, les pauvres et les missions*, Parijs 1966, 171-172 (zie DSM 799).
- 26 H. Tüchle, *Contrareformatie (Geschiedenis van de kerk VI)*, Hilversum-Antwerpen 1966, 92.
- 27 H. Hechtermans, *Alles of Niets*, Oirschot z.j., 268.
- 28 Th. Söding, *Brot und Wein. Die Gaben beim letzten Abendmahl*, in: *Internationale Katholische Zeitschrift* 42 (2013) 244.
- 29 E. Jüngel, *Das Evangelium von der Rechtfertigung des Gottlosen als Zentrum des christlichen Glaubens*, Tübingen 1999, 226.
- 30 V. Taylor, *The Gospel according to St. Mark*, London 1957, 381.
- 31 P. Humblet, *Het omvormingsproces in Grignion de Montfort's *L'Amour de la Sagesse éternelle**, Nijmegen 1993, 36.
- 32 R. Fulton, *From Judgment to Passion, Devotion to Christ & the Virgin Mary 800-1200*, New York 2002, 197vv.
- 33 J.B. Metz, *Gottespassion. Zur Ordensexistenz heute*, Freiburg 1991, 38.
- 34 J.B. Metz, *Memoria passionis. Ein provozierendes Gedächtnis in pluralistischer Gesellschaft*, Freiburg 2006, 154.
- 35 H.-J. Sander, *Einführung in die Gotteslehre*, Darmstadt 2006, 101-103.
- 36 H.-J. Sander, *Nicht verschweigen. Die zerbrechliche Präsenz Gottes*, Würzburg 2003, 70-71.
- 37 H.W. von der Dunk, *De verdwijnende hemel. Over de cultuur van Europa in de twintigste eeuw*, Amsterdam 2000, II 189.
- 38 E. Schillebeeckx, *Gerechtigheid en liefde – genade en bevrijding*, Bloemendaal 1977, 638.

In de lijn van Grignion de Montfort (1673-1716) bespreekt dit boek de oproep van Jezus om in zijn voetstappen te treden en het kruis op de schouders te nemen. Op grond van de Bijbel en van Montfort's *Brief aan de Vrienden van het Kruis* staat Logister stil bij de kern van de kruisspiritualiteit: de moedige inzet voor het bedreigde en geminachte leven in de naam van Degene die heet "Ik zal er zijn voor jou". In vervolg op *Geraakt door de nederigheid van God* (2012) betoogt hij dat de navolging van Jezus en van zijn godsgeloof in sommige omstandigheden uitdaagt tot radicale keuzes. Zoals o.a. de trappisten van Tibhirine (Algerije) hebben laten zien, die in 1996 wegens hun solidariteit met hun islamitische dorpsgenoten zijn vermoord.

Wiel Logister, geboren in 1938 in Nieuwenhagen, werd in 1959 lid van de Montfortanen. Hij werkte van 1976-2003 aan de Theologische Faculteit in Tilburg en was provinciaal overste van 2002-2011.